

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

Godina XXXIII. - siječanj/veljača/ožujak 2022. BROJ **290**

Osretan učesnik!

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica
Andželko Mijatović, Alfred Obranić

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz.podruzница.zagreb@gmail.com
hdpz1990@gmail.com

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgовара за navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

Slika na naslovnoj stranici: USKRS, tempera,
akademска slikarica Blaženka Salavarda

ODGOVORNOST

Vrijeme u kojem živimo nametnulo je novu težinu odgovornosti dužnosnicima koji u ovom trenutku vode našu hrvatsku državu. Umjesto pronalaženja rješenja za novonastale probleme u kojima se našao hrvatski čovjek, dobili smo svakodnevni igrokaz čelnih ljudi kojima kao da je bitnija podbadačka retorika od same odgovornosti uloga kojih su se prihvatali.

Svakodnevno dobivamo neodgovorne i nesuvisele izjave, čime nas iz dana u dan guraju u sve nejasniju perspektivu umjesto donošenja praktičnih rješenja, bez obzira na to, radi li se o novoj situaciji rata u Ukrajini, starom problemu pandemije Covida na koji smo već naviknuti i to u različitim oblicima, ili ono treće, o čemu se nedovoljno javno raspravlja, a to je predviđanje da će nastupiti veliki ekonomski, gospodarski pa i egzistencijalni problemi za većinu hrvatskih građana uvođenjem eura i gubitkom monetarne suverenosti.

Zanimljivo je da i medije više intrigiraju osobna prepucavanja u kojima poput isfrustriranog dječačića prednjači aktualni predsjednik, nego bit problema u društvu, a još čudnije je da je takvom neozbiljnom i neodgovornom retorikom pronašao nove pristaše na tzv. "desnici", koji su naivno objasnili da je predsjednik politički evoluirao i da je sada cool, in ili kako bi neki iz naroda rekli da je sad "taman nadošao".

Takvo ekscentrično, neuravnoteženo ponašanje koje se manifestira u politički pa i građanski vulgarnim uvredama, u mnogo slučaja ugrožava običnog čovjeka i narušava dostojanstvo svakog razumnog bića izvrgnutog svakodnevnim emisijama na dalekovidnici. Umjesto da im je čast i da se raduju povjerenju koje im je dodjeljeno, da osobni život podrede brizi za opće dobro, za svoj narod i za svoju državu te da njihova odgovornost postane jedino mjerilo njihove uspješnosti, i da žive u skladu s onim kako su se predstavljali, mi smo dobili cirkusante, političke redikule čija su nas rješenja do sada skupo koštala, a u perspektivi to vodi k općoj degradaciji svega što je vrijedno u ovoj državi.

Teško je na ovom skučenom prostoru potanko elaborirati spomenute probleme s kojima smo suočeni ili nam slijede, poput uvođenja eura. U ovom kriznom vremenu to će biti najveći poraz, jer se istodobno odričemo monetarnog suvereniteta te se dovodimo u izravnu ovisnost o autokraciji iz Bruxellesa, što znači da samovoljno biramo podređen položaj, a kako su nam javni dug i državna jamstva dosegnuli kritične razine, podpisujemo i dužničku doktrinu, čime će jamstva doći na naplatu, a kad dugove ne budemo mogli plaćati, slijedi opća rasprodaja Lijepa naše.

I svi oni kojima je Hrvatska bila neosvojiva tvrđava u ratu, pronašli su način kako nas "osvojiti" u miru. Referendumi nas do sada nisu mazili, ali nažalost ipak nije uspio nedavni pokušaj da se tim putem sprječi ulazak u tzv. Euro-zonu. No, ostaje pitanje, na koje nitko ne daje konkretni odgovor: tko su oni koji nas guraju u takvu poziciju? Tko su oni koji nas guraju u gubitak suvereniteta, u monetarni poraz i u dužničko ropsstvo?

I kad ne bi bilo vjere u neke nove energije kojima ćemo prevladati sve ove kušnje koje su pred nama, ne bismo se radovali dolasku Usksra. U očekivanju da će nam svetost toga najvećega kršćanskog blagdana otvoriti nova nadanja i nova nadahnuća koja su nužna da bi se živjelo odgovorno, sveto i predano, želim svako dobro i čestit Uskrs hrvatskim političkim uznicima, njihovim obiteljima i svim čitateljima *Političkog zatvorenika!*

**Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

TREĆI RIM

Skoro jednoglasna osuda kojom je civilizirani svijet popratio ruski nasrtaj na Ukrajinu prisilio je i većinu ovdašnjih moskovitskih pouzdanika i ruskih korisnih budala – bilo je onih koji su izravno i otvoreno pomogli stvarati ozračje za tu agresiju, ali je bilo i lukavijih, koje se je većinom dalo prepoznati po nekritičnom veličanju Victora Orbana i Donalda Trumpa, zaodijevanom u tobogeni junački otpor američkom imperijalizmu i ljevičarsko-globalističkoj ohlokraciji – da se pridruže vučićevski načelnoj i, dakako, impotentnoj i beznačajnoj osudi Moskve, pa tako sačuvaju trunak vjerodostojnosti na temelju koje će ih se sutra ponovno moći povlačiti za konce čiji krajevi vode u Kremlj.

Većina Hrvata je ipak, očevidno, stala na ukrajinsku stranu, koliko iz emocionalnih, koliko i iz racionalnih: etičkih i političkih motiva. I kad ne bi bilo nekih sličnih epizoda iz povijesti dvaju naroda, Hrvati i Hrvatska ne bi imali pravo zaboraviti da je Ukrajina bila prva članica Ujedinjenih Naroda koja je Hrvatsku priznala uz dlaku cijelom svijetu. S druge strane, argument da mali narodi moraju inzistirati na slobodi i međunarodnome pravu nije prestao biti argument zbog toga što ga je izgovorio Andrej Plenković – kao što su praznoglavlci ponavljali sve dok ruski tenkovi nisu izbili nadomak Kijeva. No, i kad ne pokušavaju misliti u geopolitičkim kategorijama, i kad im možda ne pada na pamet da je destabilizacija Crne Gore – kao jedan od plodova Trumpova kvazizolacionizma – bjelodan dokaz ruskog imperijalizma kojim se i Srbija, po običaju, pokušavaju okoristiti, Hrvati su većinom shvatili da se imaju razloga osjećati puno sigurnijima kad se na granicama srednjoeuropsko-podunavskog bazena nalazi Ukrajina, nego onda kad je tamo Rusija.

A jedan je novinski komentator sasvim ispravno zaključio kako je za shvaćanje Rusije puno važnije čitati Dostojevskoga (ili Solženjicina), nego Lenjina i Staljina, ali – stvar zapravo seže dublje, u prošlost koja prethodi i Solženjicinu i Dostojevskomu. Kao što je, naime, pisao Ivo Pilar – a mnogi i prije njega i poslije njega, ne toliko u Hrvata, ali u srednjoj i u zapadnoj Europi! – u ruskome nacionalnom biću već šest stoljeća živi, geopolitička, vjersko-nacionalna i crkvena predaja o Moskvi kao „trećem Rimu“, odnosno o Rusiji kao legitimnom političkom i vjersko-crvenom baštiniku prvoga i drugoga: Zapadnoga Rimskoga Carstva i napose Bizanta.

To je ideološka podloga bezbrojnih sveruskih koncepcija koje su najčešće naivno i romantično nazivane sveslavenskima; to je psihološka i politička podloga bezbrojnih teorija o takozvanoj povijesnoj, svjetskoj misiji slavenstva i slavenskog duha; to je misaoni temelj rasnih i rasističkih zamisli o slavenskoj duhovnoj, etičkoj, vjerskoj i kulturnoj nadmoći; to je, napokon, i jedina formula koja objašnjava i današnju čvrstu spregu ruskog pravoslavlja i ruske vladajuće strukture amalgamirane iz dojučerašnjih boljševika, takozvane financijske oligarhije i običnih razbojnika. Nikad tu, naime, nije bilo slavenstva, baš kao što danas nema tzv. suverenizma i otpora globalističkom teroru: uvijek se je radilo o Rusiji.

Simbolički predviđena u gospodstvu nad Carigradom, ta predaja na vanjskopolitičkome planu nužno uključuje negaciju Ukrajine. Zbog toga su Rusi i pred kraj 19. i početkom 20. stoljeća u ukrajinskom narodu i njegovu jeziku uporno govorili sve ono što ponavljaju danas; jedina je razlika u tome da Ukrajinci u to doba nisu bili izmišljotina globalističkog Zapada: tada je bilo djelotvornije i na stranicama zagrebačkoga tiska prozvati ih „austro-njemačkom intrigom“ i optužiti da su za vrijeme Prvoga svjetskog rata ratovali uz rame Središnjih sila, što da je „sramotan period u istoriji slovenstva“. Slično kao u hrvatskom slučaju, stigmatizacija Bandere i njegovih boraca nije, dakle, eksces nego povjesna zakonitost.

No, mistična snaga predaje o „trećem Rimu“ ne zaustavlja se na uništenju Ukrajine, nego uključuje ekspanzionističku strategiju prema europskom Jugoistoku. Tamo će Rusija – a to je jedan od dubinskih razloga i hrvatsko-srpskoga spora – uvijek tražiti i nalaziti saveznike (logično: među pravoslavnim zemljama, a osobito u Srbiji koja joj se uvijek pokazuje lojalnjom saveznicom od Bugarske), dok će na unutarnjem planu rezultirati stigmatizacijom i marginalizacijom zapadno orientiranih snaga, slično kao što će u Srbiji, tom satelitu Trećeg Rima koji se je na tren, nakon Listopadske revolucije i lenjinskog terora, ponadao da bi on mogao preuzeti ulogu Četvrtoga (pa su izbjegli bijeli Rusi, kao svojevrsni prenositelji legitimite s Moskve na svjetosavlje, u karađorđevićevskoj Jugoslaviji uživali povlašten položaj), uvijek nadjačati istočna, proruska struja koja će protagonisti one prozapadne rjeđe gurnuti na marginu, a puno češće skratiti za glavu. Drugim riječima, gledamo prastaru predstavu, samo s novim kulisama i novim glumcima.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

TKO JE KRIV ZA DEMOGRAFSKI SLOM?	2
Alfred OBRANIĆ	
KOLIKU ZAPRAVO KORIST IMAMO OD EUROPSKIH FONDOVA?	5
Tihomir ČULJAK	
ODJECI RATA U UKRAJINI.....	7
Zvonimir JONJIĆ	
HOMO LUDENS - HOMO POLITICUS	9
<i>prim. mr. sc. Tereza SALAJPAL</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (52.)	11
Maja RUNJE, prof.	
ŠVICARSKO PRZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE (I.)	12
Mate SUŠAC & Tihomir NUIĆ	
USPOSTAVA GRANICE I TEROR U PREKODRAVLJU ZA VRIJEME PRVE JUGOSLAVIJE.....	16
<i>prim. mr. sc. Tereza SALAJPAL</i>	
NEKI NETOČNI PODATCI O DUBROVAČKIM HRVATSKIM OSUĐENICIMA	20
mr. Krešimir FRANIĆ, dipl. oec.	
SUDBINA NEDE MUDNIĆ (NIŽETIĆ), SPLITSKE „PROLJEĆARKE“, NAKON SLOMA HRVATSKOG PROLJEĆA?	23
Drago ĆUTUK	
POLA STOLJEĆA OD SPLITSKOGA HRVATSKOG PROLJEĆA.....	28
Dr. sc. Tomislav JONJIĆ	
U SPOMEN NA MLAĐENA DOLIĆA	32
Leo MARIĆ	
SJEĆANJE NA IVANA GABELICU	39
Maja RUNJE	
PRILOZI ZA POLITIČKI ŽIVOTOPIS IVANA GABELICE (1939.–2022.).....	41
Tomislav JONJIĆ	
IN DIESER AUSGABE	51
IN THIS ISSUE	52

TKO JE KRIV ZA DEMOGRAFSKI SLOM?

Čitavog života fasciniran sam že-
ljeznicom – vlakovima, prugama,
lokomotivama.

U vrijeme kad su vlakove još vukle par-
njače, znao sam serijske brojeve svih lo-
komotiva koje su prometovale našim pru-
gama, podrazumijevajući njihov izgled i
tehničke karakteristike. Posebno sam se
divio njemačkoj Kriegslokomotivi serije
33, bila je po dimenzijama i težini najveća
ali i vrhunski dizajnirana s prepoznatljivim
bočnim, blago zaobljenim limovima
(usmjerivačima zračnog strujanja).

Bio je to najsnažniji parni stroj s pet pogonskih osovina, težine 80 t plus 60 t tender s 30.000 litara vode i 8 tona ugljena.
Proizvedene su prije i tijekom Drugoga svjetskog rata za ogromne ratne transpor-
te na relaciji Njemačka – Poljska – Rusija.
Sovjeti su ih zarobili na tisuće, ali njima
nisu ništa značile zbog različite širine ru-
skih pruga u odnosu na one u ostaloj Eu-
ropi. To je bio razlog da je SSSR darivao
te lokomotive europskim komunističkim
zemljama, pa tako i Jugoslaviji: 340 koma-
da.

Sjećam se, bio sam na fakultetu i kroz
prozor s pogledom na prugu prema Za-
padnom kolodvoru gledao beskonačan
niz meni najljepših lokomotiva, kao da
sanjam. Privrženost vlakovima ostala je
do danas, pa povremene terapijske šetnje
usmjeravam prema željezničkom kolod-
voru u Varaždinu, gdje dočekujem i ispr-
aćam vlakove, razgovarajući s čovjekom
koji ima crvenu kapu i prodornu fučku,
zviždaljku.

Nisam u tome originalan, niti približno
zaokupljen kao što je bio Igor Gjadrov
(Split, 1929. – Zagreb, 2014.) poznati di-
rigent svjetskoga glasa i profesor na Mu-
zičkoj akademiji u Zagrebu, koji je često
išao na zagrebački Glavni kolodvor kako
bi promatrao vlakove, uživao u njihovim
dolascima i odlascima, a dobar dio svog
stana pretvorio je u ranžirni kolodvor.

Nekad su kolodvori bili mesta najvećih
gužvi: da biste se probili do vlaka, mora-
li ste biti vješti ali opet niste bili sigurni
hoćete li putovati sjedeći ili ćete stajati
na hodniku. Danas ima vlakova, ali nema
ljudi, pa tako s varaždinskog kolodvora

Piše:

Alfred OBRANIĆ

dnevno odlazi ili pristiže pedesetak vlako-
va od kojih 20 za metropolu. Pratim do-
lazak i odlazak putnika u poslijepodnev-
nim i večernjim satima: da bi se pobrojali
putnici svakog vlaka, dovoljni su mi prsti
jedne ruke, žalosno, jadno, neisplativo,
deprimirajuće.

I onda po ne znam koji put zaključujem
kako je sve nedjeljivo – prazni se zemlja,
prazne se vlakovi, pusti su kolodvori. Ne
mogu se pomiriti s činjenicom da sva-

Čitajući ovaj tekst, vjerojatno ste pomi-
slili da sam zbog poodmakle dobi zabora-
vio na stranicama kojeg lista će se pojavitи
ovo što pišem. Niste u pravu, a evo zašto
niste. Hrvatske željeznice su javno poduzeće u 100-postotnom vlasništvu države,
koja svake godine podmiruje ogromne
gubitke, samo zato jer Upravi nije važno
što svakog dana stotine lokomotiva vuku
prazne vlakove. Izgleda da to nije važno
ni resornom ministru, pa po logici stvari
tako i predsjedniku Vlade.

Uvjeravam vas da Hrvatske željeznice
nisu izuzetak, tako je manje-više u svemu:
u Hrvatskim vodama, Hrvatskim šuma-
ma, Hrvatskim cestama, dakle u javnim

Njemačka Kriegslokomotive serije 33

koga dana na relaciji Varaždin – Zagreb (100 km) prometuje 20 vlakova, a ukupna vrijednost prodanih karata ne može pod-
miriti troškove jednoga. Pitam čovjeka s crvenom kapom kao najmjerodavniju
osobu na svakom kolodvoru, tko je kriv
da nema dovoljno putnika, a tko odgo-
voran da toliki broj polupraznih vlakova
vozi hrvatskim prugama. Složili smo se
da, kao i uvijek, riba smrdi od glave, pa
mi nije jasno kako u Upravi Hrvatskih že-
ljeznica mogu podnijeti taj smrad. Mogu,
jer uhljebe smrad ne smeta!

institucijama i sustavima kojima upravlja
država, jer da nije tako, bili bismo barem
u nečemu bolji od ostalih članica Euro-
pske unije; ovako, prema svim pokazate-
ljima, držimo čvrsto 27. mjesto. Jedino
po čemu odskačemo jest naslijede naših
predaka i ljepota zemlje, što smo dobili
od Boga. Da je to tako, posljedica je lošeg
upravljanja tom divnom zemljom, sasvim
je svejedno tko je na čelu Vlade – HDZ
ili SDP – u proteklih dvadeset godina iz-
mijenili su se na kormilu nekoliko puta, a
rezultat po zemlju ispaо je katastrofalan,
što potvrđuje nedavni popis stanovništva.

Prošla su dva mjeseca otkad su objavljeni rezultati popisa stanovništva. Makar su rezultati očekivani, proglašava se demografska katastrofa, a znali smo da nam se ljudi iseljavaju, te da već dugim imamo više umrlih nego rođenih, dva glavna razloga da nas je danas 10 % manje nego prije deset godina. Mi postajemo društvo i zemlja bez ljudi. Izumiremo, a istodobno štedimo na djeci. Tko će uplaćivati u mirovinski fond ako nema radnika, tko će ići u škole ako nema djece?

Naime, dogodilo se ono što su demografi predviđali, da će od gubitka 400.000 ljudi gori biti još samo dobni sastav stanovništva, što će se negativno odraziti na gospodarstvo i sve životne potrebe stanovništva. Konkretno, udvostručen je udio starijih od 65 godina, a djece je 153.000 manje. Dakle, dobna struktura stanovništva nam je izrazito nepovoljna, jer imamo ubrzani rast starijeg stanovništva, zbog čega se povećavaju troškovi za mirovinski i zdravstveni sustav, dok obrazovni sustav treba rekonstruirati zbog ubrzanog pada broja učenika u osnovnim i srednjim školama.

To znači da je u Hrvatskoj u tijeku proces demografskog starenja. Ako u deset godina izgubite 10 posto stanovnika, onda je to signal za proglašavanje izvanrednog stanja, jer takav demografski pad znači urušavanje svih javnih sustava od kojih je svakako najugroženiji onaj mirovinski. Političari Peru ruke i daju izjave kao da se ne radi o najozbiljnijoj nacionalnoj krizi.

Neki misle da je za naše iseljavanje kriva sloboda kretanja u EU, ali – zašto onda Slovenci ne napuštaju svoju zemlju? Neki opet lakonski tvrde da Hrvatska svoj problem iseljavanja može riješiti uvozom stranaca, po čemu već jesmo u vrhu EU u odnosu na broj stanovnika, ne misleći da je uvoz stranih radnika višestruko skupljih od zadržavanja domaćih, jer morate osigurati infrastrukturu i prostor gdje će živjeti oni i njihova obitelj, pa problem jezične barijere i dodatnog obrazovanja. Iseljavanjem gubimo naše ljudе koji su se desetljećima obrazovali, a zamjenjujemo ih strancima koji su dolaskom u Hrvatsku na početku obrazovnog ciklusa.

Rezultati popisa stanovništva govore o radu svih hrvatskih Vlada nakon Domovinskog rata. Rezultat je za Hrvatsku isti,

Dubravka Šuica - hrvatski zgoditak u demografskoj obnovi

bio na čelu Račan ili Sanader, Milanović ili Plenković. Stoljećima sanjana, izboren na krvi, trebala je postati raj na zemlji za sve Hrvate, a pretvorile je u zemlju iz koje bježe čitave obitelji. Dobro se pita jedan naš zemljak, kako je moguće da ljudi napuštaju plodnu zemlju, najlipše more na svitu, zemlju sunčanu, a odlaze u maglu i sivilo, gdje kiša pada skoro svaki dan?!

Ne znači to da je Hrvatska „promašeni projekt“, kako je opisuju oni koji ju nikad nisu željeli niti prihvatali. Hrvatska ima potencijala da bude raj na zemlji za sve svoje građane, a da danas to nije, odgovornost je na svima koji su se izmjenjivali na vlasti. Kad su zapuhali demokratski vjetrovi, stari komunistički kadrovi preobukli su kaput. A odjeću je puno lakše promijeniti nego glavu, pa nam tako u 21. stoljeću, članovi vladajućih stranaka, bivši komuništici, njihovi učenici i potomci još uvijek sole pamet.

Imamo li šanse da se izvučemo iz gliba u koji smo dospjeli, vođeni politikom proteklih dvadeset godina? Možda, ali teško – jer kao nacija ubrzano starimo, a ostanak bez mladih znači manju šansu za oporavak i potrebne društvene promjene. Sada je važno uhvatiti se ukoštač s uzrocima pada broja stanovnika u posljednjih nekoliko desetljeća, treba znati da uz finansijske postoje i vrijednosni razlozi iseljavanja. A u kakvoj zabludi žive oni koji bi nas trebali voditi prema izlazu (prosperitetu), pokazuje i to, što jednokratnim fi-

nacijskim poticajima nastaje u Hrvatsku vratiti ljudi koji su otisli uglavnom iz nefinansijskih razloga.

Svi kojima je stalo do opstanka i prosperiteta Hrvatske bolno su primili vijest o drastičnom smanjenju stanovništva. Istodobno je gotovo nevjerojatno da taj enormni deficit stanovništva uopće nije zabrinuo hrvatsku političku elitu. Oni se zabavljaju uvođenjem eura, bave se ratom između Rusije i Ukrajine, prisilno umirovljuju prvaka hrvatskog glumišta u trenutku kada je dosegao životnu formu, guše i gase jedini istinski hrvatski tjednik za kulturu, *Hrvatsko slovo*, nakon 28 godina redovitog izlaženja, i hvale se velikim uspjesima u poslijepotresnoj obnovi.

Da ne bi samo kukali, moramo ponuditi rješenje: Najprije treba urediti državnu upravu koja je troma, neefikasna, birokratizirana i prožeta korupcijom. A da bismo razumjeli kako to izgleda uživo, prenosim vam shemu organizacije Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i imovine u kojem je tijekom prošle godine broj službenika povećan s 581 na 751. Uhljeba k'o iz priče! Na vrhu piramide bio je ministar Darko Horvat, a pod njim 6 uprava, 25 sektora, 73 službe i 59 odjela – ukratko 166 organizacijskih jedinica sa šefom i 3-4 službenika.

Sada razumijete zašto će obnova od potresa trajati desetljećima, ako se državna uprava ne reformira. Ali nije tako samo u ministarstvima, raznim državnim agenci-

jama i javnim poduzećima; isto ili čak i lošije je u županijama, općinama i gradovima, gdje je broj zaposlenih u posljednjih 20 godina narastao za 78%, a Hrvatska je u tom razdoblju izgubila pola milijuna ljudi.

Izgleda da se uhljebi razmnožavaju!

U protekla dva mjeseca nakon objave rezultata popisa pučanstva čuli smo komentare političara, novinara, znanstvenika, publicista i, ono što je najvažnije, hrvatskih demografa, koji naglašavaju da je Hrvatskoj prioritet populacijska politika, što znači razvojna, jer o tome ovisi dugoročni napredak i opstanak zemlje. Ako odmah ne prionemo to provoditi, posljedice će biti urušavanje mirovinskoga, zdravstvenog i obrazovnog sustava. Govoriti da je tako i u drugim državama, nije točno, jer ako i nemaju prirodni priraštaj, zbog svoje uspješnosti i uređenosti privlače su useljenicima, dok za Hrvatsku nema interesa.

Uglavnom, rezultate popisa prokomentirali su mnogi, važni, nevažni, kompetentni kao i umišljeni pametnjakovići, jednom riječu ne znam tko nije. No, primjetih da se do danas o tome najvažnijemu nacionalnom događaju nije izjasnila Dubravka Šuica – Dube, najviše rangirana osoba iz Republike Hrvatske u Europskoj uniji, potpredsjednica Europske komisije, kojoj povrh toga u opisu radnog mesta odnosno zaduženja stoji – da je u ime Europske unije odgovorna i zadužena baš za DEMOGRAFIJU.

Rekao bih, kakva sreća za Hrvatsku, makar pomalo čudno da tako visoko pozicionirana dužnosnica Europske unije dolazi iz države koja po svemu zauzima posljednje 27. mjesto u Uniji, a ako bismo pak ocjenjivali demografsku politiku, onda držimo čvrsto 28. poziciju. Dakle, suprotno svakoj logici, ali tako jest, jer radi se o klasičnom *uhljebu*.

Podsjećam vas na definiciju: „Uhljeb je osoba koja je nekvalificirana i nesposobna za ispunjavanje posla za koji je plaćena,

a zaposlena je zahvaljujući političkim ili rodbinskim vezama bez realnih zasluga.“ Dok se Dube pritajila i šuti, hrvatski demografi poručuju, da je ovo najtragičnije razdoblje u hrvatskoj povijesti, koje zahtjeva da odgovorni moraju donositi odluke, odnosno strateške mjere za opstanak hrvatske populacije. Grijeh nečinjenja u ovom je trenutku ogroman, gotovo neoprostiv, jer protokom vremena sve su manje šanse da se kao društvo i država pokrenemo u boljem smjeru. Svaki dan koji prođe u jeftinim floskulama i međusobnim optužbama političara, umjesto u reformama ključnih sustava, Hrvatskoj je kao godina.

Ona će, Bogu hvala, ostati činjenica na zemljovidu, ali bez temeljnih reformi i pokretanja gospodarstva, postat će „vikendica, starački dom i park prirode“ na periferiji Europske unije, a ne zemlja zadovoljnih i sretnih ljudi koji su dosajnali slobodu i prosperitet pod hrvatskim nebom. Hrvatska treba vodu, oca koji će brinuti o zemlji kao o svom djetu.

KORAK PREMA EUROPI

Piše:

Zvonimir JONJIĆ

političare i pelene treba često mijenjati – i to zbog istog razloga. Činjenica da su najviši državni dužnosnici pod istragom svakako ima i svoju pozitivnu stranu, jer pokazuje da oni nisu nedodirljivi, odnosno da elementi pravne države u Hrvatskoj ipak postoje.

Ako pak želimo učiniti još jedan korak dalje od tog nesretnog Balkana, a prema razvijenoj Europi, hrvatska politika mora stvoriti transparentnu i efikasnu državu u kojoj će biti manje prostora za korupciju. U demokraciji vlast služi narodu, ne gospodari njime, iz čega prirodno slijedi naglašena uloga pojedinca, kojemu treba ostaviti više slobode i dodijeliti mu više odgovornosti. Drugim riječima, potrebno je ograničiti moć politike i *korupcijski potencijal* političara.

Za takav preokret, nužno je imati jasnala i snažnu političku volju. Netko je jednom rekao da nekoliko istinskih kršćana može promijeniti svijet, a slično vrijedi i za Hrvatsku – jedan pravi čovjek na pravom mjestu može preokrenuti stvari.

Ipak, naš se *mesija* u ovom trenutku ne nazire, pa je teško vjerovati da eventualni prijevremeni izbori mogu udahnuti nov život hrvatskom društvu, pogotovo imajući u vidu trenutačni raspored političkih snaga i sad već ustaljene kriterije prema kojima se slažu političke koalicije. Naravno, pravo naroda da odluči o svojoj vlasti mora se, u načelu, uvijek podržati. Preostaje nam samo nadati se da zbog eventualne krize vlasti ne ćemo definitivno procockati europska sredstva za obnovu od potresa, i da ne ćemo ugroziti svoj položaj u vremenu koje bi moglo biti iznimno važno i za Bosnu i Hercegovinu, odnosno za tamošnje Hrvate, i za čitavu Europu.

KOLIKU ZAPRAVO KORIST IMAMO OD EUROPSKIH FONDOVA?

Prema posljednjem izvješću naše Vlade, iz europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESIF) za razdoblje 2014.–2020., Republici Hrvatskoj je na raspolaganju ukupno 10,73 milijardi eura (81,56 mlrd kn), a ugovoreni projekti su u vrijednosti od 13,34 milijardi eura (101,37 mlrd kuna). Ukupno je isplaćeno 7,17 milijardi eura (54,49 mlrd kuna).

U razdoblju od 2013. godine do 24. veljače 2022., razlika između uplaćenih sredstava iz proračuna Europske unije u proračun Republike Hrvatske i sredstava uplaćenih iz Proračuna Republike Hrvatske u proračun Europske unije iznosi 48,94 milijardi kuna u korist proračuna Republike Hrvatske. Uključujući i uplaćeni predujam za Nacionalni plan oporavka i otpornosti, Hrvatska je u plusu 55,07 milijardi kuna.

Lijepo izgleda, osobito onima koji ne znaju čitati statistička izvješća, i koji ne razlikuju podatke koji se odnose na jednu godinu od onih koji se odnose na sedam godina.

Izvori prihoda Europske unije uključuju: doprinose država članica, uvozne carine na proizvode iz zemalja izvan EU-a, nacionalni doprinos koji se temelji na ne-recikliranome plastičnom ambalažnom otpadu te novčane kazne koje se izriču kada se poduzeća ne pridržavaju propisa EU-a.

Najveći prihodi EU-a se temelje na bruto-nacionalnom dohotku (BND), i oni iznose oko 70 posto prihoda. Ovim prihodima koji se uplaćuju iz proračuna pojedinih država, uravnovežuje se proračun EU-a, a svake godine iznos može biti drugačiji, ovisno o ukupnim prihodima potrebnima za pokrivanje rashoda nakon što se uzmu u obzir drugi prihodi.

Ti drugi prihodi koji ulaze u proračun EU, prihodi su od carina, doprinosi koji se temelje na porezu na dodanu vrijednost, porezi na dohodak od plaće svojeg osoblja, novčane kazne koje se izriču kad se poduzeća ne poštuju pravila EU-a, porez na plaće osoblja EU-a, bankovne kamate i doprinosi trećih zemalja.

Piše:

Tihomir ČULJAK

Drugi najveći prihod EU-a su carine na uvoz iz zemalja izvan EU-a. U razdoblju 2021.–2027. države članice zadržavaju 25 % naplaćenih carina, a 75 % se uplaćuje u proračun EU-a.

Treći prihod su dio PDV-a zemalja članica. Na osnovicu PDV-a svake države članice u razdoblju 2021.–2027. primje-

nos kapitalu i rezervama Europske investicijske banke (EIB), oko 0,03% BDP-a.

Rashodi EU proračuna

Dio novca iz proračuna EU se troši za financiranje administracije, a od toga najviše koristi imaju gradovi u kojima je administracija smještena. Doprinosi na njihove plaće idu u proračun EU, a oni svoju plaću troše u trgovinama gdje žive, te na taj način ti gradovi i države ostvaruju velike prihode od trgovaca, iznajmljivača

njuje se jedinstvena stopa preuzetih obveza od 0,3 %. Osnovica PDV-a svake zemlje se ograničava na 50 % osnovice BND-a. Uveden je i novi izvor prihoda za proračun EU-a koji se temelji na ne-recikliranome plastičnom ambalažnom otpadu.

U posljednje dvije godine, vrlo značajan izvor prihoda su i krediti koji će se u idućim razdobljima morati vratiti, pa će države članice tada dobivati manje.

Petogodišnja članarina za samo pripadanje *euro-zajednici*, Hrvatsku košta oko 43 milijuna eura (oko 0,7 % BND-a). Uz više od osam milijuna eura članarine godišnje, Hrvatska je obvezna uplatiti i pola milijuna eura u Istraživački fond za ugljen i čelik. Hrvatska izdvaja i određeni iznos za dopri-

stanova i ugostitelja. Zbog tih troškova administracije, državama članicama se u prosjeku može vratiti manje od onoga što su uplatile. Obično nove članice dobivaju malo više nego što uplaćuju, dok starije članice dobivaju manje.

Najviše novca se troši za projekte po državama članicama na osnovi određenih kriterija.

Transferi iz proračuna EU koji nisu vezani za projekte, uplaćuje su na račun države-članice i postaju prihod proračuna članice. U ovo spadaju izravne potpore, tržišne intervencije u poljoprivredi i transferi po osnovi unutarnjih politika.

Transferi koji ovise o projektima vezani su za apsorpcijsku moć pojedine članice, tj. koliko je sposobna sufinancirati projek-

te na državnoj i lokalnoj razini. Određeni postotak za projekte daje EU, a manji postotak nositelji projekata. Ako nositelji projekata nisu sposobni osigurati svoj dio novca, od projekata nema ništa.

Dio novca se izdvaja za transfere iz strukturnih fondova, kohezijskog fonda, te sredstva za ruralni razvoj.

Koristi od ulaska u EU

Ulaskom u EU, Hrvatska je ostvarila određenu korist zbog ulaganja u razvoj institucija, infrastrukturu, zaštitu okoliša itd. To je dobro za zajednički standard, ali na tim investicijama se ne povećava zaposlenost, osim što tijekom same izgradnje najjednostavnija građevinska industrija ostvaruje nekakav prihod. A kad se projekt završi, lokalna samouprava ima veliki trošak održavanja tih investicija.

Udio u sufinanciranju za mnoge jedinice lokalne samouprave je velika prepreka, jer je preveliki iznos vlastitog ulaganja. Do ovog povećanja uloga nositelja projekata došlo je zbog izmjene prioriteta Komisije, a to su migracije, obrana i sigurnost, te jačanje konkurentnosti Europe kao globalnog lidera u istraživanjima i inovacijama.

Prema podatcima Europske komisije o povlačenju novca iz Europskih strukturalnih i investicijskih fondova, Hrvatska ne uspijeva smanjiti svoj zaostatak za ostalim članicama Europske unije kad je riječ o izvlačenju finansijskih sredstava iz fondo-

va. Ona je dosad iz šest fondova koji tvore ESIF, uspjela izvući oko 12 posto od odborenih sredstava, dok je prosjek povučenog novca iz ESIF-a na razini Unije 19%.

Problem je i struktura projekata koji dobivaju odobrenje od Komisije. Vidljivo je kako u nekim državama, najčešće Njemačkoj, Francuskoj i Nizozemskoj, pobjeduju profitabilni projekti na kojima se dugoročno zapošljava brojna radna snaga, dok u istočnim i osobito južnim državama Unije većinu novca dobivaju projekti u infrastrukturu koji ne stvaraju profit, već su ulaganje u društveni standard, odnosno dodatno mjesto troška za lokalne proračune.

Čak se ni sredstva za ruralni razvoj ne koriste jednakoj djelotvorno u svim država članicama, pa u nekim državama jedan korisnik može dobiti najviše do 300.000 eura, dok u nekim drugim državama, poput Hrvatske, većina ovih sredstava završava na računima velikih poduzeća. Veliki imaju jaču administraciju za izradu projekata i korumpiranje službenika, pa uzimaju puno više od malih seljaka. Ova razlika ima veliki utjecaj na održivost malih seljaka i sela. Tamo gdje jedan korisnik može dobiti do 300.000 eura, to uglavnom završi u selima, dok kod nas to završi u gradovima gdje su sjedišta velikih poljoprivrednih poduzeća.

Najveća evidentna korist za Hrvatsku od ulaska u EU sastoji se u tome da po pravilima EU država više ne može sufinancirati poduzeća koja imaju gubitke. Zahvaljujući tome, Hrvatska više ne može

snositi troškove poput brodogradnje, za što smo u posljednjih 30 godina utrošili oko 40 milijardi kuna. Ovim je Hrvatska svake godine uštedjela polovicu onoga što uplaćuje u proračun EU, i to je najveća ekonomska korist.

Određenu ekonomsku korist imaju i hrvatski građani koji su dobili mogućnost rada u državama članicama EU. Svojim su si odlaskom oni povisili standard, a i Hrvatskoj su porasle dozname iz inozemstva koje ovi iseljenici šalju svojim obiteljima.

Te dozname od izvezenih radnika prešli su iznose koje zarađujemo od turizma. Međutim, kad se izračuna koliko je uloženo u izobrazbu tih radnika koji su otišli izvan Hrvatske, te onoga što vraćaju u Hrvatsku – da sad ne raspravljamo o daleko-sežnim reperkusijama za temeljne nacionalne interese – nema sumnje da postoji veliki gubitak za Hrvatsku.

Najveći gubitak je demografski, koji za posljedicu ima njihovo neuplaćivanje u mirovinske i zdravstvene fondove, zbog čega prijeti opasnost za potpuni slom tih fondova u bliskoj budućnosti.

Pored toga u sveukupni rezultat našeg ulaska u EU treba uračunati propast male proizvodnje, vanjskotrgovinski deficit, te pokretanje migrantskoga vala prema razvijenim državama. Upravo to odgovara velikim europskim korporacijama koje od nas dobivaju jeftiniju radnu snagu i tržište za svoje proizvode.

ODJECI RATA U UKRAJINI

Rat u Ukrajini polučio je brojne učinke i na hrvatskim granicama, na području koje žalitelji za Jugoslavijom nazivaju zapadnim Balkanom. Pojavile su se spekulacije o obnovi sukoba u Bosni i Hercegovini i o navodnoj nestabilnosti Crne Gore, a zatresle su se i one dvije stolice na kojima vlast u Beogradu već godinama sjedi.

Piše:

Zvonimir JONJIĆ

ovakvim okolnostima nije izgledno. Srbi ne predstavljaju vojnu velesilu za razliku od Rusije, okruženi su članicama NATO-a, i ozbiljne ekonomske sankcije nametnute Srbiji ili Republici Srpskoj teško bi

izmjene ustavnog odnosno teritorijalnog uredenja Bosne i Hercegovine. Potresi na međunarodnoj sceni redovito su imali veliki utjecaj na bosansko-hercegovački prostor, pa bi se to moglo dogoditi i ovaj put. S obzirom na to, ako srpska politika može i smije promišljati slobodno i racionano, vjerojatno će procijeniti da su potencijalni rizici obnove bosansko-hercegovačkog sukoba preveliki, i da je bolje čekati pogodnija vremena.

Politički sukob Zapada i Rusije mogao bi izazvati probleme i u samoj Srbiji. Tradicionalni ruski saveznik već dugo vremena koketira sa Zapadom, ali takvo držanje u trenutnim okolnostima nije moguće. Čini se da je svijet ispravno protumačio motive i značenje tobožnje srpske neutralnosti u rusko-ukrajinskom ratu. Preostaje samo vidjeti kako će se to odraziti na tzv. europski put Srbije i na gospodarsku suradnju Srbije i Europske unije. Okretanje leđa Rusiji moglo bi izazvati ozbiljne političke nerede u Srbiji, dok će okretanje leđa Zapadu produbiti podjele između moderne, prozapadne i manjinske Srbije u odnosu na većinski, tradicionalni i pro-

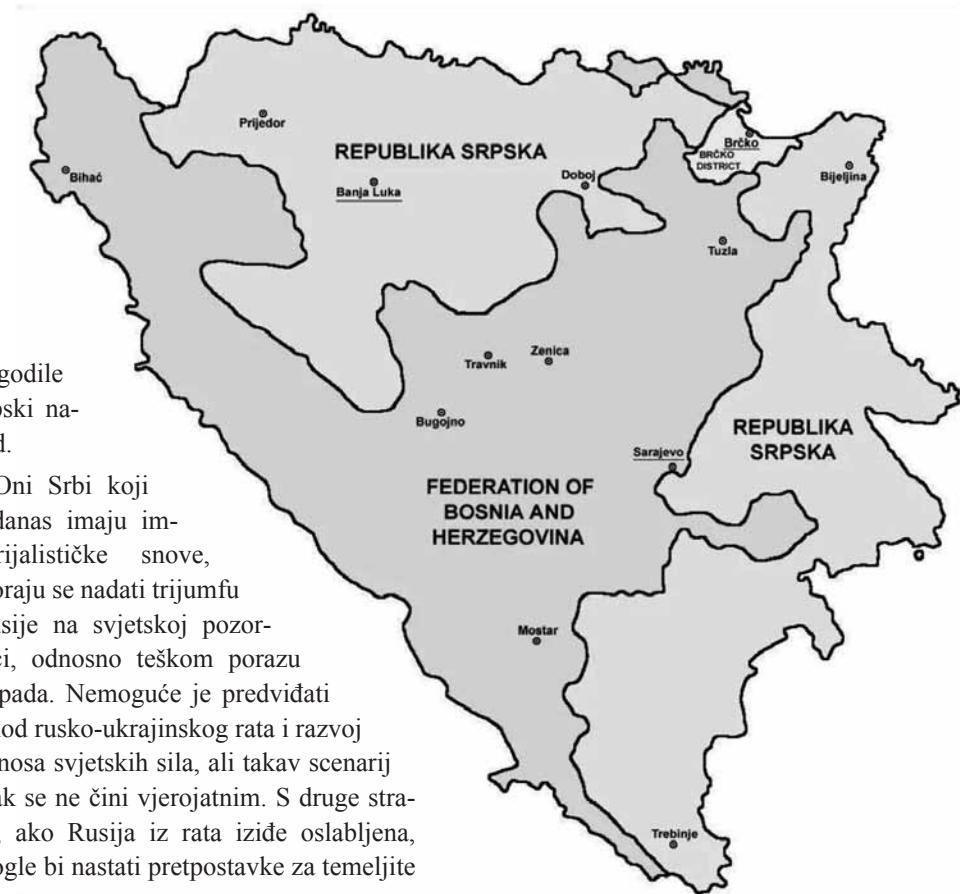
Na žalost, mogućnost obnove sukoba u Bosni i Hercegovini nikada se ne može u potpunosti isključiti, ali postoje indicije da je strah od srpskog separatizma u ovom trenutku ipak pretjeran. Naime, jedinstven nastup NATO-a i Europske unije, pružanje pomoći Ukrajini i hitro uvođenje oštih sankcija Rusiji, srpske nacionaliste sigurno nije ostavilo ravnodušnima.

Ako to nije bila dovoljno jasna poruka, onda pojačana prisutnost međunarodnih snaga u Bosni i Hercegovini zasigurno jest. Međunarodna zajednica već neko vrijeme pokazuje da budno prati situaciju u susjednoj nam državi. Osim toga, Bosna i Hercegovina, kao i čitavi jugoistok Europe, nalazi se usred demografske katastrofe. Sjećanja na ratove iz 1990-ih još su sveža, a razaranja i smrt u Ukrajini podsjećaju koliko košta rat i koliko vrijedi mir.

Dodatno, štiteći svoje ambicije prema Kosovu, službeni Beograd podržava teritorijalni integritet Ukrajine, pritom vjerojatno svjestan da narušavanje teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine u

pogodile
srpski na-
rod.

Oni Srbi koji i danas imaju imperijalističke snove, moraju se nadati trijumfu Rusije na svjetskoj pozornici, odnosno teškom porazu Zapada. Nemoguće je predviđati ishod rusko-ukrajinskog rata i razvoj odnosa svjetskih sila, ali takav scenarij ipak se ne čini vjerojatnim. S druge strane, ako Rusija iz rata izide oslabljena, mogle bi nastati prepostavke za temeljite

ruski dio srpskog naroda, te bi moglo na neodređeno vrijeme zamrznuti Srbiju u stanju gospodarske stagnacije.

U trenutcima krize, kao što vidimo, ponovno se otkriva kompleksnost tzv. Balkana, prostora koji je oblikovan malim narodima s velikim ambicijama i još većim frustracijama, preko kojih se prelamaju interesi velikih sila. Tako je rat u Ukrajini ponovno ukazao na duboke probleme Bosne i Hercegovine koji su povezani uz same temelje postojanja te države.

Naime, uz trajnu unutarnju kriju uzrokovane suprotstavljenim nacionalnim interesima i vizijama triju naroda, ovaj rat ponovno pokazuje nemogućnost da Bosna i Hercegovina vodi vanjsku politiku.

Tu leži razlika Bosne i Hercegovine u odnosu na Švicarsku, Španjolsku, Belgiju ili Ujedinjeno Kraljevstvo, i teško je naći primjer u povijesti gdje su nacije s toliko suprotstavljenim težnjama i toliko različitom vanjskopolitičkom orientacijom formirale uspješnu, funkcionalnu i dugotrajnu višenacionalnu državu.

Takva se Bosna i Hercegovina priprema za nove izbore, za koje još nije sigurno hoće li se i kad će se održati, ni prema kakvim pravilima će se održati. U takvim okolnostima odvijaju se pregovori Hrvata i Bošnjaka s ciljem normalizacije i uređenja međusobnih odnosa.

Iz dosadašnjeg tijeka tih pregovora, i iz atmosfere stvorene u bošnjačko-muslimanskom javnom prostoru, da se zaključiti kako ne postoji prava volja da Hrvati i Bošnjaci pronađu zajednički jezik, te da će za bilo kakve ozbiljne pomake biti nužan pritisak međunarodne zajednice, koja ima i moralnu obvezu prema Bosni i Hercegovini, jer su pogrešni koraci međunarodne zajednice bitno pridonijeli pogoršanju međunacionalnih odnosa u našem susjedstvu. Nadajmo se samo da će međunarodni čimbenici ovaj put biti pametniji i da će, s ciljem jačanja te države, nametnuti ona rješenja koja poštuju političke realnosti Bosne i Hercegovine, povijesni razvoj njezina područja i posebnosti njezinih triju konstitutivnih i jednakopravnih naroda.

STOPAMA POBIJENIH – NOVI BROJ

Nedavno je, na uobičajenih 60 stranica, izšao prvi (sveukupno 28.) broj petnaestoga godišta glasila Vicepostulature postupka mučenštva Fra Leo Petrović i 65 subraće koje pod naslovom *Stopama pobijenih* uređuje poznati hercegovački franjevac i književnik fra Milenko Stojić.

Uređeno na tradicionalno solidan način i bogato ilustrirano, glasilo obiluje vijestima povezanima s postupkom mučenštva i uopće sa stradanjem hrvatskih katolika u Hercegovini tijekom Drugoga svjetskog rata i počača. Mnoge će čitatelje zacijelo ipak posebno zanimati faksimil stranica službenoga glasila Hercegovačke franjevačke provincije *Mir i dobro* iz 1971. (br. 5, str. 185.-206.), koje je izvijestilo o pokopu posmrtnih ostataka dijela pobijenih fratara, održanom 1. srpnja 1971., u doba Hrvatskoga proljeća.

Sve do 1969. su kosti dvanest širokobrijeških franjevaca biti zatrpane u

samostanskome skloništu, gdje su jugoslavenski partizani pobacali njihova tijela nakon što su fratre 7. veljače 1945. pobili hitcem u zatiljak, dok su posmrtni

ostaci šestorice ubijenih u Mostarskome Gradcu bili ostavljeni zvjeradi, ali su ih vjernici uspjeli prekriti zemljom i zaštititi.

Ne posve slobodan, ali ipak dostojanstven pokop postao je moguć tek 1971., iste one godine kad je nastao tzv. „širokobriješki slučaj“, politička afera (i potom postupak koji je pred Okružnim sudom u Splitu vođen pod br. Kr-41/71), izazvana objavljanjem knjižice *Široki Brijeg* odnosno izjave stotinjak franjevaca da su pobijeni franjevci bili nedužne žrtve.

Korisno je sjetiti se te afere i toga opetovanog progona hercegovačkih franjevaca usred Splita i usred Hrvatskog proljeća, osobito u vrijeme kad se, o pedesetoj obljetnici tog razdoblja tzv. demokratizacije, neukima i neupućenima iznova serviraju ljudske pričevi kako „u vrijeme Savke i Tripala“ nije bilo političkih procesa... (T. J.)

HOMO LUDENS - HOMO POLITICUS

Čovjek čitatelj i birač u dvostrukom je ropsstvu, dok stranke postaju poslušna družina nekolicine. Tako parlamenti postaju polako svečan i isprazan igrokaz.

Oswald Spengler

Onako neupućena u igranje igrica u politici, vlastitom malom okruženju i životiću, ostala sam često, misaono paralizirana pred dalekovidnjicom – viđenim i čuvšim.

Likovi su se izmjenjivali za govornicom, poput skupocjenih predmeta na aukciji. Tužno je bilo gledati i slušati neke vrle parlamentarce kad su se nadmudrivali poput adolescenata, ne birajući riječi, bescijljno i besmisleno napadali one iz drugog tabora, imajući na umu samo osvajanje vlasti i moći; gazeći po dostojanstvu drugog ti – ubijajući ga neprimjerenim i opakim riječima, poput streljiva.

Poneki su, pak, svoj izričaj potkrijepili razmahanom gestikulacijom, nabreklim žilama na vratu te žestinom govora, puni mržnje i osuđivanja, što me podsjećalo na povratak prošlih vremena i skupova na kojima se čeličila pravovjernost.

Bilo je i performansa vrlih zastupnika, s papirnatim aviončićima koji su zrcalili nezrele osobe; osobe nalik Narcisu – zadržljenu vlastitim odrazom na vodi; individua koje se nadmeću i nadigravaju u pameti i važnosti; nesvesne svoje uloge i odgovornosti za koju su u dobroj vjeri odabrani. Bilo je i traženja žrtvenog jurga, na kojeg su se tovarili vlastiti svjesni i nesvesni grijesi i propusti, kojeg se po svaku cijenu nastojalo izgnati u pustinju.

Predsjednik parlamenta, širokoga porculanskog osmijeha, svakom se je prilikom trudio nadglasati i onemogućiti zastupnike i performere, uvesti red u “sa-

Piše:

prim. mr. sc. Tereza SALAJPAL, dr. med.

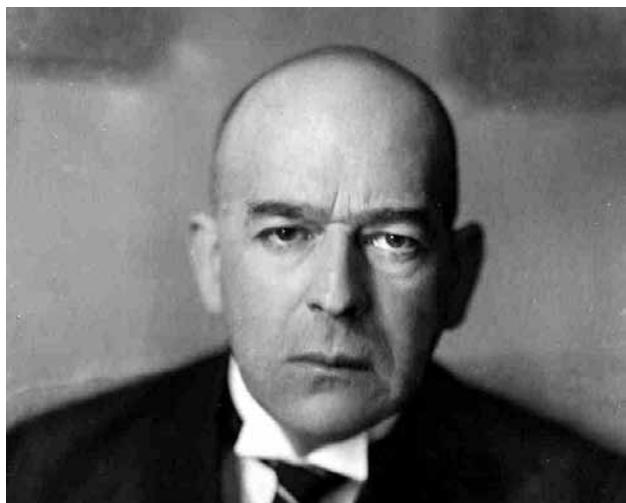
bornici”, nesvjestan da je autoritet bez autoriteta; bezlična individua, koja spretno mijenja masku prema potrebi svakoga novog čina – postave igrokaza. Kao *homo politicus*, skriva strahove od prepoznavanja vlastitoga pravog lica, razobličena i providna, iza maske. Šire gledano i narodskim jezikom rečeno, mijenja *kepenjek* [*kepenje* = zaštitni ogrtač mađarskih pastira u svim vremenskim nepogodama, op.] prema smjeru i jačini političkog vjetra, osjećajući se u svim vremenima nedodirljivim i nepovredjivim. To je umijeće!

Promatrala sam i slušala, našega dragog i umilnog Bonu, koji se s visine Eiffelova tornja, obraćao i obračunavao sa zastupnicima ako su iznosili kritike na njegov račun. Bio je to gard Sveznačeg i Svevidečeg, nepogrješivog Boga, gard kojim je prikrivao vlastite strahove i slabosti, pa zašto ne reći i neznanje.

Jer, ne postoji čovjek koji sve zna, u sve je dobro upućen, o svemu dovoljno informiran, Nepogrješiv! Valjda samo

nadlijudski-božanski političar! Njegova vrijednost kao osobe ne bi bila okrnjena, kad bi imao hrabrosti priznati vlastiti propust, krivu procjenu i pogrešku. Dapače, pokazao bi svoje ljudsko lice.

U odgovaranju na upite nekih zastupnika, svojom neverbalnom komunikacijom, ostavljao je dojam da se ogleda u mirnim vodama ustajalog jezera, ispunjen divljenjem nad ljepotom vlastite slike. S prikri-

Oswald Spengler

venim bijesom i sarkazmom, odgovarao je svakom sugovorniku koji se lahorom svojih upita usudio uzbibati velebnu sliku na površini ustajalih voda, kao da se boji da će se ugušiti u vlastitom ogledalu. Bilo je negodno čuti i vidjeti kako njegov privlačni lik, gubi uvjerljivost i značaj, odgovorima ponekom zastupniku zrele osobnosti i promišljanja koji ne govori u prazno.

Mučno i degutantno je gledanje tih igrokaza i pratećih komentara. Ipak, korisno je i razotkrivajuće. No, zahtijeva pažljivo iščitavanje i onog što nije rečeno, niti u performansu odigrano; što se naslućuje iz gesta, mimike i govornih previda, uvaženih pojedinaca – kao i ono, skriveno u šaptaonici iza zastora.

Nametale su mi se misli; svakom prigodom vježbaju slobodu i demokraciju, da bi prikobili u glavama ugrađene čipove iz bivšega komunističkog sustava, koji se raspao u krvi nevinih – kao što je i stasao na krvi i rasutim kostima nevinih. Taj biviši totalitarni “neprevaziđeni” duh, s vremenom na vrijeme prokulja iz usta pojedi-

Prazna središnja dvorana Hrvatskog sabora

nih parlamentaraca i performera, skriven kao bodež pod plaštem demokracije.

Ono što se, pak, odigrava iza zastora ili, još značajnije i opasnije, u podzemlju vlasti, pokušavamo iščitati iz uradaka član-kopisaca i usmenih prenositelja novosti na dalekovidnici. Neki člankopisci i prenositelji informacija, iako ne poznaju okolnosti i bit nekog događaja, u pripadajućem vremenu i okruženju, stigmatiziraju ne-poćudne, nameće “krivnju bez krivnje” najčešće odabranom žrtvenom jarcu, pojedincu i, zašto ne reći, hrvatskom narodu.

Objašnjenje navedenog nalazim u riječima Oswalda Spenglera: *Za masu je istina što se stalno čita i čuje. Novinstvo je danas armija s pažljivo organiziranim vrstama oružja. Novinstvo svaku istinu može osuditi na smrt...*

Često sam se zapitala, je li u pitanju neznanje, nepoznavanje povijesti vlastitog naroda, nepromišljanje i/ili pokoravanje trenutačnim političkim i pomodarskim vjetrovima – prevladavajućem duhu vremena. Stoji li iza takvih djelovanja “duh nečastivog”, neprepoznata vlastita zloća – pripisana drugom, časnjem i boljem, prekrivena pokrovom neznanja i nemoralu.

A onda sam našla objašnjenje svojim dvojbama i upitim u nadahnutim rečenicama već spomenutog Spenglera: *Diktatura stranačkih poglavara nalazi podršku u diktatu novinstva.... Može neka jedna budala skupljati razloge da utvrdi istinu – to ostaje njena istina.*

Da bi se ostalo u političkoj arenici, očuvala vlast i moć, izbjegla vlastita odgovornost – ne propituju se vlastiti postupci i izgovorene riječi, ne poštaje se dostoјanstvo oponenta, kao ni vlastito. Vlast ostaje u rukama interesnih grupacija i vođa, objašnjava nam demokratske procese Spengler: *Polovica voda dade se kupiti novcem, službom, sudjelovanjem u poslovima, s njima i čitave stranke...*

Cjelokupno, pak, naše društvo i njegov duh, ostalo je gotovo nepromijenjeno; samo s naslaganim novim slojem ideja liberalno-globalističkog svjetonazora, poput sloja nove sjajne boje nanesene na crvotočno drvo. Bez obzira na privlačni sloj nove boje – nevidljivi totalitarni duh razara društvo – kao što nevidljivi crvi razaraju zdravo drvo. Vidljive su samo promjene koje zadiru u sve pore društva, a to je gubitak vrijednosti te poklonstvo Mamonu te njegovanje mamonizma. Kao slika društva, Sabor je postao mjesto ispraznih igrokaza, izgubivši dostojanstvo i svečani duh koji mu po prirodi stvari pripada.

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

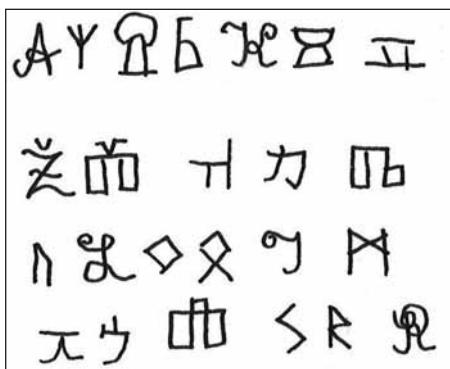
POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Žadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logaraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crmoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri za dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti“, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GOVDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora“, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićevo, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peklu, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
Monografija MACELJ 1945. , po promotivnoj cijeni	200 kn

NAŠ NUTARNJI SVIJET (52.)

SINTAKSA

Ljudi stoljećima istražuju o jeziku – nastoje uočiti jezične zakonitosti, zapisuju ih i tako stvaraju gramatike.

Gramatike opisuju jezik s više strana. Ima dio koji se bavi oblicima riječi (morphologija), primjerice o tome kako se pojedina riječ mijenja prema padežu, rodu ili broju – kada kažemo *dijete*, a kada *djeteta*, i zašto nije *malena dijete* već je

Crtiž: Stjepan Runje

maleno dijete. Drugi dio je frazeologija, o pojedinim čvrstim vezama među riječima – zašto kažemo *dobar je kao kruh* a ne *dobar je kao pas*, ili kažemo *davati kapom i šakom* a ne kažemo *davati lopatama*. Ima i dio o foneticu, o svemu glasovnome – o tome kako zvuči glas *o* kad je sam, kako kada je u društvu drugih glasova, kako kad ga produžujemo a kako kad ga skraćujemo. Ili o tome kako naglašavamo pojedine slogove u riječi, ili kako intoniramo rečenicu, ili kako razmještamo tišinu. Ima i drugih gramatičkih područja: o značenju riječi (semantika), o zavičajnim govorima (dijalektologija), o povijesti jezika, o pravopisu (ortografija).

Kruna svake gramatike je sigurno sintaksa. Sintaksa je o pravilima prema kojima uređujemo rečenice. A rečenica je, znamo, niz riječi među kojima vladaju pravila i zavisnosti – a prenosi obavijest. Niz je određen i završnošću. On naime ne smije biti beskonačan, pa čak niti dug, tek kratkoča osigurava praćenje riječi i njihovih suodnosa te razumijevanje obavijesti. Govornik kraj niza navješta intonacijom, te ga prema sljedećoj rečenici omeđuje sićušnom stankom, tišinom. U pisanim jeziku na tom mjestu, na mjestu sićušne stanke, pišemo točku.

Mnoge rečenice su jednostavne: *Braća se slažu*. Ili: *Sami su popravili krov*. No

Piše:

Maja RUNJE, prof.

mnoge su složenije, građene su od više jednostavnijih rečenica koje su u slabijim ili čvršćim suodnosima. U slučajevima čvršće vezanih rečenica redovito postoji jedna glavna rečenica, takva koja bi mogla biti obavijest i sama za sebe, te jedna ili više drugih koje glavnu dopunjaju i s njom su u zavisnoj vezi. Mogućnosti suodnosa glavne i zavisnih rečenica su velike, no u bitnome postoji oko dvadesetak osnovnih uzoraka, prema ideji kojom zavisna rečenica dopunjuje glavnu. Tako zavisne rečenice budu: vremenske (temporalne), mjesne (lokativne), uzročne (kauzalne), namjenske (finalne), posljedične (konsekutivne), dopusne (koncessivne), pogodbene (kondicionalne), i druge.

Primjerice, rečenica / *Djevojčica je sišla s bicikla / jer je bila ostra uzbrdica.* / je zavisno složeni uzročni niz. Prvi dio je glavna rečenica, a drugi je s njom u zavisnosti i daje objašnjenje zašto je djevojčica sišla s bicikla. Zavisne uzročne rečenice mogu s glavnom biti spojene na različite načine, no često su to vezničke riječi *zato što, jer ili budući da*. Rečenica: / *Kako bi što prije dobila kruh u ruke / izabrala je zanat.* / je namjensko složeni zavisni niz. Glavna rečenica je ovdje na drugome mjestu, a na prvom je namjenska zavisna rečenica, objašnjava o namjerama i cilju. Vezničke riječi koje namjensku rečenicu najčešće vežu s glavnom su *da, e da, kako, neka*.

No ljudi su uvijek pristupali i težim pitanjima o jeziku, nisu samo tražili jezična pravila (i iznimke!) i pisali gramatike. Htjeli su znati o tome kako jezik uopće nastaje. U prošlim razdobljima zaključivali su promatrajući stjecanje jezika kod male djece ili jezična ponašanja onih koji su izgubili jezik nakon kakve povrede mozga. Na taj je način bilo moguće utvrditi da u mozgu postoje dva potpuno odvojena značajna jezična centra – centar za riječi (u Brocovom području), te centar za sintaksu (u Wernickevom području). Rađamo se s gramatom u glavi! Jedino, trebamo u dječjoj dobi imati priliku slušati, da bi se program aktivirao, slično kao što svjeća treba plamen da bi proplamsala.

A suvremene tehnologije snimanja mozga pomogle su razjasniti više, pokazati

postojanje brojnih veza i procesa među dvama centrima, ali i veza prema drugim centrima. Nepoznato je, međutim, što je ono što konačno sve to objedinjuje pa u nezamislivo sitnim djelićima vremena pokrene orkestar, da od konceptualnog oblikuje nutarnju rečenicu, a onda – aktivirajući simultano niz organa, od pluća do nepca i zubi – proizvede živi jezik. I, naravno, u konceptualno moraju odnekuda stići kognitivni i emocionalni sadržaji, i sve mora proći kroz vrijednosni filter!

O sintaksi, o gramatici, učimo u školi, što je važno zato što bolje poznавanje hrvatskog osigurava lakše stjecanje svih drugih znanja. Ali, zanimljivo, ima primjera da ljudi ispravno i logično – i pametno! – govore mada i nisu išli dugo u školu. Ali ima i obrnutih slučajeva!

Evo primjera za drugo, govorio je dr. Mirko Bilandžić, najavljen kao stručnjak za međunarodnu sigurnost, profesor na Odsjeku sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu: „*Ja bih rekao / da je taj potez predsjednika Putina s jedne strane nešto / što ima psihoemocionalnu pozadinu / i da se ne radi o jednom strateški racionalnom instrumentalnom potezu / da je to jedna poruka Zapada / gdje je promjena dosadašnja situacija.*“ (U mreži Prvog, HRT 1, 23. 2. 2020.)

Rečenica je složena od početne, glavne rečenice, te pet zavisnih objasnidbenih (eksplikativnih) zavisnih rečenica. Nalost, pokazuje, vidimo, niske odlike, pa i bez razmatranja vrijednosti sadržaja. Posebno neobične su dvije zadnje zavisne rečenice – jedna je izgubila vezu s glavnom a druga na samom početku ima vezničku riječ *gdje* koja se ni na što mjesno (za što *gdje* služi) ne može zakvačiti, a ima i čudnu riječ *promjena*, imenicu na mjestu koje traži glagol. Da govornik ima teškoća sa sintaksom, vidi se i u rečenici koja je slijedila: „*Sada je situacija / da je predsjednik Putin doveo tu situaciju u jednu sasvim drugu situaciju.*“

Hrvatska ima vrijednih radova na polju istraživanja sintakse. Najznačajniji rad je vjerojatno *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* Radoslava Katičića iz 1986. (*Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti* i „Globus“, Zagreb). Rad je nastao, sjetimo se, u teškom razdoblju kad su se Hrvati borili i za samo ime svoga jezika.

ŠVICARSKO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE (I.)

Kronologija jednog lutanja, iskrenog traženja i uvjetnog priznanja

Početkom siječnja 2022. Istraživački centar za švicarske diplomatske dokumente (Dodis) objavio je 1700 dosad nedostupnih dokumenata o švicarskoj vanjskoj politici, čiji je 30-godišnji rok zaštite istekao. Dokumenti u internetskoj bazi podataka Dodis pokazuju odluke i prosudbe Saveznog vijeća (Švicarske vlade) i savezne uprave o europskim integracijama te o gospodarskoj, migracijskoj, razvojnoj i ekološkoj politici, pod naslovom *Diplomatiche Dokumente der Schweiz (Diplomatski dokumenti Švicarske)*, Band 1991, Svezak za godinu 1991., Bern, 2022.¹ Knjiga je besplatno dostupna pod <https://www.dodis.ch/dds-1991>, kao elektroničko izdanje u PDF-formatu, a može ju se naručiti i kao tiskano izdanje.

Tiskana je na jezicima na kojima su dokumenti nastali ovisno o materinskom jeziku člana Savezne vlade ili visokoga državnog dužnosnika (francuski, njemački, talijanski). Za glavnog urednika izdanja slovi povjesnik dr. Thomas Bürgisser.

O raspadu Jugoslavije nije doduše u knjizi objavljeno puno teksta, uostalom kao ni o raspadu Sovjetskog Saveza, ali je omogućen pristup brojnim dokumentima iz kojih se iščitava protivljenje hrvatskoj neovisnosti, nasilje Srba i srbizirane JNA,

Pišu:

Mate SUŠAC & Tihomir NUIĆ

progon hrvatskog puka s hrvatske zemlje, kršenje potpisanih dogovora o primirju, te potpora JNA prečanskim Srbima u ubijanju Hrvata i razaranju Hrvatske. U knjizi je barem djelomice dokumentirana anatomijska raspada Jugoslavije.

Ne smije se zanemariti ni podatak da je u Švicarskoj u to doba živjelo oko 350 tisuća jugoslavenskih državljana, većinom na „privremenom radu“, pripadnika različitih naroda. Nakon Njemačke bila je to najbrojnija jugoslavenska migrantska zajednica na europskom kontinentu. U Švicarskoj je nastala bojazan od možbenih međunacionalnih sukoba, urušavanja socijalnog mira i reda, te strah od mogu-

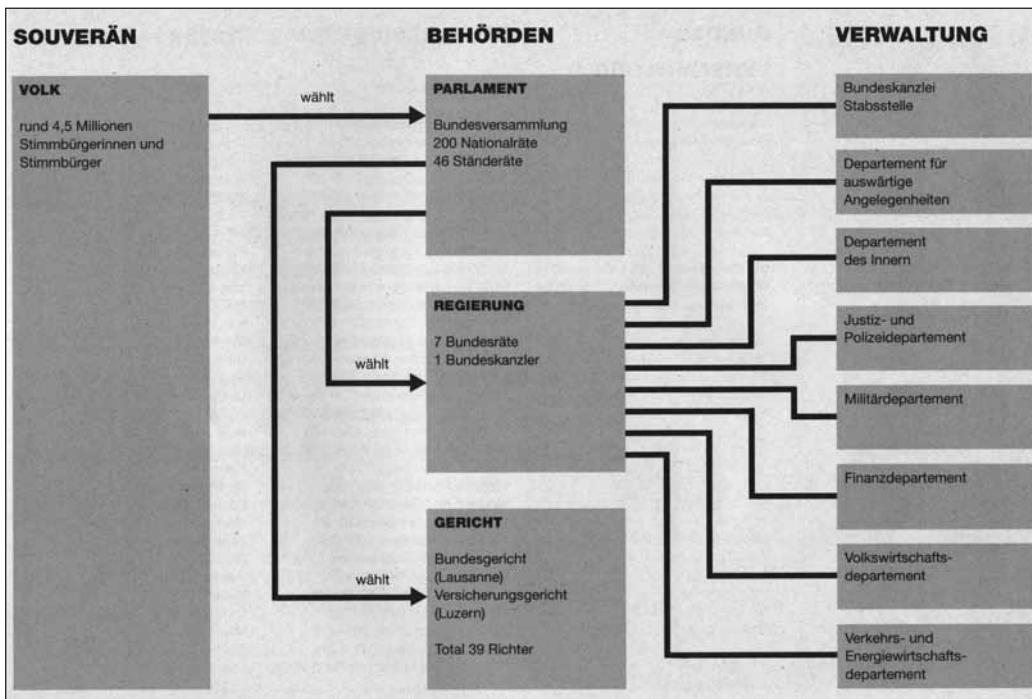
Bundeshaus - sjedište švicarskog parlamenta i savezne vlade

Da bi se razumjelo neodlučnost, uznenamirenost i zabrinutost švicarskih vlasti, valja uzeti u obzir činjenicu da je jugoslavenska kriza Švicarsku izravno pogodala. Zajedničke aktivnosti na međunarodnom polju povezivale su neutralnu Švicarsku s nesvrstanom Jugoslavijom, premda se točno razlikovalo jugoslavensku nesvrstantost, koja je s malim nijansama bila oličenje socijalističkoga europskog Istoka, od švicarske neutralnosti, koja je ideološki i društveno pripadala Zapadu. Interesima se ipak uspjelo zatomiti antagonizam između neutralnosti i nesvrstanosti. Švicarska je imala s Jugoslavijom najintenzivnije trgovačke odnose u istočnom dijelu Europe, gdje je zarađivala 2 franka na svakih 100 franaka dobivenih izvozom.

ćeg terorizma, kriminala kao i trgovine oružjem. Do većeg poremećaja odnosa s Jugoslavijom je pak došlo već ranije, početkom 1980-ih godina, kad se konačno shvatilo i javnost počelo upoznavati s aferama jugoslavenske diplomacije koja je pratila i špijunirala svoje državljane u slobodarskoj Švicarskoj.

Jedino područje koje je Švicarska još čvrsto držala u svojim rukama bilo je područje migracijske politike. Zbog ratnih sukoba promijenjen je način odabira radnika jugoslavenskog državljanstva koji su do tada bili dobro prihvaćani. Polovicom 1991. zamišljen je model s tri kruga, a radnici iz Jugoslavije nisu više pripadali nutarnjem najomiljenijem krugu, nego su prebačeni u srednji, da bi u prosincu bili

1 Zbog boljeg razumijevanja nekoliko riječi o švicarskoj organizaciji države. Izvršna vlast države je od 1848. *Savezno vijeće*, koje se sastoji od sedam članova – u novije doba po dva iz triju političkih stranaka s najvećim brojem glasova i jednim iz četvrtne stranke po brojnosti glasova. Predsjednik Saveznog vijeća se mijenja svake godine. Savezni vijećnik je ujedno i ministar određenog ministarstva: ministar financija, ministar okoliša/prometa/energetike/komunikacija, ministar unutarnjih poslova, ministar gospodarstva/obrazovanje/znanosti, ministar vanjskih poslova, ministar obrane/civilne zaštite/športa, te ministar pravosuđa i policije. Parlament je dvodomni: jedan dom čine neprofesionalni zastupnici naroda (*Nationalrat*), a drugi predstavnici kantona (*Ständerat*). Konsenzus je osnovno načelo donošenja odluka i zakona, a onima koji se ne slažu, stoji na raspolažanju referendum. Gradani koriste inicijativu kad žele nešto novo ozakoniti. Zbog neutralnosti država je u vanjskim poslovima preuzeila načelo „ekvivalence“ i „dobrih usluga“, što ne mora uvijek biti moralno opravdivo i etički dopustivo.

Shematski prikaz ustroja švicarske državne vlasti

smješteni u vanjski krug s općim uvođenjem viza za ulazak u Švicarsku. (dodis. ch/57395).

Samo sazivanje *Posebnog stožera* za Jugoslaviju pokazuje kako se švicarska država suočila s ozbiljnim problemima glede jugoslavenske krize. Tako se u zapisniku toga tijela od 9. kolovoza 1991. postavlja pitanje, treba li Švicarska dalje uvoziti radnike iz Jugoslavije? Kako regulirati status sadašnjih sezonaca i onih s kratkom boravišnom dopusnicom? Uvođenjem viza? Uvesti gospodarske sankcije protiv pojedinih republika što ne bi bila povreda neutralnosti jer se radi o nutarnjem sukobu? Kako spriječiti trgovinu oružjem? Organizirati jugoslavensku konferenciju na švicarskom teritoriju politički je još nezrelo, jer Srbija šuti. O slanju mirovnih snaga valja još razmisliti. (dodis.ch/59937)

Već 16. rujna 1991. Ministarstvo pravosuđa i policije javlja da je cilj poduzetih mјera „uključiti što manje Jugoslavena u postupak za dobivanje azila“. Bolje im je pomoći kod kuće, nego kod nas. Predložena rješenja omogućuju fleksibilno reagiranje na razvoj događaja. U tom smislu je regulirano i spajanje obitelji. (dodis. ch/58768)

Dok se dakle u slobodnom svijetu nagađalo, odvagivalo, propitivalo i dogovaralo što učiniti i kako postupiti prema agresoru, u Hrvatskoj se ginulo. U nemoći da se

sprječi srpsko zlosilje, švicarska diplomacija se izrazito angažirala na proširenju diplomatskog djelovanja i, pored Europske Zajednice (EZ), uključila Konferenciju o sigurnosti i suradnji u Europi (KSSE), Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (EFTA), te ponudila diskretni susret predsjednika Tuđmana i srpskog vođe Miloševića, primila hrvatskog ministra vanjskih poslova Zvonimira Šeparovića, slovenskog premijera i ministra vanjskih poslova, te srpskog ministra vanjskih poslova Jovanovića. Svemu ovojome treba dodati „pragmatično“ stajalište velesile SAD, da je lakše pregovorati s jednom Jugoslavijom ili s jednim Sovjetskim Savezom, nego s desetinom država na tim područjima.

Našavši se pred nerazrješivim čvorom jugoslavenskih proturječja, razočaranim švicarskim veleposlanik u Beogradu Jean-Jacques Indermühle, sav očajan, šalje 8. kolovoza 1991. svojima vlastima sljedeću poruku: „Pozivanje na jedinstvo zemlje čini se da samo jača Srbe u njihovoј želji za dominacijom.“ (*Faire appel à l'unité du pays ne semble que renforcer les serbes dans leur volonté de domination.*) Indermühle nije bio jedini na svijetu koji je u Jugoslaviji video samo višenarodno društvo, ali ne i srpski imperializam s dobrom dozom rasizma. Već je Biblija upozorila da

klanjanje kumirima, likovima i slikama zamagljuje stvarnost i vodi u propast.

Lutanja

Već u prvom dokumentu napisanom „Visite en Croatie“ („Posjet Hrvatskoj“) švicarski veleposlanik Indermühle javlja iz Beograda (20. veljače 1991.) na desetak švicarskih naslova da je posjetio Hrvatsku, razgovarao s Franjom Tuđmanom, Josipom Manolićem, Franom Vinkom Golemom, Zdravkom Mršićem, Žarkom Domljanom „kao i s novinarima, predstavnicima akademskih, znanstvenih i crkvenih krugova (...) uvjerenih u potrebu temeljnih promjena u međurepubličkim odnosima.“ Teži se većoj autonomiji, pa i prema možebitnom

savezu suverenih država. U Zagrebu s prijezirom odbacuju zlobne napise u srpskom tisku, inspirirane Miloševićevom politikom, koji stalno optužuju Hrvatsku za navodnu diskriminaciju srpske manjine, te o doslugu hrvatskog političkog vodstva s imperijalističkim snagama, s CIA-om i Vatikanom.

Gospodarska situacija u Hrvatskoj je teška, nastavlja veleposlanik. Ne prođe dan bez objave stečajeva. Nezaposlenost i dalje raste, državna je blagajna, čiji službenici ne primaju više od polovice plaće, prazna. Hrvatska Vlada priprema plan oporavka koji će biti proslijeden stranim bankama za kredite. Ovaj plan predviđa usvajanje nove valute, eventualno njemačke marke po uzoru na zemlje Karipskih otoka čija je valuta američki dollar.

U slučaju secesije Hrvatske, Srbija bi tražila reviziju granica kako bi svi Srbi živjeli u jednoj državi. „Hrvatski ustav duduše manjinama jamči prava, ali je dvojbeno da će srpska manjina, koju Milošević koristi u hegemonističke svrhe, ikada biti zadovoljna pravima koja joj se daju.“ Za moje sugovornike, nema ni malo dvojbe, da srpska politika, koju provode „boljševici“, skriveni pod socijalističkom etiketom, ima za cilj ništa manje nego restauraciju boljševizma u cijeloj Jugoslaviji.

Je li Hrvatska demokratska koliko tvrde njezini vodeći političari kada mole Zapad za potporu, piše dalje Indermühle, u to nisu baš svi, čak ni u Zagrebu, u potpunosti uvjereni. „Ne treba zaboraviti da su hrvatski političari bili utjecajni članovi Saveza komunista Jugoslavije i bili su bliski s desnim ustaškim krugovima koji su emigrirali u Sjevernu Ameriku nakon pogroma nad Srbima tijekom Drugoga svjetskog rata. Hrvatska nema nimalo više od Srbije demokratsku tradiciju i tek s vremenom možemo procijeniti je li demokratizacija doista uzela maha. (*Il ne faut pas oublier que les hommes politiques croates ont été qui membres influents de la Ligue des communistes de Yougoslavie, qui proches de milieux oustachis de droite émigrés en Amérique du Nord après les pogroms perpétrés contre les Serbes durant la deuxième guerre mondiale. La*

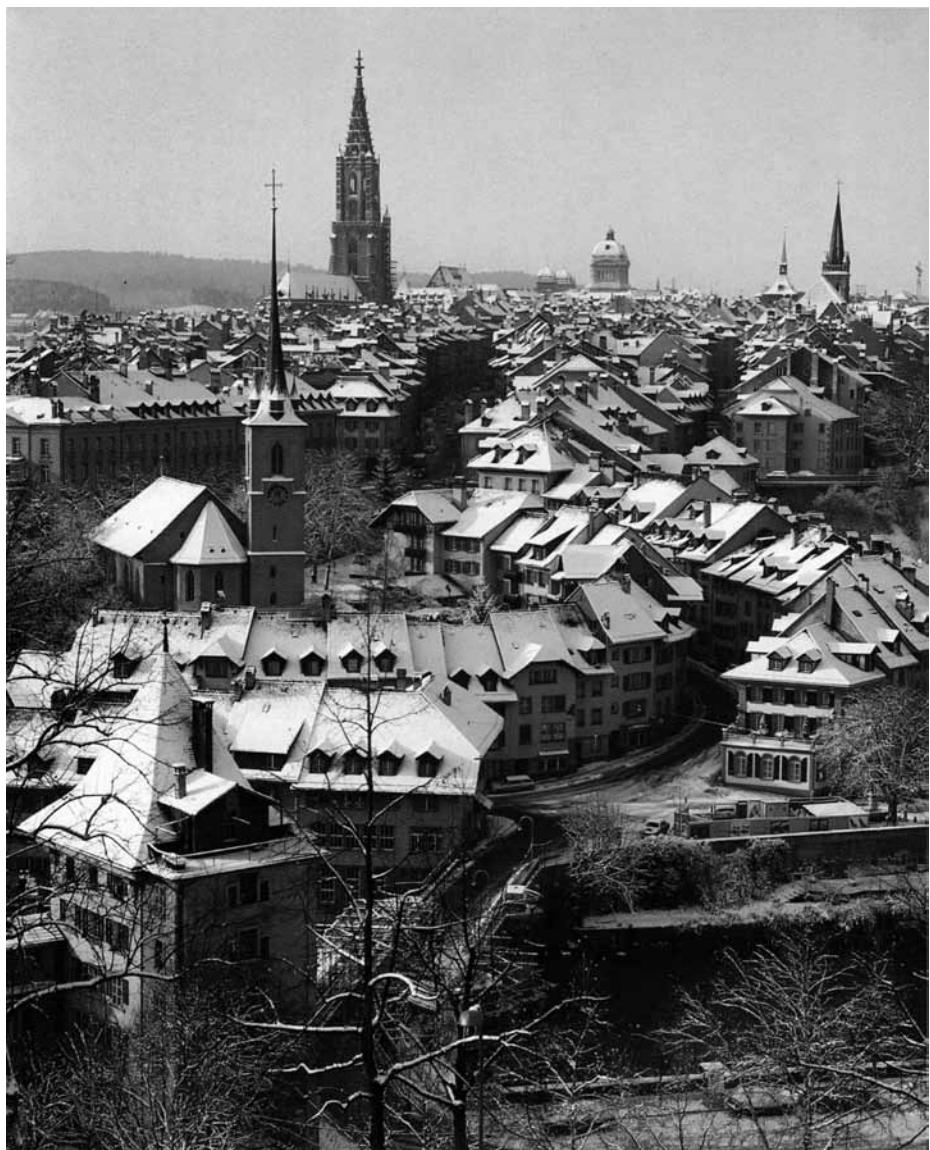
Croatie, pas plus que la Serbie, n'a de tradition démocratique et c'est à l'usage du temps que l'on pourra juger si la democratisation a véritablement pris pied.) (dodis.ch/58977).

Bespredmetni stereotipi su, kako vidimo, neovisni kako o činjenicama tako i o vremenima!

Spomenuti švicarski veleposlanik u Beogradu opisuje u svom dopisu 25. ožujka 1991. susret akreditiranih veleposlanika u Beogradu s Miloševićem, nakon što takvi susreti, zbog nedostatka interesa srpske strane, dulje vremena nisu bili mogući. Zbog organiziranog putovanja po BiH on sam doduše nije mogao naznačiti susretu, ali je na temelju razgovora s austrijskim i švedskim veleposlanicima poslao poruku nadležnim švicarskim tijelima.

Prema toj poruci, Milošević je branio vojsku i rekao da ona nema namjeru intervenirati. Tvrđiti suprotno, smatra Milošević, čista je dezinformacija koju šire vlasti iz Ljubljane i Zagreba. Vojska djeluje u skladu s Ustavom i nastaviti će tako i kad Ustav bude revidiran. Ona se neće mijesati u političke rasprave. „Njezina uloga se sastoji u održavanju unutarnjeg reda“ [!]. (*Sa tache consiste à maintenir l'ordre interieur*) i ona dapače ne namjerava obnoviti komunizam (*Elle n'entend pas non plus restaurer le communisme*). „Načelo suvereniteta koje zagovaraju Hrvati i Slovenci dovelo bi do statusa manjine za Srbe koji žive izvan administrativnih granica Srbije i koji su mnogo propatili u prošlosti (čitaj: progoni sa strane Hrvatske). Srbija može prihvati samo suvereni srpski narod. Srbi mogu živjeti samo u jednoj te istoj državi. Srbija zahtijeva reviziju međurepubličkih administrativnih granica u slučaju priznanja suvereniteta drugim republikama. Krajina, enklava u Hrvatskoj naseljena većinom Srbima, postala bi suvereni entitet u konfederaciji. Milošević se ne protivi odcepljenju drugih republika sve dok se odcepljenje odvija po dogovorenoj proceduri.“ (*Le principe de souveraineté préconisé par les Croates et les Slovènes entraînerait un statut de minorité pour les Serbes qui vivent hors des frontières administratives de la Serbie et qui ont beaucoup souffert par le passé (lire: persécutions aux mains des Croates). Cette situation serait intolérable. La Serbie ne peut admettre que le peuple serbe devienne une minorité soumise à la législation de républiques souveraines. Les Serbes ne peuvent vivre que dans un seul et même Etat. La Serbie exige la révision des frontières administratives inter-republicaines en cas d'accession à la souveraineté d'autres républiques. La Krajina, enclave en Croatie peuplée d'une majorité de Serbes deviendrait une entité souveraine dans une confédération.*) (dodis.ch/58748)

Bilješka socijaldemokratskom Saveznom vijećniku i ministru vanjskih poslova Renéu Felberu 28. lipnja 1991., koju potpisuje Daniel Woker, šef Političkog Odjela I u Ministarstvu vanjskih poslova, konstatira da je nejasna situacija u Sloveniji i Hrvatskoj. Dijelovi JNA, stacionirani u Sloveniji, sukobili su se s policijom tvrdeći da žele

Bernska stara gradska jezgra: glavni grad pod snijegom

zaštititi granicu. Takoder je nejasno kontrolira li jugoslavenska Vlada JNA.

Po nalogu Renéa Felbera sastala se *Radna skupina za Jugoslaviju* (Arbeitsgruppe für Jugoslawien = AG J) i o tome mu se dostavlja zapisnik. AG J može obavještavati tijela federalne uprave o događajima, ali u slučaju eskalacije sukoba među jugoslavenskim građanima u Švicarskoj, ova AG J u ovom sastavu ne može ništa učiniti. U slučaju stvaranja kriznog mehanizma sa strane KESSa, koji je potaknula Austrija ili EZ, Švicarska je spremna sudjelovati kao „zemlja podupirateljica“. K tome je Slovenija molila Švicarsku da ju prizna. Preporuka je da se s odgovorom sačeka. Istovremeno je potpisani Woker vodio razgovore s jugoslavenskim veleposlanikom u Bernu i upozorio ga da JNA ne smije vršiti nasilje nad ljudima koji traže priznanje republika. (dodis.ch/57986)

Puna usta Jugoslavije na sve strane. Kad je 30. travnja 1991. godine bio u službenom posjetu Švicarskoj, mađarski predsjednik Árpád Göncz se, prema knjizi (str. 84), složio s ministrom Felberom, „da je jedinstvo Jugoslavije u interesu cijele Europe“. Za Göncza postoji opasnost da srpski komunizam bude zamijenjen srpskim nacionalizmom. (*Ebenso wie für BRF [Bundesrat Felber], liegt auch für G[Göncz] ein einheitliches Jugoslawien im Interesse ganz Europas. Für G[Göncz] besteht die Gefahr, dass der serbische Kommunismus durch einen serbischen Nationalismus ersetzt wird.*)

Veleposlanik Jean-Jacques Indermühle šalje 9. srpnja 1991. iz Beograda opširnije izvješće u Bern o *Brijunskom sporazumu* kojim se odgađa proglašenje hrvatske i slovenske samostalnosti za tri mjeseca, te naglašava da je kriza internacionalizirana već samim prisustvom europske trojke: Hansa van den Broeka iz Nizozemske, Jacquesa Poosa iz Luksemburga i Joāoa de Deus Pinheiroa iz Portugala. Ujedno napominje da je Brijunski sporazum propustio pozabaviti se potencijalno opasnim sukobom između Srba i Hrvata u Hrvatskoj. S tim u vezi naglašava da je predsjednik Tuđman, za razliku od ratobornog Borisava Jovića, djelovao umjereno. Tuđman je ustvrdio da je velika većina Srba, koji žive u Hrvatskoj, spremna na suradnju s Hrvatima, a da neki provokativni elementi

Savezni vijećnici (ministri) Delamuraz i Felber u razgovoru sa stranim predstavnicima

imaju potporu JNA koja nije teror. Kad bi se vojska povukla, ti bi se teroristi smirili, a hrvatske vlasti bi mogle uspostaviti javni red. Hrvatska poštuje prava manjina, rekao je Tuđman, i on je spreman primiti stručnjake kako bi provjerili je li hrvatsko zakonodavstvo u skladu s načelima prihvaćenim u Europi. Ako ovi stručnjaci konstatiraju da to nije slučaj, Hrvatska je spremna prilagoditi svoje zakonodavstvo.

Veleposlanik Indermühle prati sporazum s popriličnom dozom skepsa kad preporučuje naučiti posljednju lekciju iz ove vježbe da „Jugoslaveni ne razumiju odlučan i zahtjevan jezik, ali čuvaj se dana kada povjeruju da su bili izmanipulirani i bili predmet nametnutog sporazuma. Često se čuje govoriti da je prva Jugoslavija 1918. propala jer je bila konstrukcija koja je nametnuta izvana.“ (*Une dernière leçon à tirer de cet exercice: les Yougoslaves ne semblent comprendre d'un langage ferme et exigeant, mais gare au jour où ils croiront avoir été manipulés et être l'objet d'un accord imposé. L'on entend souvent dire que la première Yougoslavie de 1918 s'est effondrée parce qu'elle était une construction imposée de l'extérieur.*) (dodis.ch/58672)

Švicarska diplomacija sredinom ljeta pokazuje stanovitu nervozu, pa i frustraciju, što se iščitava iz izjave povodom službenog posjeta generalnog tajnika francuskoga ministarstva vanjskih poslova Bernu 16. srpnja 1991. „Nakon izbijanja otvorene jugoslavenske krize, službena je francuska politika sklona žestokim reakcijama protiv Slovenije, Hrvatske, Austrije i Njemačke, koje (reakcije) se povremeno nalaze na granici iracionalnosti. Pored povjesnih razloga (odnosi Francuska-Srbija), za to se navode još dva moguća obrazloženja. Prvo je strah pred predstojećom „igrom mišića“ s ujedinjenom Njemačkom, a drugo strah od vlastitih manjina u centralistički organiziranoj državi.“ (*Die offizielle französische Politik neigt seit dem offenen Ausbruch der Jugoslawienkrise zu heftigen, zeitweise an der Grenze zur Irrationalität liegenden Reaktionen gegen Slowenien, Kroatien, Österreich und Deutschland. Neben historischen Gründen (Frankreich-Serbien) stehen zwei Erklärungen in Vordergrund: Angst vor dem ersten „Muskelspiel“ des vereinten Deutschlands und Angst vor den eigenen Minoritäten im zentralistischen Staat.*) (dodis.ch/58960)

(nastaviti će se)

USPOSTAVA GRANICE I TERROR U PREKODRAVLJU ZA VRIJEME PRVE JUGOSLAVIJE

Zato pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš događaje što si ih svojim očima video; neka ti ne iščeznu iz srca njednog dana tvog života; naprotiv pouči o njima svoje sinove i sinove svojih sinova. (Pnz 4,9)

Abraham Joshua Heschel

Raspad Austro-Ugarske Monarhije

Raspadom Austro-Ugarske Monarhije i ujedinjenjem Države Slovenaca Hrvata i Srba s Kraljevinom Srbijom kojoj je u međuvremenu pripojena Kraljevina Crna Gora, stvoreno je (1. prosinca 1918.) Kraljevstvo Srbaca, Hrvata i Slovenaca, koje će 1921. biti preimenovano u Kraljevinu SHS, a 1929. u Kraljevinu Jugoslaviju.

U pitanje je tada došla pri-padanost Prekodravlja matici zemlji, jer je kao demarkacijska crta određena rijeka Drava. To je područje faktično potpuno odcijepljeno od matice zemlje, napušteno od vlasti; činovnici i intelektualci su se razbježali, a ostala su samo dva župnika i nadšumar. Narod je prepusten sam sebi, živi u neizvjesnosti i velikoj neimaštini, navodi se u Spomenici rimokatoličke župe Gola. Od sredine prosinca 1918., ukinućem Narodnog vijeća, u Podravinu dolaze kraljevski komesari, a na granicu srpska vojska koja provodi teror.

Zeleni kadar i granica

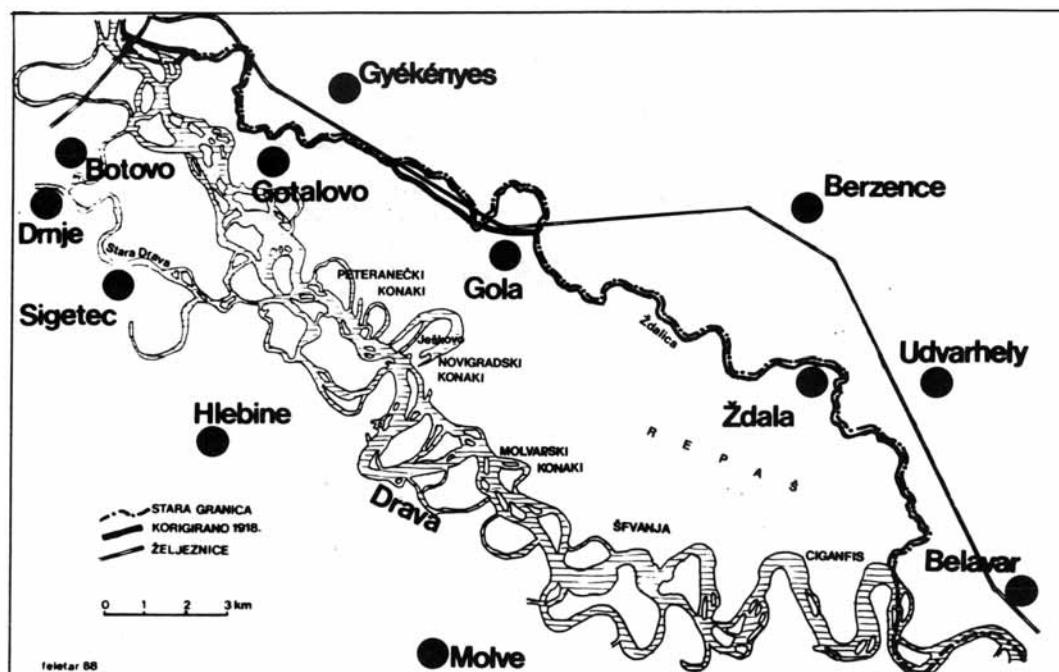
Prvu godinu poraća obilježio je tzv. zeleni kadar. Vojnici koji se vratiše kućama, zadojeni revolucionarnim idejama, počeli su pljačkati i robiti bogatije gospodare, gospodu i Židove. Ponašanjem su bili promijenjeni, gotovo divlji, surovi, goropadne naravi – moralno pokvareni, odali su se švercanju, pljački i otimačini, zapisao je župnik J. Županec.

Piše:

prim. mr. sc. Tereza SALAJPAL, dr. med.

Zeleni kadar zavladao je mjestima uz granicu. Njegovu su pripadnici, pored židovskih trgovina pljačkali i vlastelinstva. Preko granice se uhodanim kanalima

lorukog puka u Ždalu. Narod je izlazio iz crkve i izbio je incident između vojske i golorukih mještana. Ubijen je jedan mještanin s obrazloženjem da je izbila pobuna. Zaslugom župnika Ivana Hrdoka, u srcu Jugoslavena, koji je smirivao nastalu situaciju, nije došlo do većeg krvoproljeća. Kasnije je župnik optužen i pritvoren, s obzirom na to da su vlasti događaj tu-

Zemljovid Prekodravlja

ma švercalo konjima, koji su bili traženi u Mađarskoj i Austriji, krijumčarile su se i neobilježene krune koje su kod zamjene s dinarom označavane lažnim žigovima.

Da bi se spriječilo djelovanje zelenog kadra i krijumčarenje na granici, poslano je 30 srpskih žandara da uvedu mir i red. Počinje nasilje nad stanovništvom uz granicu te u Prekodravlju, koje je ostalo odsjećeno od Podravine. Zbog srpskog terora na granici, došlo je do pobune go-

mačile kao pobunu, a on je stao na stranu mještana koje je vojska izazivala i dovela do sukoba, navodi se u spomenici župe Ždala.

Revolucija Béle Kuna

Na stanje u Prekodravlju imala su utjecaj i zbivanja u Mađarskoj. Izbijanjem revolucije Béle Kuna, stanje se na granici pogoršalo. Zabranjeno je kretanje uz granicu i okupljanje, čime se ne samo

Gola nekad

ograničio, već i prekomjerno otežao život pučanstva. Formirane su žandarmerijske (oružničke) postaje pod izgovorom nadzora nad krijumčarenjem na granici, no razlozi su bili mnogo dublji.

Iz Prekodravlja su do župana u Bjelovaru stizali dopisi o opasnosti od Hrvata boljševika, koji rade u službi Mađara. Nadzor i teror na granici je bio pojačan, zbog straha od širenja komunizma i sprječavanja krijumčarenja, što je često puta bio izgovor za nasilje i teror srpskih žandara, *koji su švercali s Mađarima i za mito štitili švercere*. Slobodno kretanje stanovništva nije dopušteno, da se ne bi doznao o ponašanju i postupcima srpske vojske i žandara. Oslanjajući se na narodne pritužbe i drugačije pribavljenе podatke, župan Matija Lisičar je ukazao na spregu vlasti i krijumčara čiji su krakovi sezali do Zagreba.

Kao nepoćutan vlasti, Lisičar je na kraju bio prisiljen na ostavku. Nakon sloboma Mađarske Republike dolaze prebjezi, pričaju o teroru Horthyjevih trupa koje su ugušile mađarsku revoluciju. Zbog ne-sređene situacije s granicom, nije se znalo kome će Prekodravlje pripasti. Podravci s desne strane Drave nisu mogli na svo-

je posjede u Prekodravlju – nije dopušten prelazak rijeke; zbog čega su slali peticije i tražili županovo dopuštenje.

Uspostava granice i Međunarodna komisija za razgraničenje

Zbog ponovnoga mađarskog posezanja za Prekodravljem koje je odvajkada pripadalo hrvatskim zemljama, formirana je međunarodna komisija za razgraničenje između Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i Mađarske. Činili su je predstavnici Velike Britanije, Francuske, Italije i Japana, te dviju neposredno zainteresiranih država. Kraljevstvo SHS su zastupali sveučilišni profesor Polić, jedan inženjer iz Osijeka i predstavnik gruotovnice za Hrvatsku i Slavoniju.

Članovi komisije zadržali su se s općinskim bilježnikom u Drnju 20 minuta; u tom su vremenu preispitivali vlasnike zemljišta u Prekodravlju: „Žele li biti u sastavu Mađarske ili u okviru Jugoslavije?“ Predstavnici naroda su odgovarali; „Žele biti u slobodnoj Hrvatskoj u okviru Jugoslavije“. Članovi komisije popili su čašu vinčeka, što je Japanac odbio i, vlakom

otputovali u mađarsku Kanižu po istom poslu, navodi se u spomenici župe Drnje.

Trianonska konferencija – Spomenica Matije Lisičara

U jednome svom radu Mira Kolar-Dimitrijević piše: Zaslugom Ante Trumbića i župana Bjelovarsko-križevačke županije dr. Matije Lisičara, na Trianonskoj se je mirovnoj konferenciji u Parizu uspjelo očuvati Prekodravlje u okviru Hrvatske. U obrani prava pripadanja Hrvatskoj bila je presudna „Spomenica M. Lisičara“ koju je izradio prof. povijesti Ferdo Šišić.

Spomenica je popraćena s 3201 potpisom žitelja Prekodravlja koji mole za očuvanje „ovog od starine hrvatskog teritorija u okrilju Hrvatske“. Elaborat je utemeljen i potkrijepljen starim listinama i brojnim dokumentima o pripadnosti i nazivu prostora. Hrvatsko-ugarskom nagodbom iz 1868. priznata je cijelovitost hrvatskog teritorija u koji je uključeno Prekodravlje. Kao bitna činjenica ističe se da je granica išla starim koritom Drave – Ždalicom, uz koju stoje granični kamenovi. Toponiimi naselja Ždala, Ždalica su tipično slavenski, jer skup žd ne pripada duhu mađarskog jezika. Presudna je bila etnička do-

minacija Hrvata u Prekodravlju, čija je pripadnost kraljevini SHS potvrđena na konferenciji u Parizu 1919.

Gubitci i nezadovoljstvo naroda

Međutim, tim je rješenjem Prekodravlje izgubilo željezničku prugu, željezničku postaju i 250 jutara najplodnijeg zemljišta u Leckama. To su za Prekodravce bili neprocjenjivi gubitci. Narod je imao puno razloga za nezadovoljstvo i ogorčenje novom jugoslavenskom vladom i državom. Preko noći je postao siromašan: „pljačkaškom“ zamjenom novca u omjeru 1 : 4, gubitkom i otežanom obradom zemlje, gubitkom mogućnosti zarade trgovinom i radom na grofoviji u Mađarskoj, čemu je uvelike pridonio i gubitak željezničke postaje i željezničke pruge kao poveznice s većim trgovačkim mjestima Mađarske i Hrvatske (poveznica i križanje pruga Đikeniš /Gyékényes/ – Kaniža /Kanizsa/ – Beč, Đikeniš – Budimpešta i Đikeniš – Pečuh te Zagreb – Rijeka).

Nezadovoljstvu je pridonijela i uspostava te zatvaranje granice s Mađarima, jer je pretežni dio posjeda i vinograda prekodravskog pučanstva ostao na mađarskoj strani. Preko granice su slobodno prelazili samo doušnici i politički podobni. Zbog naglog osiromašenja i prepunučenosti kraja i teškog preživljavanja, narod je uvelike iseljavao u Slavoniju.

Stjepan Radić i ilegalni prelazak granice

Nakon izbora 1923. i polučenih jako dobrih rezultata, Stjepan Radić odlučio je ilegalno prijeći granicu u području srednje Podravine, da bi pohodio europske prijestolnice i ispitao njihov odnos prema rješavanju hrvatskog pitanja. Granicu je ilegalno prešao u Prekodravlju kod Gotalova, uz pomoć odanih članova svoje stranke, te preko susjednog Đikeniša vlaškom nastavio put do Beča.

U Mađarskoj ga je dočekao emigrant Ferdo Lukac, bivši austrougarski časnik koji je živio u mađarskoj Breznici (Berzence) i povremeno u Ždali te je bjegunče-ilegalce opskrbljivao putovnicama uz pomoć svojih veza u Budimpešti.

Radićev bijeg izazvao je veliku uzbunu i podigao na noge vojsku i žandarmeriju od Osijeka do Kotoribe, te cijelog Međimurja, kako bi se saznale pojedinosti bjega. Pogranična policija je uhitila Radićeve pomoćnike pri bijegu; teretilo ih se za suradnju s protivnicima režima na mađarskoj strani

Ubojstvo Stjepana Radića i teror na granici

Skupštinski atentat, kasnija Radićeva smrt i šestosiječanska diktatura dodatno su otežali život na granici. Nakon donošenja Oktroiranog ustava (1931.) izdana je usmena zapovijed općinskim povjerenicima i zapovjednicima oružničkih postaja, da prate rad radićevaca, pa su poduzimani i osobni i kućni pretresi, naročito kad bi se ti ljudi vraćali iz Zagreba ili s kakvoga stranačkog skupa.

Režim je bio brutalan: batinanja, ubijanja, prijetnje na svakom koraku. Slobodno kretanje bilo je moguće samo po danu – uvijek što dalje od granice. Nije se smjelo reći da si Hrvat, nositi trobojnicu, niti pjevati hrvatske pjesme, pa ni *Lijepu našu*. Srpski žandari bili su gori od krajinskih oficira i Khuena Hédervárya; zatirali su sve što je hrvatsko. Proganjali su mladež i odrasle osobe ukoliko su prisustvovali misama zadušnicama za značajne pokojnike ili prisustvovali sastancima u župnom dvoru; pogotovo ako su bili aktivni članovi vjerskih društava – križara, Srca Marijina.

Žandari bi ih sačekali u sumraku, batinali i držali u pritvoru koliko im se svidjelo. Pjevanje *Lijepu naše* smatralo se protudržavnim činom. Kažnjavalo se pučane ukoliko nisu izvjesili jugoslavensku državnu zastavu na Dan ujedinjenja, kraljev rođendan, i slično, osobito se kažnjavalo poznatije radićevce i pravaš. Kazne su bile novčane, 500 dinara, do 8 dana zatvora ili više.

Teror na granici

Prema sjećanju mog oca, na granici se ubijalo poznate i nepoznate ljudi. Žitelji su se kretali samo po bijelom danu, od svitanja do prvog sumraka, bez obzira na neophodne životne potrebe. Na udaljenosti oko 500 m od granice usjevi nisu smješli biti viši od metra. Već sa spuštanjem

mraka, a pogotovu noću, nitko se nije osudio kretati jednim i starim putem, koji je vodio uz granicu do okolnih naselja. Moj bi otac, kad bi se zatekao u mraku u selu, do svog doma na granici puzao 3 km, jer da su ga žandari zamijetili, bio bi ubijen.

U to je vrijeme puno nevinih ljudi ubijeno na granici, pa i mještanin, stari Gregurec, otac desetero djece koji se zatekao u blizini granice u prvom sumraku, pri povratku s grunta. Ubijen je, iako se nije bavio politikom, već nadničarenjem da prehrani obitelj. Dovoljno je bilo da se osoba zatekne u blizini granice. Neki mlađi mještani su prebjegli u Mađarsku, pred prijetnjama žandara, jer je to bio jedini izlaz da spase život. Neki su pak prebjegli u Mađarsku da izbjegnu služenje vojske u Srbiji.

Žandari su dolazili u sumraku u kuće i bezrazložno napadali sumnjive mještane ili one koji bi im se nešto zamjerili, izazivajući kavgu i razlog da se osvete.

Navest је još neke slučajeve, koji žive u sjećanju starih ljudi koji su ih čuli u povjerljivu razgovoru ili im svjedočili. Kuća Čmelarovih bila je na izlazu iz sela. Od Mađarske, kuću je dijelila cesta i Ždalica (korito stare Drave), na koje su se naslanjale njive Mađara. Vremešni mađarski seljak radio je na njivi i, ne sluteći zlo, krenuo je prema granici za cigaretom, kojom ga je mamio žandar. Kada je seljak prešao graničnu crtu Ždalice da uzme ponuđenu cigaretu, srpski žandar ga je pred očima dječaka ubio. Događaj je prekrila šutnja i neizmjerni strah za vlastiti život. Danas je očeviđac (Josip Peti – Čmelarov) starac, ali mu je sjećanje na taj događaj živo urezano u pamćenje.

Uhodenje i nasilje – otpor seljaka

Na prijelazu Drave, na brodu, bila je straža. Brod je vozio od izlaska do zalaska sunca, nikada noću. Otac Slave Gregurec, mlinar, čiji je mlin bio u blizini kompe – prijelaza preko rijeke Drave, bio je pristaša HSS-a, proganjan pod sumnjom da u prelaženju granice pomaže političkim osumnjičenicima.

Žandari su ga uhodili na svakom koraku, pa je bio vrlo oprezan. Izbjegavao je kretanje u blizini granice i po danu, a noću je pazio da ga ne zateknu sama. Jednom

su došli noću, provalili ulazna vrata i grubo navalili na njenu majku. Kad je rekla da ga nema u kući, žandar ju je udario tolidom snagom, da joj je potekla krv iz nosa i usta. Nasilno su ušli u prostoriju, digli oca iz kreveta i htjeli ga povesti sa sobom. Budući da je naslućivao njihove namjere (da ga žele odvesti na granicu i likvidirati, pod optužbom da je htio prebjeci), odugovlačio je s odijevanjem.

Za to vrijeme njegove su kćeri uspjele pobjeći kroz prozor, digne su na noge cijelo selo, vičući ugovorenu lozinku: „Vatra, vatra gori, ljudi, vatra gori!“ Na njihove povike mještani su se okupili ispred njihova konaka u priličnu broju, s vilama, kosama i sjekirama. Žandari su bili prisiljeni otići neobavljeni posla.

Znalo se, da se režimu nepočudne osobe dovode na granicu i ubijaju pod izlikom da su željele prebjeci. U bojstvima na granici se nije smjelo govoriti. Saznanja su se prenosila samo povjerljivim osobama. Otac mi je pričao: nagrada za „glavu“ ubijene osobe bila je u visini dvije učiteljske plaće. Mjesni liječnik počeo je odbijati odlazak na pregled ubijenih, jer više nije mogao ispisivati liječničke nalaze, koji bi opravdavali postupak žandara, a bio je na to prisiljen. Nikome se za ubojstvo nije trebalo opravdavati, niti je bilo istrage, pogotovo ne sudskih procesa. Nitko za ubojstva nije odgovarao. Narod je zbog velikog straha i ono što je vidio, prekrio pokrovom šutnje.

Atentat na Aleksandra Karađorđevića

Vijest o atentatu na kralja Aleksandra u Marseilleu 9. listopada 1934. i njegovoj smrti, došla je među narod već 10. listopada. Atentat je u narodu izazvao strah od rata, potaknut i viđenim kretanjem grupa vojnika, prisutnih na vojnoj vježbi.

Po saznanju o ubojstvu kralja Aleksandra Karađorđevića, mjesni pekar Mikotić, u gostonici, izrazio je olakšanje kraljevom smrću umjesto da bude ožalošćen. To je čulo neprimjećeno žandarsko uho. Dobro poznati žandar priprjetio je pekaru istog trena, a sljedećih je dana slao poruke: Nestani mi s očinjeg vida, ako želiš sačuvati živu glavu.

Obitelj je prijetnju shvatila ozbiljno, jer je znala da srpska žandarska ruka nema

Broj 2095 V. Ž. — 1919.

Pređmet: Granica između Hrvatske i Ugarske. Međa bjelovarsko-križevačke županije sa šomogjskom varnmedijom.

Spomenica

dra. Matija Lisičara, velikoga župana bjelovarsko-križevačke županije u Bjelovaru.

Područje upravne općine Gola sa selima Gola, Gotalovo i Ždale u kotaru koprivničkom i dio područja upravne općine Molve u kotaru gurgjevačkom, omedjena su prema šomogjskoj varmegiji potekom Ždalica (Ždale), koja je od starije prirodne granice između kraljevine Hrvatske i kraljevine Ugarsko.

S južne strane optećena su ova područja sadašnjom maticom Drave; a cijeli se prostor zove od vijekova — Repaš.

Sva je prilika, da je ovo ime romanskog porijekla i da je postalo u doba franačkoga vladanja u Podravini.

Iz vremena Karolinga zaostalo je u Podunavlju do dandanas mnogo franačkih imena mesta, a naročito u Pođravini: na Repašu i unaekolo njega.

Nekoja su imena ostala do danas ne taknuta; n. pr. onaj prostor od Repaša blizu Gole, koji se i danas zove Parmezir, ili prastaro skrajnje selo na desnoj obali Drave, koje se i danas zove Dornje, ili naziv Žakanj na lijevoj obali Drave. Ovakove riječi nijesu bile nasuprot enfoničkim zakona jugoslavenskoga jezika, te zato držim da narodu nije trebalo, da ih preudešava.

Nekoja su imena preudešena metatezom prema zakonima našega jezika; n. pr. naziv Legrad, Botovo, Gotalovo (po sv. prilici franačko Lagarde, Batenu, Côte à l'eau) i

Ždale (po svoj prilici Cividale). Ovo je mjesto u franačko doba bilo na zapadnom dijelu otoka.

Nekojim franačkim nazivima, koja su na naš jezik preudešena, kao Molve ili Gola teže je odrediti iskonska značenja, ali su i ona pouzdano romanska. Za Virje kazalo bi se po samoj riječi, da je starinom hrvatski naziv, ali sam naziv stanovnika Virovci odaje prastaru romansku (les environs) riječ.

Tako je i ime Repaš po svoj prilici iz franačkoga (moguće da je nôtre plage ili l'autre plage).

Sve ovo valja jednom da provjeri nauka. Na Repašu stanuje hrvatski narod sa karakterističnom osobinom, da žitelji, starinom Podravci, izgovaraju slovo „u“ kao francusko u: n. pr. „skupo je“ vele „sküpō je“, „suh“: „sühō“. Nigdje drugdje zacijelo nema u slavenskim jezicima, da bi se muklo I, ili u izgovaralo kao grleno francusko u.

Način života onih stanovnika, njihovi običaji, njihova ratnička čud, a podjednako neumornost u radu; njihovo poljsko gospodarstvo, koje može da izdrži poredaj sa najprosvjetljenijim agrikulturnim krajevima Francuske — Odava njihovu težnju za prosvetom, tako da medju njima, premda su sve sani seljaci, i nema analfabeta; pa njihova volja da se bave javnim poslovima — sve to odava pohrvaćene ostatke onoga velikoga plemena.

I.

Mađarski redovi ustadoš god. 1716 prvi put s predlogom na ugarskom saboru u Požunu za vindikaciju Repaša Ugarskoj.

Sabor je na to zaključio zakonskim članom XL., da se ova stvar ima izvidjeti, da se preslušaju stranke, a presudu da izreče sabor.

Uvodni dio objavljene Lisičarove Spomenice

milosti; zato su iselili iz Prekodravlja u Đurđevac, u strahu za vlastiti život.

Posljedica atentata na kralja, u Prekodravlju kao i cijeloj Podravini, bila je snažna represija nad stanovništvom. Zavladao je još gori teror srpskih žandara i srpskih vlastodržaca, teror neslučenih razmjera. Tomu je pridonijela i činjenica da su u organizaciji atentata važnu ulogu imali pripadnici ustaškog pokreta koji su boravili u Mađarskoj.

Život u Podravini, pogotovo, na samoj granici u Prekodravlju, postao je nepodnošljiv: prati se svaki pokret stanovništva, svaka kriva riječ protiv kralja ili vlasti strogo se kažnjava i prijeti smrću. Mnogi su zbog uvrede kralja i javnih političkih istupa optuženi i osuđeni na zatvorske kazne. Bezrazložno se ubijalo stanovnike hrvatskih sela uz granicu, a da nitko za to nije odgovarao. Žandarima je bila na ras-

polaganju i narodna straža, koju su činili državni zaposlenici, lugari i nadglednici. Optuživanja i Katolička crkva. Hrvatska je postala kasarna srpske žandarmerije. Nasiljem se pokušalo izbrisati Hrvate i nametnuti jugoslavenstvo.

*

Ovaj je članak napisan na temelju podataka zabilježenih u spomenicama triju rimokatoličkih župa (Gole, Ždale i Drnja), prekodravskim školskim spomenicama, te navoda iz članka Mira Kolar – Dimitrijević objavljenog u zborniku radova Život i djelo Ante Trumbića (Zagreb, 1991.), kao i radova Stjepana Mraza odnosno Vladimira Šadeka (Političke stranke 1918.-1941. u Podravini) te napokon na temelju usmeno predaje odnosno kazivanja pokojnih Josipa Salajpala, Josipa Petija, Slave Greurec i Zvonka Mikotića.

„Hrvatske državotvorne ilegalne organizacije i skupine 1945. – 1966.“ (2.)

NEKI NETOČNI PODATCI O DUBROVAČKIM HRVATSKIM OSUĐENICIMA

Povijesna istina o jugoslavenskim, i osobito komunističkim zločinima nad političkim neistomišljenicima, ideja je koja stoji iza izdavačke djelatnosti časopisa *Politički zatvorenik*, kako u njegovoј cjeni, tako i u svakom pojedinom objavljenom članku.

U broju 289. *Političkog zatvorenika* za listopad, studeni i prosinac 2021. godine dr. sc. Wolffy Krašić objavio je članak u formi priloga znanstvenom istraživanju pod nazivom *Hrvatske državotvorne ilegalne organizacije i skupine 1945.-1966.*. Iako je u svakom slučaju riječ o hvalevrijednom znanstvenom doprinosu istraživanju komunističkih zločina, u tom članku su donesene određene obavijesti, preuzete iz arhiva Službe državne sigurnosti SFRJ, koje ne odgovaraju stvarnim činjenicama i događajima.

Zato ovim putem želim navesti ispravan niz činjenica i događaja, kako bi se dala podrška znanstvenom radu autora spomenutog priloga, dr. sc. Wolffya Krašića, i

Piše:

mr. Krešimir FRANIĆ, dipl. oec.

kako bi se ujedno odgovorilo na zahtjev pravde i traženja povijesne istine, kako u odnosu na dobar glas i pretrpljenu žrtvu pokojnih, tako i u odnosu na živuću rodinu političkih zatvorenika i žrtava jugoslavenskoga komunističkoga političkog progona.

Činjenica je da je Služba državne bezbednosti (sigurnosti) SFRJ na razne načine prikrivala vlastite zločine iz mržnje, počinjene prema političkim protivnicima, pa i tako da su u službenim evidencijama osumnjičenih i osuđenih političkih neistomišljenika upisivane očigledne neistine, u odnosu na ishod suđenja ili uzrok smrti koji se doista dogodio. Moguće je, dakako, da evidencije SDB-a sadrže netočne podatke i zbog zbog nedovoljne stručnosti njegovih službenika, zbog njihove površnosti, a i zbog nepoznavanje prilika u kojima su se našli osuđenici, pogotovo oni osuđeni u odsutnosti.

Ponajprije želim ukazati na sudbinu trojice mladih ljudi koji su bili neistomišljenici jugoslavenskoga komunističkoga režima, a stradali su drugčije od onoga kako je opisano u članku.

Prva među njima je sudbina Stjepana Wollitza, rođenog u Kuparima kod Dubrovnika 1919. godine, označenog u članku kao pripadnik „Hrvatskog oslobodilačkog pokreta – Dubrovnik“ na stranici 32., koji je u trenutku suđenja 1947. godine bio student 4. semestra Agronomskog fakulteta.

Prema svjedočanstvu očevida, dr. Augustina Franića, koji je zajedno s Wollitzom bio uhićen i vođen na suđenje, 24. svibnja 1947. na Wollitza je, vodeći ga sa rasprave na suđenju iz gimnastičke dvo-

rane dubrovačke gimnazije na Pločama, milicionar Pajo Čaga, ničim izazvan, ispalio nekoliko hitaca iz strojnica te ga je pogodio u leđa i ubio ga na mjestu. Dakle, Stjepan Wollitz nije bježao niti pokušavao pobjeći, kako bi to proizlazilo iz podataka jugoslavenskih službi uvrštenih u članak dr. Krašića, već je ubijen a da se pritom nije mogao braniti, jer je bio vezan, u svojstvu uhićenika bez donesene presude protiv njega.¹

Sudbina Frane Tente, opisanog kao pripadnika „Hrvatskog oslobodilačkog pokreta – Split“ na stranici 33., također je netočno opisana. Naime, iz očitog razloga prikrivanja vlastitih zločina, u dokumentima SDB-a kojima se dr. Krašić služio, upisano je da je Frane Tente „umro ili ubijen 1948.“ Prava je povijesna istina, o čemu također svjedoči A. Franić koji je izdržavao zatvorskiju kaznu zajedno s Tentom, da je Frane Tente ubijen tako da je 8. studenog 1948. oko 16 sati odveden u samicu u kojoj je betonski pod prethodno bio poliven vodom, gdje je bio okovan u lance i zatvoren u prostoriju bez prozorskih stakala u donjem rublju. Služba državne sigurnosti je u zdravstvenom kartonu Frane Tente upisala da je osuđenik umro od vodene upale porebrice i tuberkulozne upale mozgovnih opni.²

U predmetnom članku nedostaju podaci o znatom broju hrvatskih političkih osuđenika. Tako je izostavljen i podatak o sudbini Ive Mašine, koji se u članku na

¹ Augustin FRANIĆ, „Povodom pedesete obljetnice podmuklog ubojstva Stjepana Wollitza“, *Politički zatvorenik* (dalje: *PZ*), br. 62, svibanj 1997., 43. Usp. A. FRANIĆ, „U spomen borcu za slobodu i neovisnu Hrvatsku“, *PZ*, br. 234, rujan 2011., 10-17.

² A. FRANIĆ, *KPD Lepoglava – mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika*, Zagreb, srpanj 2000., 74., 83.. Usp. A. FRANIĆ, *KPD Lepoglava – mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika – drugo dopunjeno i prošireno izdanje*, Dubrovnik, rujan 2010., 80., 90.

vodi kao pripadnik „Skupine Tomislav“, a u podnaslovu iste skupine pod nazivom „Osuđeni u prvoj skupini u Zagrebu“ na stranici 56.

Naime, Ivo Mašina je život izgubio u KPD Stara Gradiška 20. studenog 1961. godine, u čeliji broj 17 u 8. odjelu izolacije i samica. Mašinu je do smrti pretukao i mučio stražar Branko Pavlović, a pomagao mu je Marko Kozarac, višestruki ubojica i bivši partizanski oficir iz Potkozarja. O Mašininoj судбини i o spomenutom događaju pisali su brojni autori (pa i u *Političkom zatvoreniku*), a saznanja je također imao i zapisao dr. A. Franić.³

Prilikom donošenja presuda protiv političkih osuđenika, isti nisu gubili samo slobodu, već i građanska, politička i socijalna prava. U članku dr. sc. Wollfyja Krašića kod nekih osuđenika nepotpuno je obrađen karakter kaznenopravnih sankcija, a za određene osuđenike krivo su navedeni neki osobni podaci, kao i podaci o naobrazbi i zanimanju.

Koliko je meni poznato, prva skupina političkih osuđenika kod kojih postoje određeni nedostaci, uz prethodno opisane, jest skupina pod nazivom „Hrvatski oslobođilački pokret – Dubrovnik“ na stranici 32. članka.

Tako kod Josipa Franića treba stajati da je osuđen na 15 godina zatvora s prisilnim radom, uz dodatak da je osuđen i na gubitak političkih prava te prava na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 5 godina. Također, Josip Franić je pobjegao u inozemstvo kako bi izbjegao kazneni progon od jugoslavenskih komunističkih vlasti, ali u Italiju, a zatim u Španjolsku, Čile i Kanadu, a ne u Argentinu, kako je navedeno u članku.⁴

Joško Radica, sin Dušana, rođen 10. travnja 1929. godine u Korčuli, učenik 7. razreda gimnazije, osuđen je na 10 godina zatvora s prisilnim radom, ali i na gubitak prava na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 5 godina.⁵ Također, odlukom Predsjedništva Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ od 28. ožujka

1949. godine, temeljem žalbe osuđenog, smanjena mu je kazna s 10 na 6 godina zatvora, a odlukom istog tijela od 29. ožujka 1951. godine smanjena mu je zatvorska kazna sa 6 na 4 godine zatvora.⁶

Augustin Franić, sin Luke, rođen 2. siječnja 1929. godine u Dubrovniku, učenik 3. razreda Trgovačke akademije, osuđen je 12. travnja 1947. godine na 8 godina zatvora s prisilnim radom, gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 4 godine. Nakon što su razmotreni novi dokazi, povodom žalbe njegovih roditelja, Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske donio je 17. srpnja 1951. godine Odluku o izvanrednom ublaženju kazne s 8 na 5 godine zatvora, pa je iz zatvora izašao 12. travnja 1952. godine.⁷ Augustin Franić osuđen je u još jednome kaznenom postupku 1954. godine, a iz zatvora je izašao 1958. godine, ali te informacije pripadaju skupini „Ilegalna skupina u Dubrovniku“ na str. 47.

Antun Tutman, sin Pera, rođen 29. listopada 1925. u Dubrovniku, učenik 4. razreda Trgovačke akademije, osuđen je na 12 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 5 godina.⁸

Bruno Safret, sin Vlaha, rođen 17. srpnja 1929. u Mostaru, Bosna i Hercegovina, učenik 7. razreda gimnazije, osuđen je na 6 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 3 godine.⁹

Duro Bender, sin Miha, rođen 23. kolovoza 1910. u Veloj Međi, kotar („srez“) Trebinje, Bosna i Hercegovina, postolar

DR. AUGUSTIN FRANIĆ

KPD LEPOGLAVA

mučilište i gubište hrvatskih političkih osuđenika

Drugo izdanje knjige A. Franića
o lepoglavskoj kaznionici

ski obrtnik, osuđen je na 6 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 2 godine.¹⁰

Ivo Katić, sin Ivana, rođen 4. prosinca 1919. u Solinama, kotar Dubrovnik, zemljoradnik, osuđen je na 3 godine zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 3 godine.¹¹

Duro Novaković, sin Nika, rođen 16. ožujka 1916. u Čilipima, kotar Dubrovnik, osuđen je na 4 godine zatvora s prisilnim radom i na gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 3 godine.¹²

Damjan Pavlović, sin pok. Antuna, rođen 11. studenog 1923. u Dubrovniku, činovnik, osuđen je na 4 godine zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 2 godine.¹³

3 A. FRANIĆ, *KPD Stara Gradiška – mučilište i gubište hrvatskih političkih osuđenika*, Dubrovnik-Zagreb, listopad 2009., 159.-160.

4 A. FRANIĆ, „Sjećanje na dr. Josipa Franića – In memoriam“, *PŽ*, br. 211, listopad 2009., 44.-45.

5 Presuda Okružnoga narodnog suda u Dubrovniku, poslovni broj: 66/47 od 16. srpnja 1947.

6 Isto.

7 Rješenje Vrhovnog suda Narodne Republike Hrvatske o izvanrednom ublaženju kazne, poslovni broj: 723/51 od 17. srpnja 1951.

8 Presuda Okružnoga narodnog suda u Dubrovniku, poslovni broj: 66/47 od 16. srpnja 1947.

9 Isto.

10 Isto.

11 Isto.

12 Isto.

13 Isto.

Ivo Grbić, sin pok. Mata, rođen 7. veljače 1922. u Župi Dubrovačkoj, kotar Dubrovnik, privatni namještenik, osuđen je na 6 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 5 godina.¹⁴

Kate Lise, pok. Đura, rođena 1891. godine u Petrači, kotar Dubrovnik, domaćica, osuđena je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 6 mjeseci, uvjetno na 1 godinu zatvora.¹⁵

Ivo Kraljić, sin Stjepa, rođen 11. listopada 1918. u Osojniku, kotar Dubrovnik, slastičar, osuđen je na 6 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 5 godina.¹⁶

Stjepo Radić, sin Josipa, rođen 15. srpnja 1923. u Dubrovniku, završio Trgovačku akademiju, osuđen je na 18 mjeseci zatvora s prisilnim radom.¹⁷

Pero Žuvela, sin Perice, rođen 16. siječnja 1929. godine u Dubrovniku, osuđen je na 18 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 10 godina.¹⁸ Nakon žalbe njegove majke Perice, Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske mu je smanjio kaznu na 10 godina zatvora s prisilnim radom i gubitak političkih prava i onih na mirovinu i pomoć socijalnog osiguranja u trajanju od 3 godine. Nakon druge žalbe Okružni sud u Splitu mu je kaznu dodatno smanjio na 8 godina zatvora, koju je izdržao.¹⁹

Druga skupina političkih osuđenika kod kojih, prema mojim spoznajama, postoje određeni nedostatci, jest skupina pod nazivom „Skupina u Dubrovniku“ na stranici 39. spomenutoga članka dr. Krašića.

Imenovani osuđenik Vinko Filičić je bio svjetovna osoba, vjernik laik, a ne do-

minikanac, kako stoji u članku. Bertrand Paršić je bio dominikanac, a ne franjevac kako se pogrešno navodi.

Ivo Bjelokosić, svećenik, osuđen je na kaznu smrti strijeljanjem, a Privremena Narodna skupština Demokratske Fede-

godina po izdržanoj ili oproštenoj kazni. Nakon ublaženja kazne, pušten je iz zatvora 1947. godine.²¹

Treća skupina u odnosu na koje su informacije nepotpune ili netočne, jest „Ilegalna skupina u Dubrovniku“, na stranici 47. Kod nje se ispravljaju samo određeni osobni podatci.

Frano Kolumbić, sin pok. Nikole, rođen 12. lipnja 1896., profesor u mirovini, osuđen je na 3 godine zatvora s prisilnim radom, a prije odsluženja cijele kazne uvjetno je pušten i preminuo.

Augustin Franić, sin Luke, rođen 2. siječnja 1929. u Dubrovniku, student ekonomije, osuđen je na 4 godine zatvora s prisilnim radom.

Miho Valjalo, sin pok. Miha, rođen 4. ožujka 1932., student, osuđen je na godinu i 9 mjeseci zatvora s prisilnim radom.

Svi navedeni osuđenici bili su borci za nacionalnu i vjersku slobodu. Iako se pojedine pogreške na koje ovdje ukazujem, nekomu mogu činiti banalne i beznačajne, njih treba ispraviti u interesu povijesne znanosti, ali i u interesu pravde i dobrega glasa tih ljudi te u interesu hrvatskoga naroda. Valja imati na umu da se radi o ljudima koji su dali svoju slobodu, a poneki i svoj život, za slobodnu i neovisnu Hrvatsku, državu koja će poštivati temeljna građanska prava i slobode.

Znanstveno istraživanje u ovom polju je djelatnost koju treba poticati, a u tom je smjeru upravljen i ovaj ispravak. Pri istraživanju treba posvetiti osobitu pozornost točnosti podataka, kao i ispravnoj interpretaciji izvora koji danas većinom potječe od tamničara i mučitelja, kao dijelova represivnog aparata komunističke Jugoslavije. Zbog toga te dokumentarne izvore treba koristiti oprezno i skrupulozno, vođeći računa o istini i o pijetetu prema žrtvi samih osuđenika, ali i njihovih potomaka i rodbine koja je također na svoj način bila žrtva, nekad izravna, a uvjek barem neizravna...

14 Isto.

15 Isto.

16 Isto.

17 Isto.

18 Isto.

19 Josip BRAENOVIC, *Uspomene 1939. – 1952.*, vl. naklada, Dubrovnik, 2003., 246.

DR. AUGUSTIN FRANIĆ

KPD STARA GRADIŠKA

mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika

Franićeva knjiga o starogradiškoj tamnici

rativne Jugoslavije svojom odlukom br. 3801 od 29. listopada 1945. godine zamjenila je tu kaznu kaznom lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 20 godina i kaznom gubitka političkih prava u trajanju od 5 godina po izdržanoj ili oproštenoj kazni. Nakon žalbe njegove majke, Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske je 22. lipnja 1956. donio odluku o izvanrednom ublaženju kazne s 20 godina zatvora na 12 godina zatvora, koju je do kraja izdržao.²⁰

Jakov Andrijuci osuđen je na kaznu smrti strijeljanjem, a Privremena Narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije istom tom svojom odlukom br. 3801 od 29. listopada 1945. zamjenila je kaznu kaznom lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 20 godina i kaznom gubitka političkih prava u trajanju od 5

20 Ivo Bjelokosić, *Svećenik matični broj St. Grad. 2019.*, Dubrovnik, 2002., 71., 150.

21 Isto, str. 89.

SUBBINA NEDE MUDNIĆ (NIŽETIĆ), SPLITSKE „PROLJEĆARKE“, NAKON SLOMA HRVATSKOG PROLJEĆA?

Nakon 21. sjednice Predsjedništva Centralnoga komiteta Saveza komunista Jugoslavije u Karađorđevu i sloma Hrvatskog proljeća odnosno smjene tzv. progresivnog dijela hrvatskoga komunističkog vodstva, na Pravnom fakultetu u Splitu provedena je tzv. diferencijacija između tobožnjih revolucionara i kontrarevolucionara.

Samoproglašeni revolucionari (oni koji su bili za održanje postojećeg stanja u Jugoslaviji, dakle, za dominaciju Srbije nad ostalim republikama SFRJ) postupno su nastojali preuzeti upravljačka tijela studentskih organizacija fakulteta, od osnovnih organizacija Partije (OO SK) do Fakultetskog odbora, Disciplinskog suda i sl.

Neda Nižetić, tada još s djevojačkim prezimenom Mudnić, nije se predavala, nego je na različite načine i dalje manifestirala svoje domoljublje.

Tako se je na Zboru studenata Pravnog fakulteta Split (PFS), održanom 7. prosinca 1973., pri izboru fakultetskih tijela, uključila u raspravu u kojoj su sudjelovali studenti Meri Blaslov i Miroslav Bulićić, pa je na str. 3. zapisnika s rasprave o disciplinskoj odgovornosti studentice Nede Mudnić, pri saslušanju svjedoka NN, zabilježeno:

„S obzirom da je Bulićić odbio da povuče svoju kandidaturu, a uz to se sa kolegicom Blaslov nešto i prepirao, kolegica Blaslov izašla je na govornicu i navela da je prilikom studentskog štrajka drugi dan došla na Fakultet, te da je tom prilikom na Fakultetu vidila da je bilo napisano na jednom mjestu dolje Tito, a koja parola je bila napola izbrisana. Vidjevši ovo, ona je upitala Bulićića koji je bio u blizini[,] što je to napisano, a na to da je ovaj odgovorio što je bilo napisano, te da je tom prilikom izjavio[,] da bi on to isto napisao na vratima svoje kuće[,] da smije od oca.

U tom momentu većina prisutnih je aplaudirala, pozdravljajući na taj način smjeli istup kolegice Blaslov. Baš tada se za riječ se javila kolegica Mudnić Neda. Ona je navela: ‘Ne znam kome vi plješće-

Piše:

Drago ĆUTUK

te, da li tome što je pisalo ‘dolje Tito’ ili tome što je Bulićić izjavio da bi i on to napisao’.”

Nakon toga je kolegica Mudnić postavila pitanje *karakteristika* koje joj dao se-

Neda Mudnić u studentskim danima

kretarijat Konferencije, a mislim da se pri tome tužila na ono što je u *karakteristici* bilo navedeno. Na to joj je predsjedavajući, student Ivica Mihovilčević, odgovorio: „Dobila si dobre karakteristike s obzirom na to kakva si“.

Ili iz iskaza svjedoka Gorana Tokića, studenta IV. godine, koji, osim što ponavlja iskaz NN-a, ranijeg svjedoka, sâm iskazuje slijedeće „da mu je osobno poznato da je studentica Mudnić bila jedna od sakupljača potpisa za podršku Zvonimiru Čičku, da je bila član štrajkaškog odbora, a u vezi sa toč. 4. podneska ‘da je jednom prilikom šetajući zajedno sa svjedokom navela da bi kod nas trebao posto-

jati više partijski sistem koji bi omogućio veću slobodu’...“

*

Sve to se ponavlja optužnici disciplinskog tužitelja za studente, prof. dr. Ante Carića, podignutoj protiv studentice Mudnić 10. travnja (!) 1974. godine.

Tamo ju se tereti da je na Zboru studenata „postavila provokativno pitanje, koje se odnosilo na ličnost druga Tita a koje je izazvalo protest većine prisutnih studenata. Budući je osoba druga Tita simbol i oličenje samoupravnog socijalističkog društvenog uređenja u našoj zemlji...“

Disciplinski sud Pravnog fakulteta u Splitu, u vijeću sastavljenom od prof. dr. Ive Borkovića kao predsjednika vijeća, te predavača Marina Berketa i studentice Vesne Bartulić (kasnije Podlipec), kao članova vijeća, donio je 15. svibnja 1974. presudu br. DS-1/1974, čiji izreku vrijedi navesti:

„OPTUŽENA NEDA MUDNIĆ, studentica IV godine Pravnog fakulteta u Splitu, rođena 3. ožujka 1952 godine u Ugljanima, s prebivalištem u Splitu, Pešniča ulica br. 6,

Kriva je

Što je dana 7. prosinca 1973. g. na Zboru studenata Pravnog fakulteta u Splitu na kojem se raspravljalo o podobnosti kandidata za članove FOSS-a, nakon pljeska koji je u dvorani nastao poslije nego što je za jednog studenta bilo izneseno da je prigodom studentskog štrajka 1972. godine [ispravno: 1971.! Op. D. Ć.] kad je video na Fakultetu napola izbrisanoj parolu „*dolje Tito*“ kazao da bi i on to napisao kad bi smio od svog oca, izašla na govornicu te prisutnima postavila pitanje: „*Kome vi u stvari aplaudirate, da li paroli „Dolje Tito“ ili kolegici koja je to iznijela*“.

Pa je time počinila disciplinski prijestup radnjom protiv socijalističkog društvenog i državnog uređenja kao i protiv bratstva i

jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije [...] optužena se

Kažnjava

Disciplinskom kaznom isključenja s Pravnog fakulteta za vrijeme od jedne godine.

*

U disciplinskom su postupku kao svjedoci saslušani Magdalena Rajković, Goran Tokić, Meri Blaslov i Ivica Mihovilčević koji su optuženicu teretili, dok joj Mila Čale i pročitani iskaz studenta Mate Burazina (njegov je iskaz pročitan, jer na rapspravu nije pristupio!) nisu mogli pomoći.

Optuženica je imala pravo na žalbu u roku od osam dana, računajući od dana primitka presude. A kako se je primicao ispitni rok, u predroku je prijavila polaganje ispita, računajući na to barem pravnici znaju kako se do pravomoćnosti presude mora smatrati nedužnom i kako prije pravomoćnosti ne mogu nastupiti nikakve pravne posljedice osude.

No, Partija se je snašla, pa je vijeće pod predsjedanjem Ive Borkovića 4. lipnja 1974. u istome spisu (br. DS 1/74) donijelo *rješenje o privremenoj mjeri*, kojim je apsolventici PFS-a Nedi Mudnić zabranjeno polaganje ispita do pravomoćnosti

presude. Prigovor protiv toga rješenja nije zadržavao njegovo izvršenje.

A kako je optuženica pravodobno izjavila žalbu protiv presude Disciplinskog suda od 15. svibnja 1974., Savjet PFS-a kao drugostupansko tijelo donio je 13. lipnja 1974. odluku kojom se „odbija žalba optužene Mudnić Nede kao neosnovana te se potvrđuje pobijana presuda disciplinskog suda za studente“.

Premda je žalba bila pravno utemeljena ne samo na procesnim razlozima već i u pogledu zastare vođenja disciplinskog postupka, predavačica na PFS-u Sofija Marušić takvu je nakaradnu odluku potpisala u svojstvu zamjenice predsjednika Savjeta fakulteta.

Neda Mudnić je po isteku jednogodišnje zabrane odnosno isključenja s Pravnog fakulteta, nastavila polagati ispite te je i diplomirala. O tome kako je tražila posao i s čime se je sve susretala, opisala je u zborniku radova *Hrvatsko proljeće u sjećanju splitskih proljećara*. A kad je konačno uspjela dobiti posao u Ekonomsko-upravnom školskom centru iz Rijeke, kao profesorica upravnog postupka, nakon odrđene jedne godine, dne 28. srpnja 1977., pod br. 371/1, direktor tog Centra, prof. Ivan Križanac, pismeno ju izvješćuje:

„Moramo Vas obavijestiti da prema čl. 52 A Zakona o srednjem obrazovanju ne možete raditi kao nastavnik u ovom Centru iz razloga što su Vaše karakteristike koje smo primili iz Splita veoma nepovoljne u političko-moralnom smislu.

Zbog toga Vam savjetujemo da sporazumno prestane radni odnos sa 31. 8. 1977. jer ćemo u protivnom morati pokrenuti postupak za prestanak radnog odnosa protiv Vaše volje.“

*

Nakon uspostave hrvatske države, na Pravnom fakultetu u Splitu provedena je 22. travnja 1991. rehabilitacija Nede Mudnić (Nižetić) te je poništena odluka kojom je bila kažnjena udaljavanjem s fakulteta u trajanju od jedne školske godine.

Neda Mudnić se nije mirila samo s papirnatom rehabilitacijom, već je za-

tražila materijalno obeštećenje, kako za izgubljene plaće od 1. srpnja 1974. do 30. listopada 1976., tako i za nematerijalnu štetu zbog povrede časti i ugleda, uz to, naravno, i trošak postupka. Tužbu je podnijela protiv Pravnog fakulteta u Splitu i Republike Hrvatske kao pravne sljednice bivše SR Hrvatske.

Općinski sud u Splitu, po sudcu pojedincu Sandi Petričić, kao prvostupanjski je sud 20. travnja 2006. odbio zahtjev Nede Mudnić (Nižetić) kao neosnovan, a tu je presudu, u povodu tužiteljičine žalbe, 11. rujna 2008. potvrdio i Županijski sud u Osijeku, po sudcu Tereziji Strelački. Međutim, Ustavni sud Republike Hrvatske je 6. lipnja 2014. usvojio tužiteljičinu ustavnu tužbu, ukinuo obje presude i predmet vratio Općinskom суду u Splitu na ponovni postupak. Nakon toga je tužiteljica Neda Nižetić pristala na nagodbu sa tuženicima, o čemu je pisala u spomenutom zborniku.

Postupak za priznavanje vremena nezaposlenosti u mirovinski staž kao staž osiguranja još uvijek, međutim, traje, a valja očekivati da će i ta nepravda biti ispravljena te izvršen retroaktivni obračun i isplata mirovine, jer je jasno da je Nedi Nižetić rod. Mudnić bilo uskraćeno pravo na rad iz političkih motiva i pobuda, nešto slično kao i političkim zatvorenicima nakon što bi izašli na „slobodu“.

Hrvatska kakvu je Neda Mudnić Nižetić sanjala i kakvu je zamišljala, za nju je još jedan nedosanjani san.

No, iz njezina bogatoga arhivskoga gradiva vrijedno je uputiti na navode njezina podneska Općinskom суду u Splitu od 21. listopada 1994., koji su odgovor na navode odvjetnika Milivoja Šolića, opunomoćenika Pravnog fakulteta u odgovoru na tužbu od 29. rujna 1994. Ne mora se biti pravni stručnjak da bi se vidjelo koliku je borbu vodila sa protivnom stranom i kakvu je lekciju (zastupajući sama sebe, bez pomoći odvjetnika) očitala profesorima Pravnoga fakulteta i njegovu opunomoćeniku:

„Ovu odluku tuženika nije donijela niti politička stranka komunista, niti HDZ, a niti Dalmatinska akcija, nego Savjet Pravnog fakulteta, koji je i ovlašten za donošenje takve odluke. Odluku o poništenju donio je upravo onaj organ koji je donio i poništanu odluku iz 1974. g.

Studentski indeks Nede Mudnić

Tvrđnja tuženika da svoju odluku od 22. 4. 1991. g. nije donio svojevoljno nego po uputi Ministarstva prosvjete i kulture, sramota je tuženika pod 1. [PFS-a, op. D. Ć.] i nema značaja za ovaj spor osim što osvjetjava samog tuženika koji priznaje da nema svijesti ni savjesti za ono što je počinio tužiteljici, a koje su pretpostavka moralne rehabilitacije. Uostalom kad bi se radilo o moralnoj rehabilitaciji, do ovog spora ne bi ni došlo jer bi tuženik sam ispunio svoju obvezu spram tužiteljici, budući da su moralne obveze veće i jače nego pravne. Iz ovakvog odgovora tuženika i njegovog zastupnika proizlazi da su još uvek pod boljševičkim mentalitetom i njegovim shvaćanjem morala.

Ako tuženik tvrdi da odluke o poništenju [rehabilitaciji, op. D. Ć.] nije donio svojevoljno, znači li to da još uvek stoji iza svojih odluka iz 1974. g.?

Prebacujući svoju odgovornost čas na SFRJ, čas na državu Hrvatsku, tuženik [PFS, op. D. Ć.] sam za sebe tvrdi da je podložan vanjskim utjecajima, da nije autonoman i nezavisan u svom radu, da je prisiljen na djelovanje mimo svoje volje, tj. da je samo egzekutor, bio i ostao – (čiji je sad?) – dakle, da je sve ono što jedna znanstvena ustanova ne bi smjela biti. Kako tuženik sam tvrdi da za svoje djelovanje nije odgovoran, zaključuje se da je ustanova umobolnih (pošto malodobni očito nisu), stoga predlažem tuženici pod 2. [Republika Hrvatska, op. D. Ć.] da tuženika pod 1. [PFS, op. D. Ć.] ukine zbog nedostatka kvalificiranog kadra.

U svom odgovoru pod točkom 5., tuženik (Pravni fakultet) pobija sam sebe izjavljajući da je disciplinski postupak protiv tužiteljice proveo po diktatu ondašnjih političkih organa, a da su odluke proizile iz tog postupka zakonite.“

Ako takva stajališta, kroz usta svojeg opunomoćenika, zastupa institucija koja odgaja buduće pravnike, jasno je da je velika iluzija nadati se uređenoj pravnoj državi.

Pametnom dosta!

*

Promatrajući sudbinu kolegice Mudnić Nižetić, zaključujem kako sam dobro ili, bolje reći, vrlo dobro prošao u bivšem

sustavu. Od nas trinaesteru autora priloga u zborniku *Hrvatsko proljeće u sjećanju splitskih proljećara*, najtežu sudbinu i najtrnovitiji put do slobode imali su Neda Mudnić Nižetić i Vanja Mladina.

Nju su komunisti s Pravnog fakulteta „izbacili“ iz topline obiteljskog doma i njezine djevojačke sobe, ne dajući joj prigodu raditi bilo gdje u Splitu odnosno u Dalmaciji, a kad se smjestila u svoju podstanarsku sobu u Rijeci i počela razmišljati o svojoj budućnosti, isti ti „drugovi“ su je pronašli tamo. Njezinu su poslodavcu dostavili tzv. karakteristike o moralno-političkoj podobnosti i ponovno je vratili u obiteljski dom, na teret roditeljima, jer je ostala bez radnog mjesta i sredstava za golu egzistenciju.

Obnovom hrvatske državnosti, kolegica Mudnić Nižetić nastavlja daljnju pravnu bitku za ispravljanje nepravde koja joj je nanesena u bivšem režimu, sve do današnjih dana. Njezino iskustvo nam govori kako se je malo toga promijenilo u suvremenoj Hrvatskoj, osim odore i članskih knjižica. Mentalni sklop je ostao neizmijenjen, jugo-komunistički odnosno boljševički.

*

Kolegica Nižetić se nada i vjeruje u lustraciju koja nam je nužna. Oprostila je svojim progoniteljima i ne želi nikoga imati na duši. Vjeruje da se svaki čovjek može pokajati i raskajati, sve dok diše. Posebno govori o profesorima koji su bili protivnoj strani i kaže:

„Naši profesori nisu bili zločesti i strah je bio jači od istinoljubivost. To su zaista bila olovna vremena. Ne zamjeram im jer je meni Bog dao milost Sv. Duha da kroz ‘vatru prođem, a da ne izgorim i da me vode ne potope’. Svojim snagama, bez milosti Božje, čovjek to ne bi mogao izdržati.“

Još dodaje: „Ovaj dugotrajni sudske postupak u mojoj državi je puno više bio nego u komunizmu, a naročito besramna odluka Općinskog suda Split, kojom se obezvređuje moje progonstvo, ruga mojim trepljenjima u komunizmu, a bez ikakvog zakonskog uteviljenja, te proizvoljne i nakaradne interpretacije Zakona o upravnom postupku u smislu da sam ja trebala zatražiti poništenje, a ne da mi Savjet donese odluku bez mog zahtjeva. Napominjem da

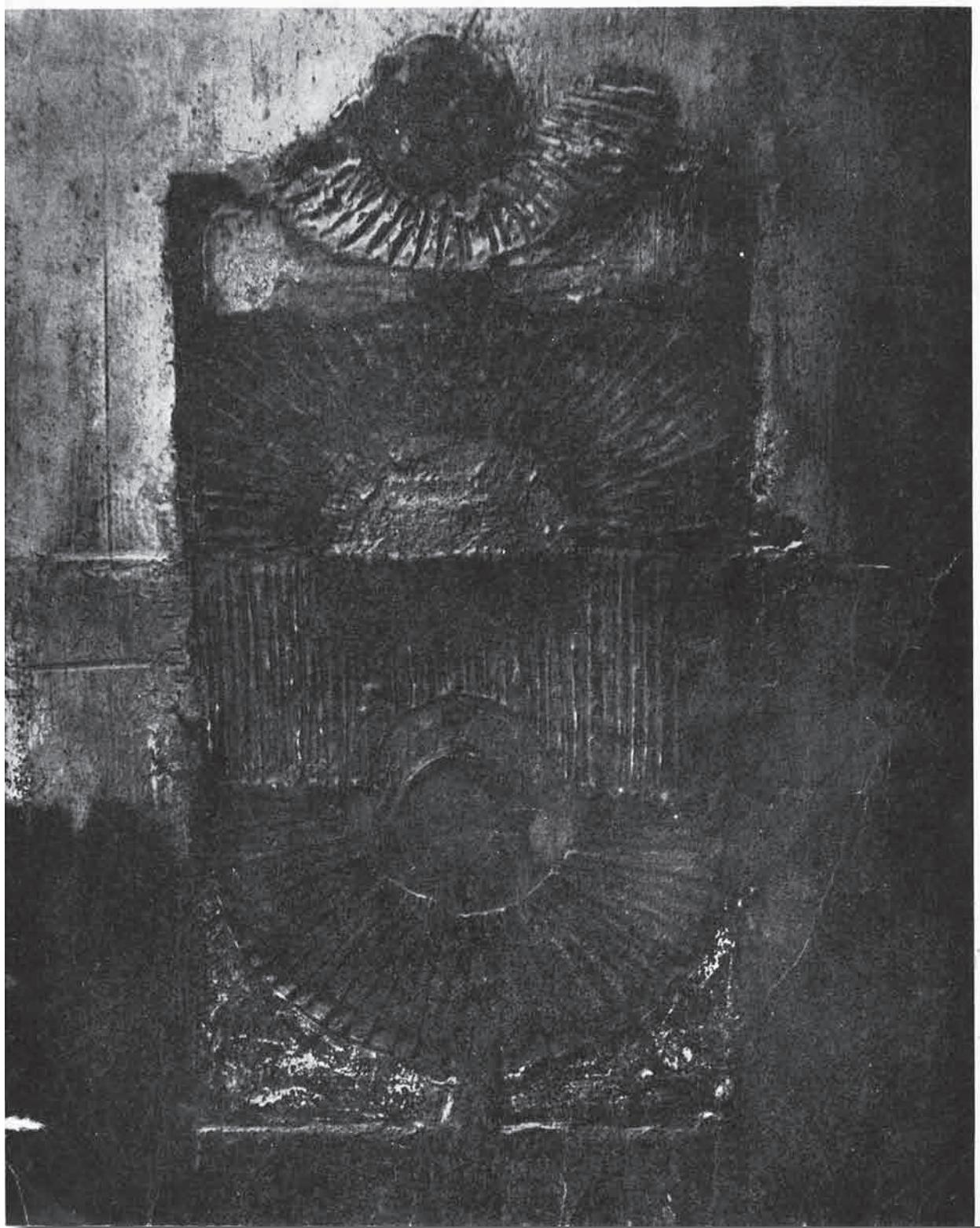

Neda Nižetić rođ. Mudnić

sam u tijeku postupka zatražila vansudsku nagodbu, ali neki novi momci i djevojke (dekan, prodekan) sa PF su se potpuno oglušili. Bilo je to jako bolno, bolnije nego u komunizmu, ali u komunizmu je bilo beznadno. U mojoj državi nisam gubila nadu i zato sam Ustavnom судu podnila tužbu koju sam u hipu napisala na 14 stranica. I zaista, moja vjera je bila opravdana. Imade za Lijepu, Najljepšu našu, ali treba ustrajat, vjerovat!“

Tako govori kolegica Mudnić Nižetić, tako govore hrvatski proljećari u velikoj većini. Oni su ostali idealisti, uvijek spremni davati se za Hrvatsku, a od nje ništa tražiti ili uzimati, a Bože sačuvaj, potkradati.

KERUBI

1

KERUB

MATRICA BOŠNJE

časopis za književnost
litteratura i umjetnost
časopis za književnost

UNIVERSITET UZGOVORENI I ČASOPIS

Drugi Hrvatski preporod

Drugi hrvatski PREPOROD postaje dužnost i molitva sadašnjih generacija. Možda smo prvi koji bjelodano iznosimo ovu ideju zamolbom da se prihvati na svim katedrama intelektualne, kulturne i književne svijesti. Mišljenja smo da bi prvi koraci u tom pravcu bili označeni DIJALOGOM i razmatranjem raznih intelektualnih sredina sa srodnim afinitetima i suprotnim polarizacijama. Vjerojatno bi tada sinulo prosvjetlenje zajedničke akcije svih na svojim punktovima.

Redakcija časopisa »KERUB« smatra da je pojavom Miroslava Krleže i Tina Ujevića konačno završena i isprošena molitva Iliraca. Imamo hrvatsku liriku, prozu i dramaturgiju. Miroslav Krleža stvorio je samostalni hrvatski teatar i zagrebačku dramaturgiju; Tin Ujević nas je svojom meditativnom prozom stavio uz bok drugih evropskih naroda. Dobru liriku i prozu ostvarili su Ilirci, Moderna i slijednje književne generacije. Stoga možemo slободно uzvinknuti cijelom svijetu i cijelom hrvatskom narodu da su ostvareni ideali ILIRACA i da je stoga dužnost započeti DRUGI HRVATSKI PREPOROD, koji je preporod Duha, kao što je prvi bio preporod Kulture.

Neka živi DRUGI HRVATSKI PREPOROD nacionalnog duha!

Prvi zadatak ove obnove je obnoviti ljubav prema knjizi. Ljubimo svoje pisce i ljubimo materinji jezik. Ljubimo Riječ. Bez kulturnog uzdignuća pojedinca nema napretka društvenoj zajednici, stoga ne budite škrti u svojoj ljubavi i ne sablažnjujte se labavim i sladunjavim oblicima zabave.

Slušajte glas naše kulture javnosti i jedite izdašnu, sočnu i kristalnu hranu naših najboljih pisaca sakupljenih pod Tinovom aureolom, kao što je prorok Ezequiel gutao duhovnu knjigu viđenja.

Širite ljubav prema knjizi, žrtvujte za knjigu, jer je ovo vrijeme žrtve za domovinu, ljubavne žrtve; djelom pokažite ljubav prema hrvatskom Slovu. Govorimo vam proročanskim dubinama: ljubeći knjigu, ljubite Duh i dijamantne dvorce duha koje treba osvojiti. LJUBIMO LJUBAV!

POLA STOLJEĆA OD SPLITSKOG HRVATSKOG PROLJEĆA

Ostavljujući, zbog prostornih ograničenja, za neku drugu zgodu već napisane opaske o smislu i razlozima interpretativnog sivođenja takozvanih Hrvatskog proljeća na tri udžbenički shematisirane sastavnice koje su sve bile integralni dijelovi ondašnjega političkog sustava – prema korolaru onoga mussolinijskog aksioma: sve u Partiji, ništa izvan Partije i ništa protiv Partije! – i sada, dok prebiramo manifestacije kojima je posljednjih mjeseci prigodno obilježena obljetnica događaja kojima je kulminirao proces što je u prvom redu bio upravljen na umivanje i reformiranje Jugoslavije, ali je u nekim segmentima nužno nadilazio strogo određene okvire jugoslavenskoga boljevičkog federalizma, lako je zapaziti da je to hrvatsko komunističko proljeće, kako ga je svojedobno vrlo precizno i plastično nazvao Hrvoje Šošić, i dalje ograničeno na zagrebačka zbivanja.

Stvarnost je, dakako, bila drugačija, razvedenija, šira i složenija, i kao što ju nije moguće shvatiti bez uvida u previranja na tzv. lokalnim razinama, tako se ni nacionalno-politički i simbolički najvrjednija od njezinih kanoniziranih, udžbeničko-politički propisanih sastavnica, ona omladinska, sveučilištarska, ne može u cijelosti shvatiti i ocjenjivati bez istraživanja mnogostrukim razlozima određenih i oblikovanih procesa u hrvatskim srednjim školama i na visokim učilištima – svjetovnim i vjerskim – izvan Zagreba: od Splita i Rijeke, do Osijeka i Dubrovnika. To je dodatni razlog zbog kojega valja pozdraviti zbornik sjećanja koji je pod naslovom *Hrvatsko proljeće u sjećanjima splitskih proljećara* (252 str.) objavljen u nakladi splitskog ogranka Matice hrvatske pred kraj 2021., o pedesetoj obljetnici štrajka na Zagrebačkom sveučilištu, kojemu se je – u duhu nastojanja da se ustroji sveučilište koje će ponovno, nakon tri desetljeća, i službeno opet biti nazvano Hrvatskim – pridružio i veliki dio hrvatskih sveučilištaraca u Splitu.

Kad bi čovjek htio cjepidlačiti, mogao bi primijetiti da naslov toga splitskog zbornika možda i nije sasvim precisan, jer je u stvarnosti posrijedi zbirka sjećanja mahom ondašnjih sveučilištaraca, a ne i proljećara iz drugih slojeva društva. No, to mu je svakako manji nedostatak od načina na

Piše:

Dr. sc. Tomislav JONJIĆ

koji je uređen i tiskan, vapeći od *jeftinoće*: u broširanu uvezu, s koricama bez preklopa, s površnim prijelomom i ilustracijama dramatično slabe kakvoće. (Ne dvojim da su mnogim čitateljima opaske ove vrste dosadne; ja pak na njima uporno i donkihotski inzistiram, iz didaktičkih razloga, u uvijek istoj naivnoj nadi da će ljudi shvatiti kako urednik ne postoji zato da bi mu ime

bilo otisnuto u knjizi, nego zato da preuzme odgovornost da knjiga bude, s jedne strane, lijepa i trajna kao predmet – jer je knjiga i to! – a s druge strane upotrebljava i iskoristiva kao štivo, i kao gradivo za stručne i znanstvene studije.)

A koliko je suditi po impresumu, u ovome slučaju zasluge za te nedostatke solidarno dijeli čak troje urednika – troje urednika za knjigu skromna opsega i još skromnije opreme! – Tea Tereza Vidović Schreiber, Hicela Ivon i Vlaho Kovačević. Njima zajedno treba dobrim dijelom zahvaliti i to da zbornik nema kazala osoba – što, dakako, smanjuje i ozbiljnost i upotrebljivost svake knjige ove vrste – premda te urednike dijelom ispričava to što jednako svjedočanstvo svoje lijenosti odaju i jamačno izdašnije

subvencionirana slična izdanja Matičine središnjice, pa i Akademije: i tamo, naime, često izostane pristojan trud kako bi knjiga doista mogla poslužiti čitatelju, napose strukovnjaku. Ili je – da se narugamo sami sebi – možda posrijedi nešto sasvim drugo: možda samo svjedočimo fanatičnoj uredničkoj vjeri u akribičnost budućih povjesničara Hrvatskoga proljeća, kojima će u potrazi za podatkom o, recimo, Goranu Mijanu, Jakovu Bačiću ili nekomu trećem (ova su dva imena spomenuta zato što mi se je knjiga slučajno otvorila na stranice na kojima su spomenuta), pročitati cijeli zbornik u nadi da će neki podatak o tim ljudima pronaći, što bi valjda trebalo biti lakše nego da im je omogućeno poslužiti se jednostavnom, sasvim banalnom domišljatošću pametne čeljadi još od renesansnoga doba: kazalom osoba.

Uz to, samo dragi Bog će znati, o čemu su mislili autori priloga i urednici zbornika, kad su se razmetalii akronimima, s osobitom strašću reducirajući ime vlastite države na „RH“ (uopće ne osjećajući da joj se time rugaju onako kako bi se svojoj domovini narugao Francuz koji bi kazao da je doputovao iz „RF“, ili Austrijanac koji bi se pohvalio da sutra putuje natrag u „RÖ“), ili kad su propuštali navesti puno ime svojih kolega, prijatelja ili suradnika, zbog čega danas čitatelj – ako ih nije poznavao osobno – nema pojma ni kojega su spola, primjerice, D. Bušić, D. Prlj, J. Prka itd., a kamoli tko su ti ljudi. Očito, tako je teško napisati imena ljudi, i tako je rječito kad taj nedostatak ne bode oči ni autorima, ni urednicima niti lektoru.

A na puno mjesta zbornik pokazuje ili da nam je i materinski jezik težak ili da autori priloga imaju dara za humor. Kako, naime, drugačije objasniti zapanjujuće njihove poteškoće s padežima i odnosnim zamjenicama; kako ne zastati pred sintagmom da se je nešto događalo „u vidu štrajka“, a sad se objavljuje „u vidu Zbornika“; da je netko nešto „doživjeo“ umjesto doživio; kako ne uživati u ljepotama birokratskog jezika, prema kojemu se je u nekom trenutku „pristupilo uništavanju istih [tj. kompromitirajućih dokumenata]“, ili je nešto iz „iste [tj. žalbe] bilo vidljivo“; kako se ne zadiviti formulacijom da je „netko od nas iz moje ‘družine’“ nešto učinio; ili

onoj da je pokrenut stegovni postupak „s prijedlogom, u pravcu...“; ili da je „sadržaj razgovora na informativnom razgovoru“ bio takav i takav; a da je netko izišao za govornicu pa „rekao u pravcu“; pri čemu su neki pojedinci bili „abiteljski ljudi s formiranim obiteljima“, a drugi su u nekom trenutku postali „pasivni u djelovanju“; pa je jednom zgodom netko nešto mislio „po pitanju“ nečega, a drugi je „izjavio, u pravcu“ nečega, dok je drugom zgodom Ante Paradžik „iznio ideju u pravcu“...

I onda se čovjek, htio–ne htio, mora upitati, s kojim bi se blagodatima „po pitanju“ i „u pravcu“ susreo „u vidu čitanja“ zbornika ili u svome „pasivnom djelovanju“, da je „isti“ (tj. zbornik) imao samo jednog urednika, kad su rječnik hrvatskog jezika, njegova sintaksa i stilistika ovako obogaćeni uz njih troje, i uz lektora kao četvrtoga... U zborniku je, naime, navedeno da je lektoriran (i da ga je lektorirao Ivan Bošković), čemu također – jer i tu su vidljive uredničke zasluge! – ne valja vjerovati na riječ (dok nazubna čitatelja uvjeravam da sam u ovom nabrazanju bio puno pomirljiviji i darežljiviji nego što bi pristojan, prijeban i odgovoran čovjek smio biti!).

Lako je, naime, pokazati da je većina priloga u zborniku vrlo vješto i uspješno izmaknula čak i najpovršnijoj lekturi. Da je drugačije, ne bi nam – pored spomenutih i mnogih drugih, nespomenutih a jednako umiljatih redaktorskih propusta, koji zbog njegova, a ne zbog prikazivačeva obraza ne bi smjeli promaknuti ni savjesnu lektoru – oči kopale rugobe poput „osmjeha“ i „Volovskoga“ (naime: Voloskoga, mjestošca koje nam nudi „osmje“ kao ona nepismena reklama nekadajnjega trgovac kog lanca!), a kamoli grubi srbizmi i rogobatne tuđice koje su nam više od stotinu godina nametane preko toga bratskog i nesvrstnog jezika.

Ovako nam se sa stranica zbornika koji izlazi pod okriljem najstarije hrvatske kulturne institucije, na našu sramotu beče rječnički dragulji poput: „uprošćeno“, „podsticali“, „lupa“, „posjeta“, „žiža“, „razočarenje“, „filmska traka“, „upražnjanje“ i još stotine sličnih, odnosno: prava poplava dokaza o dubini traga koji je srpski jezični imperijalizam zaorao u Hrvatskoj, rječito nam pokazujući da i među nacionalno svjesnim i fakultetski naobraženim Hrvatima imade more (i veće i strašnije od onoga Matoševa *gologa mora, mora tuposti, tog Mrtvog mora naše gluposti*) onih, koji se i nehotice nude kao dokaz opravdanosti političko-jezičnih natega Snježane

Splitski sveučilištarci 1971.: Miroslav Veić i Ante Batarelo gore, u prvom redu Drago Ćutuk (u sredini) i Josip Brdar (desno)

Kordić, Miljenka Jergovića i njima sličnih zagovornika „naške“, hrvatsko-srpske jezične sinteze koja bi, za račun tzv. većih naklada i izdašnijih honorara, preko kulturnog jedinstva imala ponovno voditi do oživljavanja jugoslavjanskih, regionalnih, jugosferskih, zapadnobalkanskih ili kako-se-sveme-zovu integracija (jer, sve je to sporedno, glavno je samo da Hrvatske nema).

U zbornik su pak uvršteni prilozi trinaestoro autora: Marije Bošković („Hrvatsko proljeće u očima tadašnje maturantice: moje uspomene na splitsku 1971./1972.“), Josipa Brdara („Crtice iz sjećanja na Hrvatsko proljeće i štrajk sveučilištaraca 1971. godine“), Ivana Čaljkušića („O Hrvatskom proljeću, na drugi način“), Drage Ćutuka („Hrvatsko proljeće“ u Splitu – 50 godina poslije“), Dane Maretića („Moj osvrt na 50. obljetnicu studentskih događanja iz 1971.“), Tomislava Marića („Miris“ Hrvatskog proljeća“), Borislava Maričića („Memento jednog splitskog proljećara s Pravnog fakulteta u Splitu“), Vanje Mladine („Pedeset godina sjećanja“), Nedе Nižetić (djev. Mudnić) („Sjećanje“), Ivice Tolića („Sjećanja na studentski štrajk i razdoblje nakon Karadžorđeva“) i Miroslava Veića („Hrvatsko proljeće“).

Zbog ne sasvim jasnih je razloga kao faksimil, a ne kao prijepis, uvršten tekst Mate Rabotega („Hrvatsko proljeće kao trajna inspiracija“), izvorno objavljen 1996. u *Hrvatskim obzorjima*, časopisu Matice Hrvatske Split (koja je tada, zbog izmjena Zakona o udružama motiviranih razlozima koje sam nabacio u jednom uvodniku prije četvrt stoljeća, a koje će jednom i zbog našega obraza trebati puno temeljitije problematizirati, stvarno i pravno bila odvo-

jena od središnje Matice), a svoje mjesto u zborniku, poput Pilata u „Vjerovanju“, našao je i otac jedne od urednika, Veseljko Vidović, s prilogom pod naslovom „Trajni ožiljci Hrvatskog proljeća“.

Kao što barem od Grahama Greenea niovamo znademo da je dobro imati svoga čovjeka u Havani, tako ovom zgodom shvacamo koliko je dobro imati i svog čovjeka na uredničkome mjestu. Budući, naime, da se je Providnost pobrinula da mu kći bude potpisana kao jedna od urednika zbornika, tako se je, eto, pobrinula da nas, njezinim marom i zalaganjem, svojim zapisom obdarili i autor malešne knjižice stihova što je pod naslovom *Tito svjetionik mira* objavljena u Šibeniku davne 1982., „u čast 90. godišnjice Titova rođenja i 45. godišnjice njegova rukovođenja Partijom“. I prema katološkim opisima zbirka imade svega 36 stranica, ali je zato – oh, kako poetično! – okićena s čak petnaest fotografija Josipa Broza, u raznim zgodama i prigodama, s liderima nesvrstanih i bez njih, nažalost bez onih na kojima je razdragan u društву Idija Amina, Gadafija, Sadama Huseina i drugih sličnih likova afroazijске političke faune u koju nas je taj *svjetionik mira* desetljećima otpravljao.

Svaka velika obljetnica, kako vidimo, nađe svoga pjesnika, pa je tako u Veseljku Vidoviću svog pjesnika našla i ta dvostruka partijska, koja je padala baš u vrijeme kad su neki proljećari – poput Vlade Gotovca, Marka Veselice ili Franje Tuđmana – s drugim hrvatskim i nehrvatskim političkim uzniciima mogli o pravoj naravi tog *svjetionika mira* meditirati u hladovini starogradiških i lepoglavskih zidova, možda s Vidovićem ponavljajući misli iz uvoda toj zbirčici, kako je „na nama (...) da se tom

najvećem sinu naših naroda odužimo za sve što je za nas uradio, a odužićemo mu se samo tako ako njegovo djelo budemo čuvati i njegovali, posebno u domenu bratstva i jedinstva i jugoslovenskog zajedništva.“

A nakon te davne egzaltirane pohvale Najvećem Sinu Naših Naroda (takozvane narodnosti su, nakon kosovske 1981., iz te čarobne formule začudo izostavljene!), pohvale što je izrečena na solidnoj srbohrvaštini („odužićemo“, „domen“, „jugoslovensko“), osobitost je novoga, današnjeg Vidovićeva prinosa Hrvatskom proljeću i trajna vrijednost njegova priloga u zborniku pogotovo u tome što je u tih desetak kartica teksta našao potrebnim pohvaliti Ljubu Prvana – poznatoga splitskog jugokomunističkog batinaša kojega su kao okružnoga javnog tužitelja po zlu upamtile stotine hrvatskih političkih uznika, što je, dometnimo onako usput, objavlјivano i na ovim stranicama (a ponovljeno je čak i u samome zborniku, u prilogu Vanje Mladine!) – te uza nj i Ivicu Račana, kao i književnike Mirka Božića, hrvatskoga, i Oskara Davića, srpskoga.

Račan, Prvan, Božić, Davićo – kako to gordo zvući! A kad se spomenu velikani, čovjek mora zastati, pa tako pred tim imenima zastajemo i mi: Račan je zaslužio Vidovićeve pohvale jer mu se je, kaže, čak i javno ispričao zbog isključenja iz Partije. Ideal je velik, ali je, kako vidimo, i Račan bio velik; jedino ne znamo je li – nakon prihvaćanja te isprike – Vidović ponovno ostvario san svih klasno svjesnih trudbenika, naprednih pripadnika radničke klase i seljaštva kao njezina historijskog saveznika te poštene inteligencije, pa opet dobio partijsku knjižicu. Šteta da nam je taj podatak uskraćen. A da je Račanova politička zvijezda inače zasjala upravo na brutalnim progonima proljećara, danas znade svako tele (hrvatsko govedarstvo, doduše, jest u krizi i nedostaje mu poticaja, ali barem te-laca imamo dovoljno!).

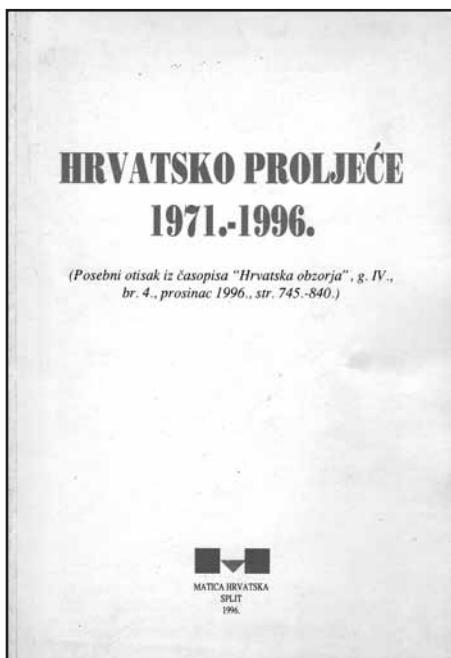
Što se, pak, ove dvojice literata tiče, Božića i Davića, obojica su, kao što znademo, poznati po svojoj klasnoj svijesti i višedesetljenoj dosljednoj borbi protiv hrvatskog nacionalizma i drugih kontrarevolucionarnih pojava. U kontekstu uspomena na Hrvatsko proljeće o Božiću je posprdno i s gađenjem pisao Vlado Gotovac, a uza nj i mnogi drugi (ako se dobro sjećam, i Čedo Prica, koji je kao Srbin pokazao više dostojanstva i više hrvatskog rodoljublja od toga akademika što je i po znanju i po mudrosti bio slika i prilika akademije kojoj je bio članom, Jugoslavenske); srpski će književnik

Oskar Davić biti upamćen i po onoj poemi „Za borce 13. maja“, objavljenoj u svibnju 1964. u zagrebačkom *Telegramu*, u vrijeme kad je glavni i odgovorni urednik tog lista bio – gle, čuda – upravo Mirko Božić.

Inače je „Trinaesti maj“ – citateljima ovog časopisa to ne treba posebno objašnjavati – bio *Dan bezbednosti*, spomen-dan osnutka OZN-e u Drvaru 1944., pa se je Davić, o 20. obljetnici te službe, sljedećim poetičnim stihovima prisjetio njezinih svijetlih tradicija i krvavih tragova: „U službi bezbednosti / Drug Ranković / Uneo je duh / ‘Svog revolucionarnog iskustva / I svog humanizma’. / Ali hoću da kažem / Ako služba nastaje s revolucijom / Kao vid njene samozaštite, ako se ona / Bori uz nju, raste s njom / I ne prestaje kao ni ona, / Prilagođujući se svim njenim potrebama, / Onda i ne bi trebalo gledati na nju drukče / Nego li kao na jednu specifičnu službu / Revolucije Revoluciji, / Kao jedan svrsis-hodan oblik revolucionarne aktivnosti.“

Nije tehnička pogreška: ove umiljate i njezne misli doista su tiskane kao stihovi (i to verzalom, jer se samo velikim slovima o velikanima smije pisati!), i smatrane su poezijom – urednik Mirko Božić ih je takvima očito smatrao! – dok u pjesničkom smislu za njima nesumnjivo ne kaskaju Vidovićevi stihovi koji nisu dali ni da ih se u *partijnosti* nadmaši: „TITO trostruki heroj u svetkovini Zagorja / stoljetni vojnik revolucionar smisao i zbilja / živa legenda Balkana / pojilište povijesti / gorostas Zemlje / neugasivi sjaj mjeseca vatre i sunca / ilegalac robijaš neumorni putnik meridijana / neugasiva iskra u svakom biću / žed potomstva i ljepota u Marksovom dlijetu // TITO to su odbjesci sa vječnih stranica Socijalizma / gdje traje lik misao san svijeta // TITO utkan u kalendaru poput plamenog žara / usađen u naša srca kao kamen temeljac / otkriće i jedinstvo u cijelini svijeta“.

Moguće je da je upravo daktilografska preciznost ovih informativnih stihova bila ono što je kod pjesnika „Srbije“ („Oj, Srbijo, buno među narodima...“), Oskara Davića, budilo simpatije prema Veseljku Vidoviću, jer su autoru spomenute ganuljive poeme Trinaestomu Maju na Zubu bili i srpski remetitelji jugoslavenske komunističke idile („Đogo, Nogo, Matija i ostala bratija“), ali nigdje nije *šmajserom* kosio tako brutalno kao što je u doba tzv. hrvatske šutnje kosio po hrvatskim redovima, što sâm, a što rame uz rame s KGB-om, književnikom Goranom Babićem koji je 1991., u bijegu pred Tuđmanovim klerofašizmom i ustaštvom, utočište našao kod

Hrvatsko proljeće u Splitu: posebni otisak Hrvatskih obzora (1996.)

Slobe Miloševića i Blagoja Adžića. Kasnije ga je negdje bacilo, kao staru krpnu, kako se i pristoji.

A ipak je prava šteta da Vidovićevi stihovi, objavljeni petnaestak godina nakon što je njihov autor 1967., kao mlad i perspektivan kadar ojačao partijsku ćeliju u podbiokovskim Rašćanima, nisu, nažalost, našli mesta u onome znamenitom četvero-broju *Gordogana* u koji je Branko Matan uvrstio svoj izbor sluganske poezije *naših naroda* („Povijest u stihovima“), ne štedeći šesnaestogodišnjeg Antuna Šoljana („Poklon Titu“) ni osamnaestogodišnjeg Zlatka Tomićića („Udarnik“), ali zato štedeći neke druge, sebi po raznim kriterijima bliske (ili one koji su, poput, recimo, Željke Čorak, u pravo vrijeme na pravome mjestu imali prave prijatelje, koji su se založili da se povijest, je li, malčice unatrag popravi, uljepša za potrebe novog doba odnosno, da budemo precizni – cenzurira).

I zbog tog Matanova prešućivanja svim je umjesna Vidovićeva ogorčena opaska u ovom zborniku, da ga dosad nitko, nikad i nigdje nije zvao da održi predavanje o Hrvatskom proljeću. U bilo kojem svojstvu. Jer, doista je krajnje vrijeme da on barem sada, o četrdesetoj obljetnici izlaska iz tiska *Tita svjetionika mira*, široj društveno-političkoj zajednici, radnim ljudima i građanima te cijelom naprednom čovječanstvu potanko objasni, što ga je – osim samih velikih obljetnica – posebno nadahnjivalo u kovanju tih stihova. A ja se skromno obvezujem predložiti aktualnoj

zagrebačkoj vlasti da onda kad svoju nesposobnost odluči prikriti povratkom Titova imena na današnji Trg Republike Hrvatske, svečanost preimenovanja poprati recitalom Vidovićevih stihova: bit će zadovoljan i on, na historijskom će se rabošu zabilježiti njegov *trudodan*, a na svoje će doći duše („seni“) i onih drugova koji su, kao negda Vidović, uz Tita bili „sretni jer su dio nje-ga“: Račan, Prvan, Božić i Davičo.

I tako dalje.

Ako, dakle, pretpostavimo da su nakladnik i urednički tercet ipak znali što hoće, pa o tome čak i razmišljali, prethodne bi *opazke* već same po sebi mogle dovoljno govoriti o ambicijama, koncepciji, intenciji i dosezima zbornika. Načelno, njega se je moglo zamisliti kao zbirku zbrda-zdola skupljenih pabiraka nabačenih na papir; moglo se je težiti tomu da se pokuša rasvijetliti što se je događalo *onda*, i zašto se je događalo baš to što se je događalo, a moglo ga se je svesti na prebiranje dojmova i sjećanja o pojedinačnim sudbinama *nakon* Karađorđeva, što – barem za moj ukus – u jednome narodu koji, poput hrvatskoga, pamti desetke, možda stotine tisuća pobijenih, i tisuće i tisuće onih koji su u puno okrutnijem razdoblju iz rešetaka proveli desetak, petnaest, pa i više godinica, više gladni nego siti, i više goli i bosi nego odjeveni, zacijelo nije stvar koja bi buduće naraštaje morala impresionirati i nadahnjivati.

Drugim riječima, moglo se je težiti tomu da se, koliko je to danas moguće, nad-grade tekstovi uvršteni 1996. u *Hrvatska obzorja* (objavljeni i kao posebni otisak), dakle, nejednako vrijedna, ali ipak korisna sjećanja i razmišljanja Ivana Mužića, Ivana Bilića, Petra Bosnića, Ivana Boškovića, Mirkog Dragovića, Andrije Dujića, Ivana Vanje Lopušinskoga, Damira Petrića, Ive Petrinovića, Zvonimira Puljića, Davorina Rudolfa te Mate Rabotega (ovdje, kako rekosmo, prenesena u obliku faksimila) te Drage Ćutuka, koji je sada donio novi prilog o istoj temi.

U tome bi se slučaju težilo dokumentarnosti, a ne patetici, pa se ne bi dogodilo ni to, da se nekim akterima objavljuju imena, a drugima tek inicijali, niti bi se dogodilo da neki dokumenti uvršteni u zbornik osvanju u cenzuriranu obliku, sa zacrnjenim imenima nekih osoba, koje su urednici iz zagonetnih razloga odlučili poštediti. Takav je postupak znanstveno neobjašnjiv, ali je i etički nedopustiv tamo gdje se – u tim istim dokumentima! – nije poštedito neke druge osobe, pa i one koje su u stegovnim postupcima protiv svojih kolega nastupale

faktično kao svjedoci optužbe. Jer, ako se ne štede ondašnji studenti, zašto se štede ondašnji profesori? Koji moral opravdava ta dvostruka mjerila, ili zapravo – ako se hoće biti dosljedan – o kakvom se moralu uopće može govoriti tamo gdje se hvali Ljubu Prvana?!

Uza sve ove, i mnoge druge moguće opazke, ipak valja reći kako to ne znači da zbornik odnosno tekstovi uvršteni u nj, nemaju svoju vrijednost. Imaju, osobito kad ih se hoće i znade čitati. Ne ćemo, dakle, ovdje doznati, kako je među splitskim sveučilišarcima katoličke vjeroispovijesti odjeknuo Protokol iz 1966., ne ćemo doznati gdje se je išlo na vjeronauk – ako se je išlo i kad se je išlo – baš kao što ne ćemo doznati koji su bili neposredni odjeci Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. Nitko nije spomenuo Vučetićev *Kerub* – list koji, barem prema dostupnu katalogu, nema ni Nacionalna i sveučilišna knjižnica, ali su ga sačuvali moji roditelji, tadašnji splitski sveučilištarci, pa zbog te njegove rijetkosti u ovom broju *Političkog zatvorenika* objavljujemo njegovu naslovnicu i najvažniji tekst – s onim znamenitim zazivom novoga hrvatskoga narodnog preporoda, a ne će nam zbornik biti od koristi ni onda kad se zanimamo za utjecaj *Hrvatskoga književnoga lista* (jer se, recimo, Vanja Mladina varakad, govoreći o 1971., misli da je to bila jedna od tribina s koje se je govorila istina, budući da se 1971. sa stranica *HKL-a* nije moglo čitati baš ništa, budući da ga je partijsko reformsko vodstvo zadavilo puno ranije, već u studenome 1969. godine – po-kogni Zlatko Tomićić je do smrti tu staljinističku egzekuciju pripisivao upravo Savki Dabčevići Kučar!). Nema, nažalost, ništa ni o časopisu *Vidik*, s onim znamenitim tematskim dvobrojem, posvećenim jednoj od hrvatskih rak-rana („Autonomija jučer – unitarizam danas“).

No, zato možemo vidjeti, koliko su u prvim redovima i splitskoga studentskog pokreta sudjelovali sveučilištarci iz protukomunističkih (katoličkih, nacionalističkih i tomu sličnih *negativnih* obitelji), a koliko oni koji su se smatrati integralnim dijelom jugoslavenskoga komunističkog sustava. U tom je pogledu posebno vrijedan prilog Ivana Čaljkušića – koji je i u literarnom smislu daleko najuspjeliji prilog cijelog zbornika – dok ćemo čitav niz važnih svjedočanstava o organiziranju i odvijanju studentskoga štrajka pronaći u prilozima Josipa Brdara i Drage Ćutuka (koji, nažalost, nije naveo razloge zbog kojih misli da

je jugoslavenska obavještajna služba imala udjela u poticanju tih događanja), pa i nekih drugih autora.

Nema u zborniku prevelika govora ni o odjecima Desete sjednice CK SKH, a vrlo malo o raspoloženju srednjoškolaca, premda s druge strane znademo da su neke proljećarske vedete 1970./71. sudjelovale u tzv. debatama i na splitskim srednjim školama. U tom je pogledu koristan prilog Marije Bošković (djek. Marasović), no u historiografskom je smislu za moj ukus ipak najvrjedniji prilog Vanje Mladine. Opisan je u njemu nastanak predstavke splitskih odvjetnika i odvjetničkih vježbenika u prilog studentskome štrajku, s dvije dragocjene, nažalost nedostatno razrađene epizode.

Jedna se odnosi na pokušaj zloglasnoga splitskog orjunaša, odvjetnika Mirka Franceschija („Slaveni i sutra, ali Hrvati – to nikada!“) da nakon 21. sjednice predsjedništva CK SKJ ustroji zasebnu, od Hrvatske odvjetničke komore odvojenu Dalmatinsku odvjetničku komoru (kao što su 1918. i 1944./45. dalmatinski autonomaši, srbohrvatska klatež i jugoslavenski integralisti htjeli izravan i neposredan naslon na Beograd, pa ih i u kasnijim desetljećima svojim hodočašćima u prestonicu na Ušću simbolički slijede kojekakvi trećerazredni glumci, drugorazredni novinari i slični li-zači tudištanjura).

U drugoj, osobno mi značajnijoj, Mladini opisuje kako je u jednom trenutku privoren Damir Petrić iz ćelije glasno započeo poznatu pravnu sentencu: „*Nasciturus pri iam nato habetur...*“, koju je Mladina dovršio jednako glasno, iz druge ćelije: „...*quotiens de commodis eius agitur!*“ Nije dostačno objašnjeno, pa nepravnici i oni što ne vladaju ni osnovama latinskoga neće uopće shvatiti, da se tu zacijelo radi o hrvatskoj državi, da je ona taj *nasciturus*, to začeto, a nerođeno dijete. Jer Petrić i Mladina zapravo su iz svojih ćelija jedan drugomu – a i svima drugima! – prkosno vikali: „Ako se radi o njegovim probitcima, začeto se dijete smatra rođenim!“ To je, dakle, jedno od onih svjedočanstava da je i tada bilo onih – pa i onih što su stasali u jugoslavenskim komunističkim redovima – koji su htjeli da to začeto dijete, slobodna i neovisna Hrvatska, dođe na svijet, i koji su znali da se to neminovno mora dogoditi. Da u zborniku nema ništa drugo, već zbog toga bi bio vrijedan da bude objavljen...

U SPOMEN NA MLADENA DOLIĆA (1937.–2022.)

Mladen Dolić rođen je 17. siječnja 1937. godine u Livnu. Njegov je otac Nikola Dolić bio imućan trgovac u livanjskom kraju i zaprisegnuti član Ustaškoga pokreta još od 1930-ih. Obitelj Dolić tijekom 1942. preselila je u Vinkovce zbog zdravstvenih problema djece i ratnoga stanja u livanjskom kraju. Otac Nikola, kao hrvatski nacionalist i pripadnik Ustaškoga pokreta, 1945. godine emigrirao je u Italiju, a zatim u Argentinu, gdje se nastanio u Buenos Airesu.

Mladen Dolić je s majkom i dvije sestre ostao u Vinkovcima, gdje je završio pučku školu i niže razrede srednje škole. Nakon toga, završio je tehničku školu u Zagrebu te upisao Visoku tehničku školu 1958., kako bi izbjegao odsluženje vojnoga roka u komunističkoj Jugoslaviji.

Iskoristivši novi, liberalniji pristup jugoslavenskih komunističkih vlasti pri izdavanju putnih isprava te održavanje Ljetnih olimpijskih igara u Rimu, Dolić je u kolovozu 1960. otpotovao u Rim i тамо za tražio politički azil. Uz pomoć vlč. Ivana Tomasa i vlč. Krunoslava Draganovića, u Rimu je boravio nekoliko mjeseci i zatim otpotovao u Buenos Aires, gdje se pridružio svojemu ocu. Tijekom dvogodišnjega boravka u argentinskoj prijestolnici, bio je članom Hrvatskoga domobrana, u kojem je izabran i u glavni odbor te na dužnost drugoga tajnika.

Iz Argentine odlazi 1963., nezadovoljan političkom pasivnošću tamošnje hrvatske zajednice, te dolazi u Europu. Nakon kratkoga boravka u Münchenu i Marseilleu, trajno se nastanjuje u Karlsruheu. Odmah po povratku u Europu, aktivirao se u Ujedinjenim Hrvatima Njemačke (UHNj), ogranku Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u Njemačkoj. U toj je organizaciji ubrzo izabran za rizničara te je sljedećih godina usko surađivao s njezinim čelnim ljudima, Milom Rukavinom (1910.–1968.) i Nah-

Piše:

Leo MARIĆ

dom Kulenovićem (1929.–1969.). Kao rizničar UHNj-a i osoba od posebnoga povjerenja Mile Rukavine, tijekom 1960-ih organizirao je prikupljanje finansijskih sredstava za nacionalno-revolucionarno

Mladen Dolić

djelovanje u Jugoslaviji, koje je vođeno pod imenom organizacije Tajne revolucionarne ustaške postrojbe (TRUP).

Početkom 1970-ih bio je uključen u pripreme za operaciju „Feniks“, a surađivao je i s Matom Prpićem i Ivicom Matičevićem, emigrantima koji su poginuli 1974. na Velebitu u okršaju s pripadnicima jugoslavenskih sigurnosnih službi. Emigrantska skupina u Karlsruheu, u kojoj je bio jedan od najvažnijih članova, bila je u to vrijeme središte hrvatskoga nacionalnog rada u Njemačkoj, a Dolićev je stan na adresi Schützenstraße 81 bio okupljalište brojnih hrvatskih političkih emigranata, poput Vlatka Miletića, Tomislava Na-

letilića, Brune i Zvonka Bušića, Branka Bradvice, Dane Šarca, Tomislava Mičića, Mladena Schwartza, Šime Zovka i dr.

Zvonko Bušić u tom je stanu boravio kao Dolićev gost neposredno prije trajnoga napuštanja Njemačke i odlaska u SAD 1976., gdje je sudjelovao u čuvenoj otmici američkoga zrakoplova. Dolić u tom razdoblju aktivno sudjeluje u organizaciji prosvjeda protiv jugoslavenskih vlasti i u prikupljanju sredstava za obranu hrvatskih revolucionara na suđenjima u Njemačkoj (npr. u postupku protiv Tomislava Naletilića, Branka Šeteke, Grge Miletića i Franje Musulina).

Zbog lošega zdravstvenog stanja u kojem mu se nalazio otac, Dolić se 1980. vratio u Buenos Aires. Iako mu je otac ubrzo preminuo, ostao je tamo i oženio se Višnjom Oršanić, kćerkom Ante Oršanića (1907.–1959.), poznatoga hrvatskoga novinara i nacionalnoga borca. Tijekom drugoga argentinskog razdoblja bio je blizak Hrvatskoj republikanskoj stranci, a u njezinu glasilu *Republika Hrvatska* objavio je i nekoliko članaka.

U Njemačku se vratio 1988., a u Hrvatsku 2002. godine, nastanivši se u Vinkovcima, gradu u kojem je proveo djetinjstvo i mladost. Tu je i preminuo 19. siječnja 2022. godine.

Iako se ime Mladena Dolića ne će naći među „zvučnim“ imenima hrvatske političke povijesti, on je svojim tihim radom kroz tri desetljeća političke emigracije kao malo tko vezao svoj život uz sudbinu hrvatskoga naroda i ostvarenje nezavisne hrvatske države. Žrtvujući osobnu udobnost i obiteljski život, posvetio se u cijelosti nacionalnom radu. Uvijek nalazeći nadahnuće u hrvatskoj povijesti, Mladen je sada i sâm postao njezinim dijelom. Neka mu je laka hrvatska zemlja!

NAD PRIJATELJEVIM ODROM, S HRVATSKOM UVIJEK MEĐU NAMA

(Predsjednik HDPZ-a na sprovodu Ivana Gabelice, Mirogoj, 10. veljače 2022.)

Nakon što su u aleji velikana, uz suze nacije i u nazočnosti svih glavnih medija, na zagrebačkom Mirogoju pokopani kojekakvi pjevači, trećerazredni zabavljači, klauni i veličine (od Ivice Račana do Milana Bandića i od Josipa Kuže do Akija Rahimovskoga), uži krug prijatelja je – umjesto takozvane hrvatske elite – 10. veljače 2022. na posljednji počinak ispratio pok. Ivana Gabelicu, hrvatskog povjesničara, publicista, političara i političkog uznika, ujedno člana uredničkog vijeća ovog časopisa. Pokušavajući barem jednim dijelom vratiti svoj dug i sačuvati obraz našemu narodu, od Ivana Gabelice oprostit ćemo se govorma koje su na Mirogoju održali njegovi prijatelji politički uznici Marko Grubišić i Zdenko Lozo, a potom i nekim drugim prilozima.

*

Ožalošćena obitelji, tužni skupe, dragi prijatelji!

Danas se rastajemo s jednim od onih zadnjih hrvatskih romantika, zaljubljenika u hrvatsku državu i svoj hrvatski narod, i zato mu ovim ispraćajem izražavamo svu svoju zahvalnost, jer smo imali mogućnost biti u njegovoj blizini, jer smo imali povlasticu biti njegovi prijatelji!

I dok razmišljamo o tajni smrti koja je uvijek obavijena šutnjom i mistikom, osjećamo da se ona u potpunosti razlikuje od svih drugih osjećaja.

Bez obzira na to da je tajna smrti univerzalni misterij, jedno sa sigurnošću znamo: da se danas našem Ivanu život samo mijenja, a ne oduzima, jer kao što je rekao jedan pjesnik "smrt zapravo i ne postoji", jer ljudi umiru samo onda kad ih se zaboravi!

Ti, dragi naš prijatelju, dragi Ivane, nikada ne ćeš biti zaboravljen od nas hrvatskih političkih zatvorenika, a mi ov-

Marko Grubišić na sprovodu Ivana Gabelice (10. veljače 2022.)

dje okupljeni, zajedno s tvojom obitelji, suprugom Mladenkom, sinovima Hrvatinom i Mislavom..., jamstvo smo i nada u trajnu memoriju i vječno sjećanje na tebe i Tvoj život s nama.

Kažu da je lakše umrijeti onima koji su na kraju dali smisao svome životu, onima koji su ostavili duboki trag!

Bez dvojbe, Tvoj život imao je smisao, svojim življenjem ostavio si duboki trag ali i trajnu poruku, kako svojoj obitelji, tako i svima onima koji su bili u tvojoj blizini, naročito mlađim generacijama, svojoj unučadi, Tvrtku, Zdeslavu i Sunčici, ostat ćeš najboljim primjerom kako živjeti i kako ljubiti svoju domovinu!

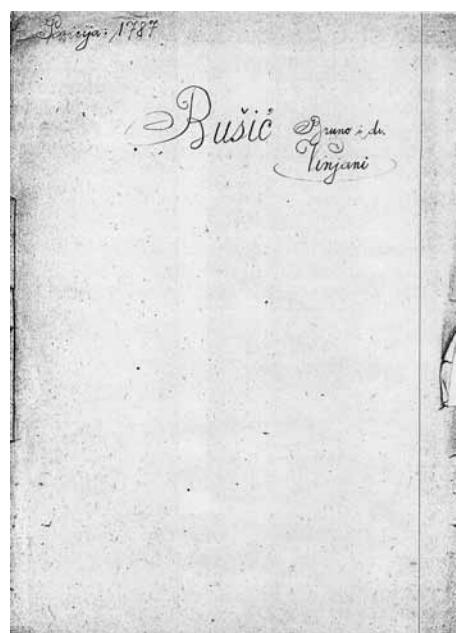
Ivan Gabelica rođen je u Podbablju, kod Imotskog, 1. listopada 1939. godine.

U rodnom selu završio je pučku školu; gimnaziju je pohađao u Imotskom, a maturirao u Ljubuškom 1962. godine.

Od svojih gimnazijskih dana borio se za hrvatsku državnu nezavisnost, te je zbog takvog stava izbacivan iz gimnazije i fa-

kulteta, kasnije i s posla te u više navrata zatvaran i fizički zlostavljan.

Bio je član ogranka *Tajna organizacija hrvatske inteligencije* (TIHO), koju je osnovao s prijateljima u 7. razredu

Omot odyjetničkog spisa Ante Jerkovića, koji je branio Bruna Bušića

Nekadašnji izgled zgrade gimnazije u Imotskom

gimnazije, s Brunom Bušićem, Matom Babićem, Krunom Galićem i još nekim. Drugi ogranač te iste organizacije bio je formiran u Širokom Brijegu. Zbog toga su 1956./57. istjerani iz svih srednjih škola, bez prava polaganja privatnog ispita, dakle i bez prava na nastavak školovanja, ali su im kazne naknadno, zahvaljujući pravnim lijekovima, ublažene, pa su školovanje mogli nastaviti.

Nakon što je u proljeće 1959. UDB-a otkrila postojanje još jedne organizacije koja je pod nazivom Hrvatska revolucionarna mladež (HRM) nastala na imotskoj gimnaziji, a Ivan je njezinim članovima bio blizak kao pripadnik TIHO-a, u prekršajnom je postupku osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 30 dana, sa zaštitnom mjerom "upućivanjem na boravak u određeno mjesto" u trajanju od dvije godine, što je izdržavao u koncentracijskom logoru na Svetome Grguru, od 25. travnja 1959. do 25. srpnja 1961. godine.

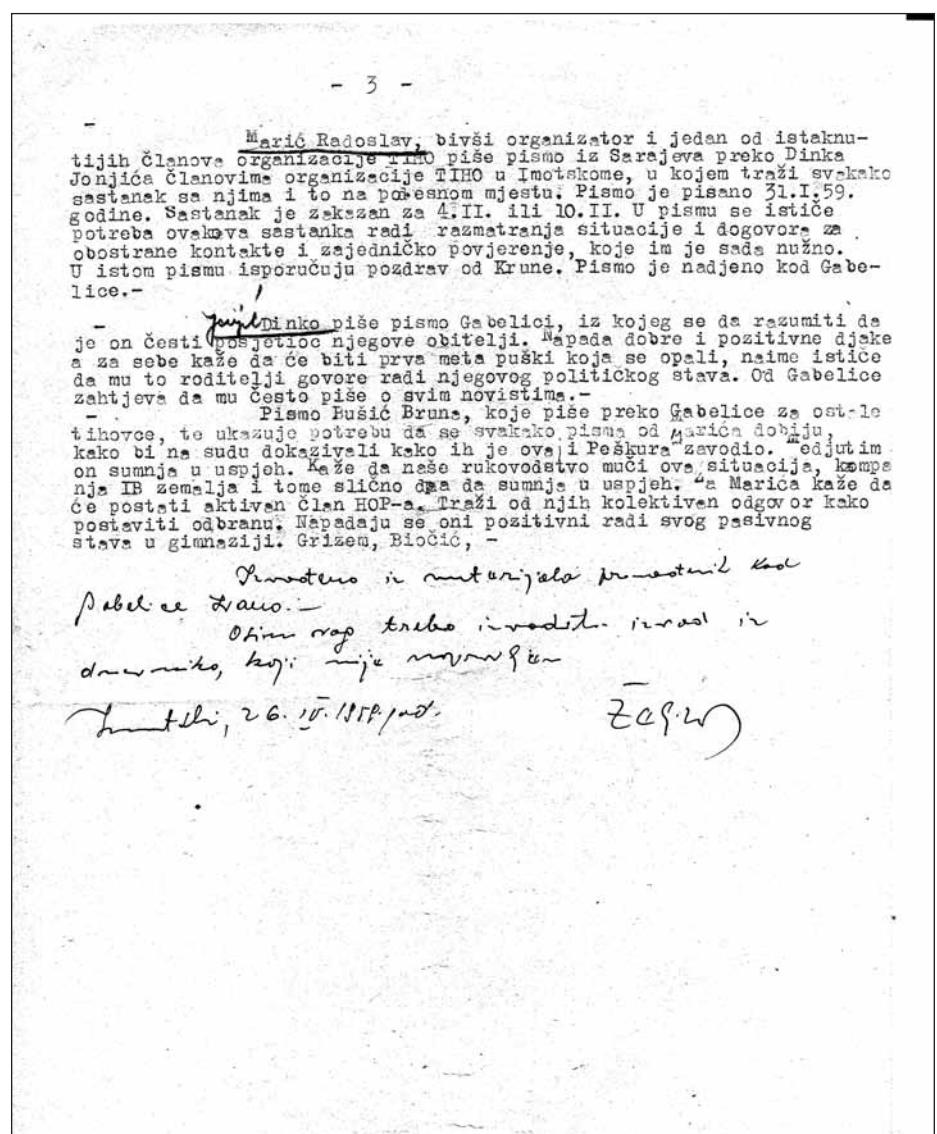
U ljeto 1959. članovi vodstva Hrvatske revolucionarne mladeži pred kaznenim su sudom kažnjeni dugogodišnjim robijama, veći broj članova kažnjen je u prekršajnom postupku, a nekima od njih također je izrečena zaštitna mjera "upućivanja na boravak u određeno mjesto".

Po izlasku iz logora, nakon što je 1962. u Zagrebu upisao pravni fakultet, Ivan je predvodio pravašku misao i kao pravaš

neskriveno djelovao među sveučilištarcima, pa je 6. lipnja 1965. ponovo uhićen te podvrgnut strašnim torturama zajedno s Andelkom Mijatovićem, Brunom Bušićem, Rudolfom Arapovićem i drugim istomišljenicima, potom osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 4 mjeseca, a nakon izdržane kazne u Staroj Gradiški (6. listopada 1966.) biva istjeran s Pravnog fakulteta u trajanju od jedne godine.

Godine 1970. uhićen je i osuđen na dva mjeseca zatvora, jer je s prijateljima javno negodovao zbog prikazivanja drame *General i njegov lakrdijaš*, u kojoj je, prema njihovu mišljenju, krivotvorena i ruglu izvrnjuta hrvatska povijest!

Svaki put, u više navrata, prilikom posjeta Josipa Broza Zagrebu, bio je privoden i pritvaran, sve do Brozove smrti 1980. godine.

Udbaška bilješka o Ivanu Gabeliću, Radoslavu Mariću i Dinku Jonjiću (1959.)

Čim je to postalo moguće, u veljači 1989. Ivan se je aktivno uključio u osnivanje političkih stranaka te je postao članom Inicijativnoga kruga Hrvatske demokratske zajednice. U tom je svojstvu nastupio na javnoj tribini u prostorijama Društva knjizevnika Hrvatske, kako je tada nazivano Društvo hrvatskih knjizevnika. Usljed razilaženja u nekim pojedinostiima sa skupinom oko dr. Franje Tuđmana, tijekom lipnja 1989. položio je temelje Hrvatske demokratske stranke, zajedno s dr. Markom Veselicom, Vladimirom Veselicom, dr. Antonom Vukasovićem, Antom Paradžikom, Jerkom Derekom i drugima, te je u studenome 1989. godine, na osnivačkom saboru te stranke, izabran za predsjednika.

Raspadom HDS-a 1992., sa skupinom svojih političkih istomišljenika u jesen te godine obnavlja Hrvatsku čistu stranku prava u kojoj obnaša dužnost predsjednika do 2003. godine. U vrijeme kad su Hrvatska stranka prava (HSP) i HČSP zajednički nastupili na izborima, izabran je za zastupnika u Hrvatskome državnom saboru.

Ivan Gabelica objavio je veći broj članaka i iznimno vrijednu knjigu pod naslovom *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, kojom je uspješno dokazao da zagrebački nadbiskup Stepinac nije bio pod utjecajem nikakve političke ideologije, ali je zastupao i branio stav da je za njegov hrvatski narod svaka Hrvatska bolja od svake Jugoslavije.

I zato, u tom kontekstu, današnji dan 10. veljače (Stepinčev) nosi puno simbolike, danas kad se opraštamo od Ivana Gabelice, kad spominjemo njegov životni literarni uradak – o blaženom Alojziju Stepincu – kojemu je posvetio toliko ljubavi, vremena i truda, samo onaj Svevišnji mogao je podariti da se opraštamo od njega baš na današnji dan, koji je nama Hrvatima katolicima toliko značajan i toliko svet!

Cijeli život Ivana Gabelice može se projicirati u jednoj političkoj dimenziji: “život za hrvatsku misao“.

Pravo je dobro razumio, a za pravdu i istinu borio se cijeli život. Živio je pravaštvo. Povijest je temeljito i duboko proučavao, a povjesne činjenice koje je iznosio, bile su neoborive i podkrijepljene uвijek neoborivim argumentima.

NARODNI ODBOR KOTARA MAKARSKA
SUDAC ZA PREKRŠAJE
Broj: 557/59
Makarska, dne 25.VII.1959 god.

Sudac za prekršaje NOK-a Makarska, u smislu čl.54 i 73 Osnovnog zakona o prekršajima, rješavajući u administrativno-kaznenom postupku protiv okrivljenog GABELJCA IVANA zv."Lucid" sina Ivo iz Podbablja Gornjeg, zbog prekršaja iz čl.2 t.2 Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, donosi na osnovu propisa čl. 129 Osnovnog zakona o prekršajima ovo

R J E Š E N J E

Okrivljeni GABELJCA IVAN zv."Lucid"sin Ivo, rođen 1.listopada 1939 god. u Podbablju Gornjem, gdje stalno i boravi, po zamjanu djek (isključen iz škole) neoženjen, pisan sa 7 razreda gimnazije, siromašnog imovnog stanja, nekažnjavan.

K r i v j e

Što je od 1957 godine do 25.IV.1959 godine na vrlo držak način narušavao i metao javni mir gradjana organizirajući profašističku ilegalnu organizaciju "Tih"na Gimnaziji u Imotskom, koja je u svom programu imala za cilj da se sa svim sredstvima, pa i oružanim borbom bori protiv našeg državnog i društvenog uređenja, radi stvaranja "NDH", te kao rukovodilac te organizacije bio u stalnoj vezi sa ilegalnom profašističkom organizacijom "HRM" u Imotskom, čiji je program također bio sličan programu organizacije "Tih".

Okrivljeni je time počinio prekršaj iz čl.2 t.2 Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, pa se na osnovu istog zakonskog propisa

K a ž n j a v a

Kaznom zatvora u trajanju od 30(trideset)dana, i zaštitnom mjestom upućivanjem u boravak na određeno mjesto 2(dvije)godine.
Žalba ne odlaže izvršenje rješenja.
U kaznu zatvora urađunava se i vrijeme provedeno u istražnom zatvoru.
Troškove postupka snosi država.

O b r a z l o ž e n j e

Okrubno Javno tužištvu Split pod brojem KTJ-I-221/59 od 24.VII.1959 godine stavilo je na osnovu prijave SUP-a NOK-a Makarska zahtjev za pokretanje administrativno - kaznenog postupka protiv okrivljenog Gabelica Ivana zv."Lucid"sin Ivo iz Podbablja Gornjeg, zbog prekršaja iz čl.2 t.2 Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira počinjeno tijeko što je od 1957 godine dana hapšenja bio pripadnik i jedan od organizatora profašističke ilegalne organizacije "Tih"na Gimnaziji u Imotskom, koja je u svom programu imala za cilj da se svim sredstvima pa i oružanim borbom bori protiv državnog i društvenog uređenja, radi stvaranja "NDH", te da je bio kao rukovodilac organizacije vezan sa ilegalnom profašističkom organizacijom "HRM" u Imotskom, koja je bila slijedeća karakreta i sa istim ciljevima kao i organizacija "Tih".

Okrivljeni je saslušan po organizma SUP-a Makarska i na saslušanju kod ovog suca nakon pročitanog saslušanja izjavio da ostaje pri svojoj dатoj izjavi na saslušanju kod slijednjih organa SUP-a NOK-a Makarska. Na saslušanju okrivljeni djelomično primjaje navode prijave.

Na osnovu saslušanja okrivljenog i uvjeda u spise sudac za prekršaje nalazi djelo prekršaja dokazan je.

U djelu okrivljenog sudac za prekršaje nalazi djelo prekršaja iz propisa navedenog u dispozitivu ovog rješenja.

./.

Rješenje kojim se Gabelica upućuje u konc-logor

Njegova odvjetnička izvrsnost imala je u vijek onu ljudsku dimenziju, što se naročito pokazivalo u njegovu zastupanju u političkim procesima, kad je branio dr. Marka Veselicu, Filipa Bagića, Mirku Suniću, Nediljku Serdarušića te Milana Sušca i mene osobno, u poznatom "Laščinskom procesu", u studentskom domu 1982. godine.

U to je vrijeme to bila velika požrtvovost, pa čak i rizik po odvjetnički ured, jer je u jednom trenutku zloglasna UDB-a zaprijetila da će i on kao odvjetnik imati velike probleme braneći nas optužene za hrvatski nacionalizam.

Zato se pred ovim tužnim skupom s ponosom sjećam tih davnih dana te u ime svih koje si branio u političkim procesima

izražavam zahvalnost te iskazujem divljenje za dostojarstveno držanje i hrabro pravno zastupanje.

Nedostajat će nam "nedjeljom u 12": Tvojim odlaskom ostat će velika praznina nedjeljom iza podne na našemu uobičajenom mjestu na Trgu bana Jelačića, ispred dubrovnika, kod kioska, gdje bismo se gotovo redovno sastajali poslije mise. Bili su to kružoci, vrlo žustre rasprave, ponekad u skupini od osam do dvanaest sugovornika u krugu. Kod Tebe svi su dobili pravo na riječ...

Rasprave o politici nekad bi i vrijeme ručka stavilo u drugi plan, ali znao si to opravdati riječima kako nema vjerodostojne politike bez emocije i temeljnih razgovora. Tvojim odlaskom nakon toli-

Ivan Gabelica 1964. godine kao student

kih godina sastajanje gubi smisao, bit će ta praznina nenadoknadiva.

A paradoks naše sadašnjosti, naše stvarnosti je u tome da je Ivan Gabelica ostao neshvaćen u svojoj absolutnoj iskrenosti, čovjek koji je upravo čistom emocijom pristupao stvarnosti. Nije se dao u strukture koje danas kroz dvoličnost i licemjerstvo grade neke nove strukture hladnog i bezdušnog društva.

Dragi prijatelju, velika mi je čast što sam bio u nazužem krugu Tvojih ljudi od povjerenja, što upravo ja imam tu povlasticu da Ti uputim posljednje riječi u ovome zadnjem oproštaju, a to pripisujem našemu posebno dobrom odnosu i razumijevanju!

Mi koji smo dijelili istu sudbinu uzništva u jugoslavenskim kazamatima, odajemo Ti počast, a svojim brižnim odnosom prema Tebi, punim poštovanja za Tvoje časno držanje i opiranje jugoslavenskom režimu, danas su na Tvom ispraćaju na zočni i Tvoji dragi prijatelji, poštovatelji tvoje dosljednosti i ustrajnosti, mi uznići, koje je spojila muka i patnja u jugoslavenskim zatvorima.

Jer, kaže se da je patnja najdublji osjećaj i da iz patnje nastaje najveće prijateljstvo, a mi smo kroz svoj život živi svjedoci takvih iskustava, i zato smo tu uz Tebe, potpora smo Tvojoj obitelji, stojimo dostoјanstveno upravo kako bi od nas i očekivao.

I, na završetku ovozemaljske priče, cijenjeni prijatelju Ivane, teško se je pomiriti s tim da Te više nema među nama, da si otišao korak ispred nas... zakoračio tamo gdje razum nikad nije mogao stići!

Mi, koji ostajemo, ne znamo sa sigurnošću, je li to neki novi život ili je to neki novi bezdan u kojem ćemo se ponovo sresti, ali jedno sa sigurnošću znamo – gdje god se sreli, ponovo će Hrvatska biti među nama!

I na kraju, ožalošćenoj obitelji u ime Hrvatskoga društva političkih zatvorenika te u svoje osobno ime, izražavam iskrenu i duboku sućut, a Ti, dragi naš prijatelju Ivane, počivaj u miru Božjem, i u našim sjećanjima!

Marko GRUBIŠIĆ, prijatelj

Na mrtvačkom odru

NIJE VISOK TKO NA VISU STOJI...

(Zdenko Lozo nad grobom Ivana Gabelice)

Poštovana gospodo, dragi prijatelji, cijenjena obitelji i rodbino!

Približavamo se trenutku ovozemnog rastanka s našim Ivanom, čiji je život unatoč punini patnje kojom je bio obilježen – gotovo od rođenja do posljednjeg trenutka – vrijedan poštovanja i smisla ljudskog postojanja.

Na svijet je došao uoči stvaranja naše nezavisne države, međutim ratni vihor i sve tragedije s njim povezane nisu slutile bezbolan izlazak iz karađorđevičevske razbojničke tvorevine.

Na drugoj strani, finale toga ratnog vihara za hrvatski narod sami je vrhunac strašnog poniženja – nečuvenim ubojstvima, progonima, mučilištima i tamnicama, čija je krajnja nakana bila iskorijeniti čitavi jedan narod s njegovih tisućljetnih ognjišta, potom njegovu Lijepu domovinu napučiti četničkim koljačima i brozovim satrapima.

Makar potpuno ponižen i strašnim mukama izložen, narod hrvatski i njegovi probrani, novi naraštaji pružahu zadržavajući otpor toj zločinačkoj staljinističkoj sili, od gubitka države do njezine ponovne obnove početkom zadnje dekade brutalnog XX. stoljeća.

U slavnoj i čestitoj Imoti obilato su rađani kćeri i sinovi koji su prkosili udbaškim batinašima kao i đavoljim slugama i njihovim *kadijama* stavljajući im do znanja da *Još Horvatska nij' propala*.

U poratnim naraštajima imotske gimnazije stvarana su gnijezda i začetci tog otpora, a desetci takvih djevojaka i mladića svojom žrtvom i uspravnošću hoda upisani su kao trajni memento u temeljima narodnog opstanka te uzori novim pokoljenjima koji će mukotrпno kovati i iskovati svoju narodnu i državnu Slobodu.

Među tim respektabilnim imenima mučenika Brozove tamnice bez vrata, ime je Ivana Gabelice – pravaškoga kolosa, nepopustljiva patnika, odvjetnika poniženih i jednog od čestitih sabornika, u samome vrhu.

Kada se krenulo u stvaranje višestrašnjačja, Gabelica je prepoznao Manolićevu četu, pa je uz ravnoga sebi, nezaboravnog dr. Marka Veselicu i druge prvake te ideje utemeljen moćni HDS, Hrvatska demokratska stranka. Njega će, kao i pravaške strančice, vrlo brzo izbušiti i eutanazirati sove, vepri, i slična čudovišta – kao i krtice, sa sve četiri strane svijeta.

Prigodom dolaska HDS-a na prvo predstavljanje u Imotskom, Gabelica je Tomislavu Jonjiću i mene donio Programsku deklaraciju i Statut stranke, a nakon našeg preleta okom preko njih, upitao je: „Zar nije bolje i od Ustaških načela?“.

Na prvim demokratskim izborima za Sabor kandidiran je na listi *Kolicije narodnog nesporazuma* za općinu Imotski u tadašnje Društveno-političko vijeće. Kao kandidatu stranke dr. Hrvoja Šošića unutar *Hrvatskog bloka* u istoj općini odnosno izbornoj jedinici, bacili su mi jeftin mamac za njegova protukandidata u istom vijeću, koji sam naravno s gađenjem odbacio i izabrao drugo vijeće.

Gabelicu je pobijedio politički bezznačajnik, s liste Hrvatske demokratske zajednice, i to gotovo trostrukom brojkom. Istodobno na jednoj od zagrebačkih jedinica izborni je poražen i Marko Veselica. Gabelicu je to pogodilo, gore od munje usred vedra dana.

Ozbiljni analitičari su u ovim i sličnim događajima jasno uočili kamo to smjera Hrvatska, a tragična njena sudbina do danas, izuzevši blistavu pobjedu hrvatskih bojovnika, postajala je sve očitijom.

Ništa tu nema nejasno, odmah po konstituiranju izvršna je vlast popunjena sablastima prošlosti, s njihovim šegrtima sviju fela, koji postadoše gospodarima našega ljudskog i narodnog usuda.

Boreći se za dostojanstvo i značaj hrvatskog Sabora, poput viteza generala Glasnovića u nešto kasnija vremena, Ivan je s jednakim žarom pratilo i naša vojnička postignuća, a redovito bi me (nakon značajnijih pobjeda) zvao kako bi saznao i po koju više od onoga što je u takvim okolnostima bilo moguće objaviti.

Jedna mu je želja posebno žarkom bila: „Hoćete li u Banovu Luku uskoro“.

Iz nekoć hrvatskoga gradića Drvara, makar smo komunicirali zaštićenom li-

Zdenko Lozo nad otvorenim grobom Ivana Gabelice

Od srednjoškolskih dana do groba: Dinko Jonjić, Ivan Gabelica i Jure Knežović uz posmrtnе ostatke Bruna Bušića

nijom, uskratio sam mu odgovor, ali sam ga ipak obradovao da ćemo uskoro visoko podići stijeg naše, hrvatske pobjede, usred drugoga hrvatskoga kraljevskog grada, Jajca, malo nakon istog čina na tvrđavi Zvonimirova grada.

Takav je bio naš vrli Ivan Gabelica!

Na njegovu životnom hodu, dragi prijatelji, vjernom mu je pratiljom s uvijek iznova čistim Veronikinim rupcem bila njegova supruga Mladenka. Zadojena sličnim osjećajima, odrasla i odgojena u njegovu susjedstvu i beskrajno mu oda-na, postala je osloncem i vidaricom rana i muka svoje obitelji, sve do zadnjeg Ivanova pogleda.

Time se pridružila mnoštvo hrvatskih majki i žena junakinja, koje su divovskom snagom i voljom rodoljubnom, zalićeile strašne posjekotine, svojim golgotama te darivanjem novih života, u potpunom uvjerenju kako će sve te muke i patnje dobiti svoj smisao na ovom svijetu, a napose tamo gdje svaka suza s oka nestaje.

Ivane Gabelica, neka te ovdje u srcu našeg naroda, u ovome mrtvom gradu i u zajedništvu bezbrojnih hrvatskih velikana duha, znanja i ratništva!

Rastajemo se od tebe u simbolici današnjeg Stepinčeva. Tvoje Podbablje, čitava Imotska krajina i čitavi hrvatski narod ponosit će se tvojim imenom s dobro poznatom izrekom, kako se u Hrvatskoj velikim postaje tek trenutkom smrti – nikako za života.

Ova istina poglavito vrijedi za tebi slične, pravaške značajnike i prvake. Ima u tome puno one Mažuranićeve: *nije visok tko na visu stoji, nit je velik tko se velik rodi.... a velik je tko se malen rodi, al'kad padne, golem grob mu treba!*

Snivaj snom pravednika dok sudnja Trublja, ne osrči sve mučeničke kosti istinskih vjernika i humanista.

Počivaj u miru Božjem!

Zdenko LOZO

Mirogojski grob Ivana Gabelice

SJEĆANJE NA IVANA GABELICU

Smrt Ivana Gabelice novi je gubitak koji treba prihvati. Zaprepasti nas kad dragi ljudi nestanu zauvijek. Odu i ostavljaju sve ogoljeliji krajolik, nas sve osamljenije. A Ivan Gabelica zauzimao je veliki prostor ovoga svijeta, i iza njega ostaje i velika praznina.

Upoznala sam ga 1990., u Frankfurtu u Njemačkoj, nekako u ranu jesen 1990. Bio je jedan od govornika na skupu Hrvatske demokratske stranke, u punoj dvorani župe sv. Kristofera, u blizini Hrvatskoga nadšubrižničkog ureda, u Preungesheimu. Marko i Vlado Veselica i njihov HDS imali su u to vrijeme u Frankfurtu dobro uporište, bili su čak korak ispred HDZ-a. Šuškalo se da sinjski fratri, koji su držali i misiju i HNU, Veselicama daju vjetar u leđa.

A Gabeličin govor iz toga dalekoga frankfurtskog rujna se pamti. U iseljeništvu je tada ključalo kao i u domovini, svi u stanju spremnosti, i radosni i zabrinuti – na susretima s domovinskim političarima pomno se slušalo.

A od Gabelice se imalo što i čuti. Govorio je tečnije, živopisnije i angažiranije od svakog drugog, a odsakao je i sadržajem. Objasnjavao je da treba odbaciti što je ikada bilo u dodiru s komunizmom i Jugoslavijom (naravno, i Franju Tuđmanu!), nabrajao je velikosrpske zločine od Odese do Bleiburga i Stare Gradiške, i isticao koliko je krivo spominjati „antifašizam“ a kriminalizirati najautentičniju hrvatsku borbu, onu ustašku. I iznosio je zaista brojne činjenice.

Izmjenjivali smo jake dojmove izlazeći u kasnu njemačku noć, a sjećam se da je dr. A. B., jedan od prvaka hrvatske frankfurtske zajednice, tada komentirao da je nastup Ivana Gabelice bio u neskladu s hrvatskim interesima, da je Gabelica govorio kao da su ga poslali sami neprijatelji. Razvio se žustar razgovor, prepirkla.

Piše:

Maja RUNJE

No kritički argumenti iz te davne rasprave ustrajavali su u godinama koje su slijedile zapravo i u glavama prijatelja i poštovatelja. Pitalo se o produktivnosti, o tome kada je razložnije pristati na manje istine da zaobilazno dođemo do više pravde.

Ali sam se Ivan Gabelica držao samo načela, govorio je isključivo izravno. I uvihek lijepim jezikom, i kao iz rukava – bio je vrhunski govornik.

Ivanova vatrenog nastupa u zagrebačkom „Dubrovniku“ povodom jedne od obljetnica Desetog travnja. I isto takvog nastupa u „Europskom domu“ u Jurišićevu, nakon što je auditorij sat vremena stajao na ulici, dok uprava nije popustila i otvorila vrata.

Sjećam se i vrlo osobnih susreta – Uskrsu u našoj kući u Jurjevskoj, kad je tumaćio o Budaku, i predivno recitirao: *Izljubi majčice naše... prekrsti djetence i lezi... ne čekaj mene...* Bilo je razgovora i dok je kao odvjetnik zastupao – vrlo uspješno! – moju sestru Nadu, pred televizij-

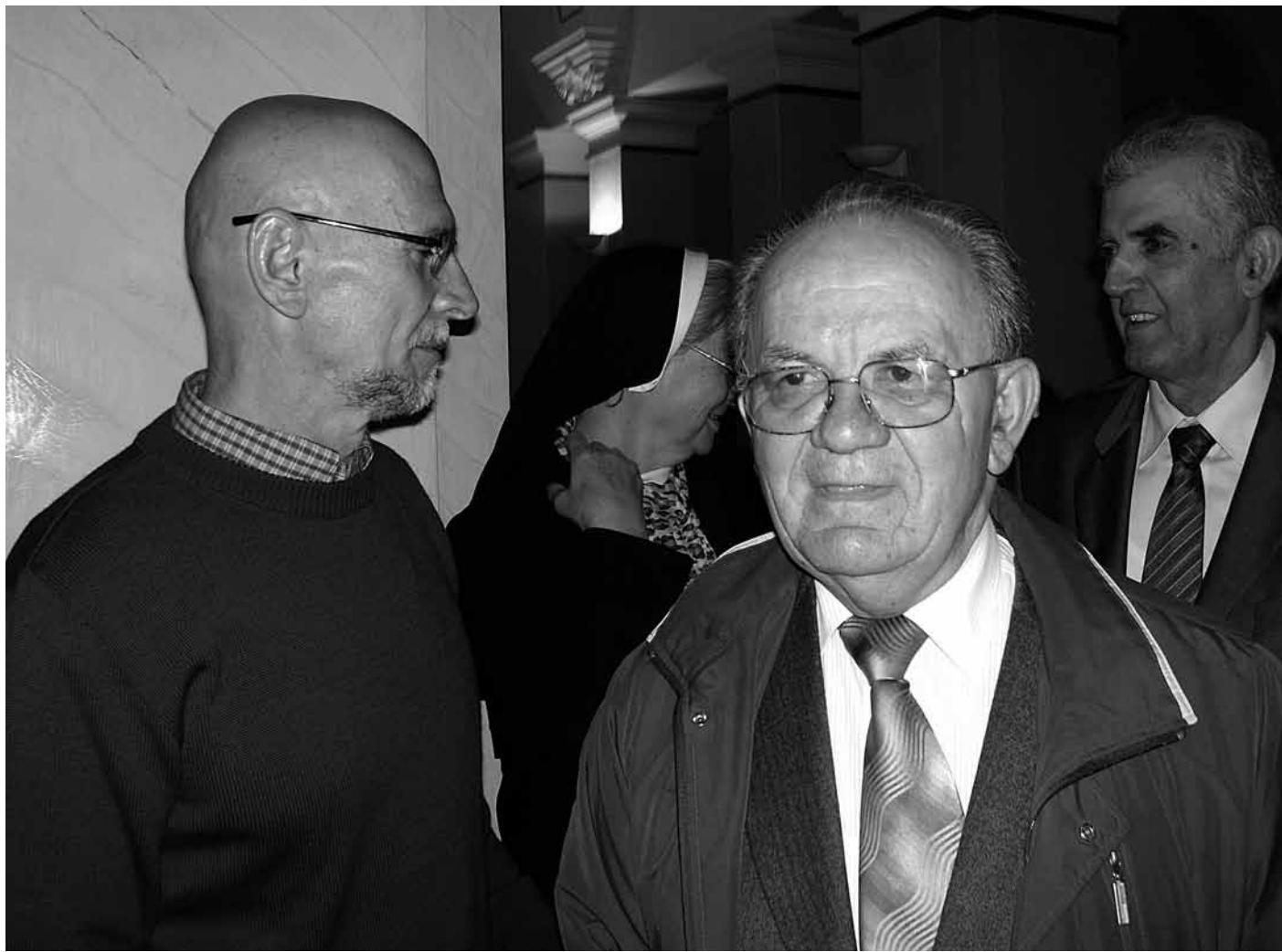

Ivan Gabelica, lijevo dr. Marko Veselica, desno dr. Duro Njavro,
Stuttgart, Njemačka, 1991.

Sjećam se njegova govora na Prvom saboru Hrvatske demokratske stranke 22. prosinca 1990. u zagrebačkom Intercontinentalu, o famoznoj preambuli Ustava koji je tog dana upravo bio potvrđen. Ili iznimnog govora o povijesti pravaštva, u Tratinskoj, kad se obraćao mladeži HČSP-a. Ili snažnog govora 2007., na livadici u Kumrovcu, grupici zanesenjaka okruženima policijom – dok su horde čudnih ljudi naokolo pjevale i plesale u slavu Josipu Brozu i njegovu rođendanu. Sjećam se i

skom kućom u Londonu, za koju je Nadin muž Živko Krstićević snimao kad su ga 30. prosinca 1991. neprijatelji pogodili, u Turnju kod Karlovca.

Često smo se susretali na Cvjetnom, kad se Ivan vraćao kući u Dalmatinu, s vrećicom iz obližnjih prodavaonica, a ja izlazila s posla. Razvio bi se dugi razgovor, točnije, vrsta nastave, u kojoj bih se, rado i sa zadovoljstvom, prometnula iz učiteljice u učenicu. Bio je i jedan susret na Kaptolu, nakon što je Ivan izišao

Ivan Gabelica, lijevo u pozadini Zvonko Bušić, Zagreb, 2008.

iz dvorišta kurije na broju 8, iz uredništva *Glasa Koncila*, urednik vlč. Miklenić upravo mu je još jednom dao do znanja da ne žele njegove tekstove – Ivanov rad *Blaženi Alojzije Stepinac i Hrvatska država* dijelu je Kaptola bio kost u grlu.

Ali kostiju je bilo i na drugim stranama. Na pojedinim događanjima bismo fotografirali, a moglo se opaziti da se ovaj ili onaj prijatelj (prijatelj!?) nastojao maknuti od Ivana, iz kadra. Uvijek je nečiji sin upravo u to vrijeme čekao posao u važnoj ustanovi, nečija kći zadnju potvrdu da ide u kakvo veleposlanstvo.

Ivan Gabelica išao je uzdignute glave u diktaturi i za to je puno platio, zamalo i glavom. Koristiti zaobilaznice u demokraciji bilo mu je strano.

Rekla bih i o dvama događajima koji pokazuju da je Ivan bio i vrlo odlučan i sabran, te i osjetljiv čovjek.

U listopadu 2005. bio je upravo on taj koji je snažno istupio i umirivao kad je

preko četiristo ljudi izgubilo svako strpljenje u Zagrebačkom kazalištu mladih u Teslinoj. Bili smo zakupili Medveškova „Brata magarca“, predstavu o životu sve-toga Franje, da bude okupljanje u znak potpore Zvonku Bušiću (a što sam kod ugovaranja ravnateljici bila prikrila). I, sad, kad su glumci čuli pozdravnu riječ, izgovaranu da oputuje u daleki američki zatvor – a Raukar je, primjerice, glumila svetu Klaru – odbili su glumiti. Netko od naših je tada, u toj velikoj gužvi, snažno povikao: „Srušit ćemo vam kazalište!“ I pomoglo je. No zahvaljujući Gabelici uspostavljen je mir, i predstava je izvedena.

Drugo je o djetinjstvu, dramatično i dirljivo. Ivan je na Cvjetnom jednom pripovijedao o tome kako ih je učitelj u svibnju 1947., ili možda 1948., izveo iz škole, na gimnastiku. Nije ih odveo na mjesto na kojem su obično skakali u vis ili u dalj, što Ivan i nije volio, već na nečiju njivu. I uputio ih je da čupaju mlade kukuruzne

stabljike, pa tko počupa više, dobit će nagradu. Ivan je opisao da je video kako čupa dječak do kojeg je držao jer „je bio iz poštene kuće“, pa je prionuo.

I uspio je prikupiti najveći broj stabljika, kući je mogao ponijeti kilogram šećera iz mjesne zadruge. Ali majka se nije razveselila, izgrdila ga je. Uništavanje je naime bila zamislila Partija. Vlasnik njive bio je i sam njezin član, no nekoliko dana ranije vjenčao se crkveno – mlada drugačije ne bi s njim bila pošla – i njegovi su ga kaznili. A Ivan je, tada, u Zagrebu, puno godina nakon događaja, opisivao da mu je žao što je u čupanju sudjelovao, pa i makar je bila riječ o partiju – žao zbog sudjelovanja u zamisli nasilnika, i žao zbog štete seljačkoj kući.

Dragi Ivane, divimo se twojih snazi, twojih etičnosti, twojih žrtvi. Bio si spremna na ‘rvanje s vitrom’ (Budak) a takvi junaci drugima ostavljaju najveće prostore slobode.

PRILOZI ZA POLITIČKI ŽIVOTOPIS IVANA GABELICE (1939.–2022.)

Stara je istina da nekrolog često govori više o onome tko ga piše, nego o onome u čiju je čast napisan. To vrijedi i onda kad pokojnika nismo osobno poznavali, ali zbog nekih razloga pokušavamo nešto kazati o njegovoj ulozi i njegovu simboličkom značenju, odnosno o našim pogledima na njih i našem odnosu spram njima, a pogotovo to vrijedi onda kad smo pokojnika poznavali i kad je on, bio sâm toga možda i nesvjestan, u većoj ili manjoj mjeri na neki način, izravno ili neizravno, obilježio, a u nekim trenutcima i odredio naše živote.

Zato sam se skanjivao staviti na papir koje slovo o Ivanu Gabelici (1939.–2022.), čovjeku s kojim su moji roditelji priateljevali još u predzavtorskog, gimnazijsko doba (uostalom, i on i oni su, tko više, a tko manje, već iz gimnazijskih klupa otisli pravo na društveno-koristan rad, u dražesne kombinate za preodgoj i izgradnju naše socijalističke samoupravne zajednice: on na Grgur – koji, dakako, u državi što je raskrstila s religijom nije smio biti Sveti, kao što je stoljećima prije toga bio – moći nešto dulje na Goli odnosno u Požegu), pa sam i sâm za njega znao – da ne kažem: poznavao ga – otprilike odonda otkad znamen za samoga sebe, to jest iz doba kad sam od roditelja naizust učio prve Kranjčevićeve i Matoševiće stihove, ili onaj distih iz Goetheova „Fausta“: „Kad smijem birat, rajnskoga ću vina / Najbolje dare daje domovina...“

Pamtim, dakle, čak i neke prizore i anegdote iz rane dječje dobi; s vremenima na vrijeme – dosta rijetko – viđao sam ga kao sveučilištarac 1984.–1988., a onda puno češće u vrijeme osnivanja prvih političkih stranaka, od ljeta 1989. nadalje, da bih ga posljednjih desetljeća susretao razmjerno često, za kavanskim stolom ili kad bismo skupa predstavljali knjige – i njegovu i mnogih drugih – u Zagrebu, Splitu, Sisku, Imotskome, Varaž-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

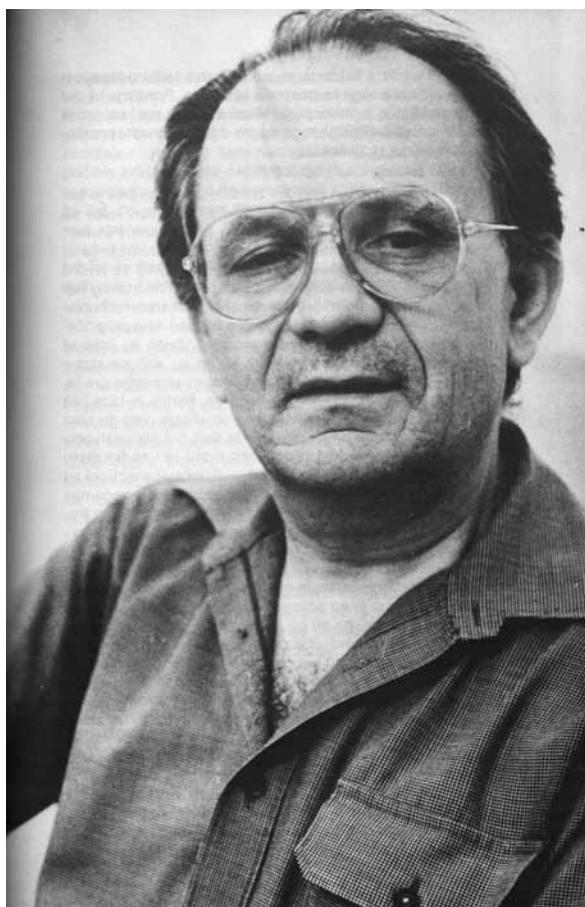
dinu i drugdje, redovito i putujući skupa, i raspravljući uvijek o političkim prilikama i našoj povijesti 20. stoljeća, uvijek o istim pojavama i istim procesima, a samo iznimno i vrlo rijetko o nogometu (kad bi me neizostavno, sa stanovitom dozom blagog prijekora, podsjetio na to da je moj otac u ranoj gimnazijskoj dobi iz racionalnih (dakle: nacionalnih) pobuda počeo navijati

I možda bih zbog tih i takvih slika i dojmova odustao od ovog teksta koji je nadomjestak uobičajenom nekrologu – hrpi često patetičnih i suvišnih fraza – da nema one nesretne natuknica o njemu u četvrtom svesku *Hrvatskoga biografskog leksikona*.

Plodovi Revolucije

Tamo je, naime, Ivan Gabelica milosrdem našega leksikografskog Olimpa, na kojem kao da ima onih što će zauvijek čuvati tekovine Revolucije i na kojem će se vječno baniti njezini pasdarani, počašćen podjednakim prostorom kakvim je počašćen legendarni bombaš Boško Buha, skoro triput manjim od onoga što ga je dobio Zvonko Ivanković-Vonta (s tim da se o Buhi i o Vonti navodi još i literatura, dok nje kod Gabelice nema: njemu i o njemu kao da nije imao tko pisati!), ali ipak otprilike pet-šest puta manjim od, recimo, Prvislava Grisogona, čovjeka koji je iza sebe ostavio par uglavnom bezvrijednih knjižuljaka i niz ideoloških članaka u listovima našega srbohrvatskog i orjunaškog otpada te biltenima jugoslavenskih integralista i srpsko-jugoslavenske (četničke) emigracije (da ovdje ne ulazimo u ono znamenito i zlokobno navodno pismo nadbiskupu Stepincu iz veljače 1942., koje mu je prisivano, a čije je autorstvo odlučio osporiti tek one značajne i znakovite 1953., kad je to pismo već odavno polučilo svoje mračnjačke svrhe, i u Jugoslaviji i izvan nje, a jugoslavenski režim prekinuo diplomatske odnose s Vatikanom), ali će svoje mjesto u tim panteonima intelektualno-političke trgovine osigurati kao pravovjerni mason i kao jedan od najdosljednijih apostola, da ne kažem vjerovjesnika vidovdanskog pijemontizma.

No, ako bi tkogod pozavidio Gabelici što ga je *Hrvatski biografski leksikon* ipak počastio natuknicom – jer tamo se ne spominju toliki koje bi Hrvatska trebala pamtitи zbog naraštaja koji dolaze (dakle:

Ivan Gabelica (1990./91.)

za zagrebački „Dinamo“ – pa onda kasnije tako odgajao svoju djecu, a oni svoju – dok se je on, Gabelica, s istom pomišlju borio na isti način, ali je na koncu podlegao, pa je ostao ono što je oduvijek bio – hajdukovac, zbog čega mu srce i sad zaigra svaki put kad na zelenoj travi ugleda bijeli dres ...).

HRVATSKA DOMOVINA

SLOBODA
MIR
DEMOKRACIJA

ZAGREB • GODINA II • BROJ 4 • GLASILO HRVATSKOGA DEMOKRATSKEGA SAVEZA (STRANKE) • SIJEČANJ 1990.

ZAŠTO HRVATSKA DOMOVINA?

Sto je čovjek — pojedinačni dom, narod je domovina. Ona mu osigurava mjesto pod suncem, život, vlast, slobodu, pravdu, opštinske, gospodarske i kulturne vrijednosti, te napredak u budućnosti. Bez nje bi bio sjeme rasusto po brenulima dstru. Domovina je moralnički riječ, roditeljski dom, rodna grada, narodna prošlost i budućnost, rodak i Ispobar u srcu. Ona je osećajna vrijednost 21. stoljeća.

A zašto budi hrvatska domovina? Familiji smio na njezinu tlu, a samo na tom tlu Hrvati imaju i mogu imati svoju domovinu. Da go je potrebljano i obvezno biti hrvatski dom i hrvatska grada. Zato, ajezini, imaju treba vratiť ugleđ i dostojanstvo. Isticanje topa imena topi je majčin poziv svima kojih su je napustili da joj se vrate,

a onima koji je kame napustiti — poruka: „Ostaješ ovdje!“ Suneć užeg neba neće vas grijati kao što ćeći prizor užeg neba neće vrednovati, jer ona nijesu vlasti naše ruke, niti mi, niti drugim.

Hrvatska domovina povori u našoj opredjeljenosti za slobodu, demokraciju i mir, za hrvatsko dobrobitstvo, narodni suverenitet i domovinu, kao najveće vrijednosti. Govori ona i o našoj velikoj hrvatskoj — tako si može stala na planetu, ti suv si rođu, najveća na svijetu — najveća, najljepša i najdržavljana. A povori i o vrijednosti da nastvarimo djela osi domovine Ante Starčevića i narodnoga tribuna Stepana Radića.

Hrvatska domovina je majčina vojvođa dječji. Ona je domovina slobodnih i raspolovljenih ljudi,

koga majčinom hrvatskom prihvatom i sve svoje građane, Hrvate i prijatelje drugih nacionalnosti, što su rođili i žive na tluem tlu Hrvatske, shvajajući i prehranjujući domovinom, te se odmose prema njoj kao svojoj istinskoj i dragoj domovini. Ona želi biti domovinačkim gradinama Evrope i Sjeverne Amerike svima svojim Hrpatom, hrvatskoj razumijevajući i postupajući, želi vse a peharom zdraviti, vse koji dolaze kao prijatelji. Njeni gradani žele međunarodnu stranju, evropsku integraciju i razumijevanje među Hrvatima i narodima, a to je temeljni prepostavka za razvijati i napredak svake pa i hrvatske domovine.

U prvom broju s novim nazivom i novim podređenjem na lik oca domovine — Ante Starčevića — hrvatski domovinac i narodni heroj Stevan je započeo političku posao načinom objave i raspisivanja Hrvatske. Ovac domovine se čitači želite politički boriti za slobodu, suverenitet i narodni suverenitet. Javna apozicija da nema slobodnog pojedinca bez slobodnog naroda, kao ni slobodnog naroda bez slobodnog pojedinca — počinjeni aktualizirani političke ideale Ante Starčevića i njegovom načinu na koji su ostvarile narodni suverenitet i slobodnu Hrvatsku. I to je jedan od razloga što se pojavlja „Hrvatska domovina“.

Ante VUKASOVIC

Naslovica stranačkog lista

i zbog sebe) — neka ga zavist odmah prođe: premda kratka, natuknica koju je, kao i onu o Grisogonu, potpisao odavno pokojni Mladen Švab, obiluje površnostima i očeviđnim, lako provjerljivim pogreškama koje su zaciјelo više plod nemara i nerada nego zle nakane, ali su tim zavrnjive onima koji znaju da je Gabelica desetljećima stanovao ni stotinjak metara od zgrade Leksikografskoga zavoda, pa ga se — ako je već bilo teško prolistati novine i konzultirati službene evidencije — iz te kule bjelokosne nije moralno nadaleko tražiti, da potvrди ili opovrgne koji navod, jer ga se je moglo svakodnevno sresti i, onako s nogu — jer malo kad Gabelica nije bio spremjan i na razgovor i na šalu,

prema onoj Starčevićevoj: kad nisam za šalu, nisam zdrav — provjeriti, je li doista robijao onda kad tamu piše da je robijao i samo tada kad tamu piše da je robijao; je li u Hrvatski sabor doista (i kada?) izabran s liste Hrvatske demokratske stranke; je li doista na listi Hrvatske stranke prava 1995. izabran (valjda ponovno?) u Sabor; i je li doista 1996. opet „došao na čelo“ Hrvatske čiste stranke prava.

Kad, dakle, tako površne znaju biti i takve, načelno više nego korisne (pa najčešće i dosta pouzdane) publikacije koje po logici stvari nastaju bez žurbe i uz mnogostruki nadzor, onda u ovom vremenu koje ne pamti ništa, a cijeni još i manje, možda imamo i obvezu zabilježiti fragmente koji

bi jednom mogli poslužiti onima koji će imati više ljubavi i savjesti od našeg nařataja; možda i kao prilog povijesti hrvatske nacionalističke misli, misli koju je Ivan Gabelica cijelog života zastupao uz dlaku svima i svakomu, u pravilu na svoju ovozemaljsku štetu; misli koja je danas, u samostalnoj Hrvatskoj, nažalost, obezvrijedjena i prostituirana, pa ju — za razliku od njega — nerijetko personificira kojekakav klatež, visokoumni kokošari i ordinarni lupeži, krivotvoritelji vlastitih biografija, skupljači mrvica s tuđeg stola, barabe i pozitivistički kvazifilozofi stvarnoga i političkog objeda o tuđem trošku, oni što se prodaju za zdjelu leće, čak i ljudi koji se odriču i te misli, pa i više od toga: koji se po potrebi odriču i Hrvatske kao takve.

Zato, evo, donosim nekoliko bilježaka za politički portret Ivana Gabelice, znajući da je njemu — piscu niza vrijednih polemika i autoru inače sjajne i teško nadmašive studije o nadbiskupu Stepincu — ta, politička, nacionalna i nacionalistička dimenzija bila i ostala jedino važna: sve ostalo su bili samo njezini prilozi, vrlo rijetko i praktični ulozi u nju: za razliku od današnjih mešetara, on naime za trgovinu tog tipa nije imao smisla niti je na nju bio spremjan pristajati.

Iz pionirskog doba: ljetu 1989.

Možda nitko kao Ivan Gabelica nije zaslužan (ili kriv, kako se uzme) da se i sâm već u lipnju 1989. godine nisam našao u redovima Hrvatske demokratske zajednice. Među osnivačima te stranke, na onoj znamenitoj reprizi anindolske manifestacije; na skupu koji je održan u prostorijama jarunskoga nogometnoga kluba — dok je Gabelica s prijateljima u Savskome mlinu uzalud čekao Godota koji je tvrdo obećao da će doći — imao sam bliske, čak najbliže rođake.

Premda su ih kasnije skupno i podrugljivo nazivali putnicima u osječkom autobusu, ponekad i slijepima, pouzdano znadem da nisu bili slijepi. No i oni su se — valjda kao i svi ostali koji su sudjelovali u tim događajima, napose oni mlađi — odmah razmiljeli po Hrvatskoj kako bi okupili ljudi i osnovali ogranke te stranke. Formalno, bilo je to i dalje zabranjeno; stvarno — strah je iz dana u dan bivao sve

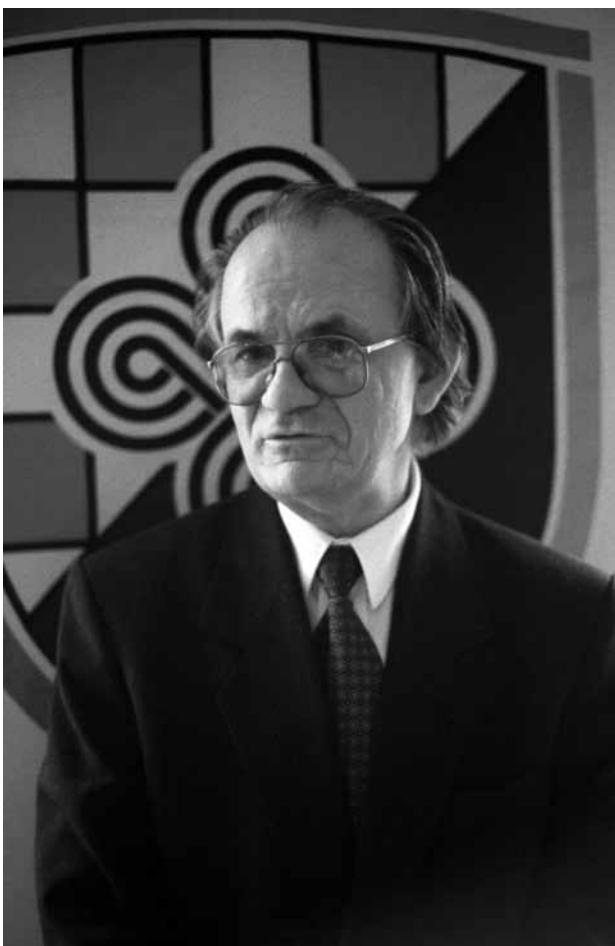
nešto ranije u *Maruliću*; štoviše da bi mu bio onemogućio i onaj veljački govor u Društvu književnika Hrvatske – govor u kojem su prvi put nakon 1945. u Hrvatskoj javno spomenuti Boričevac, Krajnješa, Španovica i druga zabranjena mjesta našega kataklizmičkog stradanja od ruke takozvanih osloboditelja i antifašista – da je za taj članak znao.

A o čemu se je radilo?

Ivan Gabelica je o Radiću do smrti imao povoljnije mišljenje nego što sam ga i u to doba imao ja sâm, koji sam i tad bio spreman braniti vlastite poglede na *naše ljudе i krajeve* – a pogotovo nego što ga imam danas, kad imam nešto više znanja, puno više godina i jednaku volju – ali u tom članku u *Maruliću* nije pothranjivao pučke petparačke mitove o suutemeljitelju Hrvatske pučke seljačke stranke, nego je, blagim tonom, odmjeren i dokumentirano, podsjetio na to da se u programu te stranke ispovijeda načelo tzv. hrvatsko-srpskoga narodnog jedinstva, i da je Radić i u idućih četvrt stoljeća ne jednom pokazao koliko daleko (ni)je odmaknuo od tog uvjerenja, što njegovu narodu dakako nije koristilo.

Ljetna je vrućina u Imotskome bila pajsja, kao što je obično pred kraj lipnja ili početkom srpnja, a tada, prepričavajući tu zgodu na terasi restauranta Zagreb, Gabelica nije bio siguran, spočitava li mu Tuđman tu kritiku Radića iz pragmatičnih pobuda, zbog političke taktike – jer Radić je u to doba i više nego danas funkcionirao kao mit, jamačno više zaslugom Puniša Račića nego vlastitom – ili možda Tuđmana taj političar neodoljivo privlači zbog slavenske i jugoslavenske dimenzije njegove politike; prvo bi, naime, Gabelica nesumnjivo shvatio, pa zacijelo i prihvatio, drugoga se je bojao, jer je Tuđmanova jugoslavenska prošlost, i jugoslavenska prošlost mnogih oko njega, bila takva da je pothranjivala tu bojazan.

Tuđmanu, međutim, nikad nije oprostio način na koji su braća Veselice, on i prijatelji bili izigrani toga lipnja. A pri-godom jednog od skupova njihove stran-

Ivan Gabelica kao predsjednik HCSP-a

ke koja je nastala kao neželjena frakcija Hrvatske demokratske zajednice, s Mar-kom smo Zdenko Lozo i ja za lokalnu *Imotsku krajinu* – list što je pokazivao ambicije biti više od lokalnoga – napravili opširan razgovor o događajima oko osnivanja Tuđmanove stranke. Svjesni da list omeđen već nazivom i mjestom izlaženja, sa skromnim tehničkim i nikakvim financijskim mogućnostima, ne treba i ne može takve razgovore voditi onako kako ih vode takozvani veliki mediji – od danas do sutra, o općim temama i s općim frazama – pokušali smo što temeljitije rassvetiliti te događaje i omogućiti Veselicu da izloži svoj pogled na *kvadraturu hrvatskoga kruga*, i da o tim događanjima kaže sve što misli da treba kazati, pa možda i više nego što je prvotno kazati.

Za razliku od njega i od Zdenka, sâm o tome nisam mogao suditi nego iz treće ruke, jer u zagrebačkim događanjima nisam sudjelovao čak ni kao promatrač – diplomiravši u lipnju 1988., s obitelji sam se vratio u zavičaj i odmah počeo kod oca raditi kao odvjetnički vježbenik – ali sam

bio svjestan važnosti tih događaja, možda i pretjerujući u pridavanju im prijelomnog značenja, i stalno strahujući da nam je povijest na-metnula zlokobnu vezu između Tuđmanova rodnog mesta i one latinske *nomen est omen*: ničega se nisam bojao kao toga da bi se Veliko Trgovišće moglo izrodit u veliko trgovište.

Dojmovi, pak, i predodžbe Marka Veselice o tome lipanskom rasuku bili su istovjetni Gabeličini-ma – što je i razumljivo, jer su i te dojmove oblikovali zajednički – a ja i sad držim kako taj razgovor zaslužuje da ga ne zaobiđe nitko tko se bavi poviještu ondašnjih događaja i njihovim dalekosežnim posljedicama. No, time što je bio kritičan, pa povremeno i bijesan na Tuđmana, i tada i kasnije, ne znači da je Gabelica bio slijep za njegove sposobnosti: i kad bi se ljutio što posljednje godine svog života provodi kao „star čovjek u partizanskoj državi“ – tako je, naime, obično odgovarao na usputni upit kako je – Gabelica je uvijek bio spreman priznati da je Tuđman i u ono doba pokazao najviše spretnosti, odvažnosti i sposobnosti, pa je posve jasno kako bi mu, da su se stvari u Bosni i Hercegovini razvile onako kako je Ivan maštao da će se razviti, bio spreman sve oprostiti: i Košutića i Manolića, i privatizaciju i Mesića, i novopečene Hrvate i novopečene bogataše, i štošta drugo.

Pristao bi, dakle, uvjeren sam, na takav, taktički i politički uzmak; na onaj ideološki, duhovni, zasigurno ne bi: uvjeren sam kako s Tuđmanom, njegovim epigonima i bogato plaćenim šarenim papigama koje mehanički ponavljaju tuđe misli, nikad, baš nikad ne bi recitirao brezovičke bajke niti sudjelovao u kojekakvim *zavnohijadama*: oko toga Gabelica nije dvojio ni krzmao, jer – na jednoj su strani bili oni koji su, sa svim svojim ograničnjima, hipotekama i teretima, u ono doba bili jedini koji su ipak gradili i branili hrvatsku državu, na drugoj oni koji su ju za tudi račun rušili.

To je bila međa preko koje se nije moglo prijeći. To je međa koju nije bio spreman prijeći ni u ovom časopisu, kad mu je svjedobno uskraćeno pravo na objavljuvanje

kritičkih opservacija o tzv. Danu antifašističke borbe, jer je uredništvo *Političkog zatvorenika* – ne prvi, ali svakako zadnji put (jedan od prethodnih, onaj s cenzurom uspomena moje majke, sažetih u dvije tri kartice teksta, opisao sam na drugome mjestu!) – ocijenilo da se ti njegovi pogledi „kose s državnom politikom“, posve pogrešno misleći da je poslanje ovog časopisa voditi „državnu politiku“, pa time, posljedično, veličati ovdašnje Kominternine agente, namjesnike i protuherce poput Steve Krajačića, Ivana Gošnjaka i drugih, koji su palili hrvatska sela i ubijali ljudi, ne bi li ih natjerali u šumu.

Ako pak netko – a bit će takvih, jer to je opaska koju smo na svakom koraku slušali za Ivanova života, pa i na mirogojskom sprovodu – ustvrdi kako mu je upravo to njegovo tvrdoglavu ustrajanje na načelima i nepokolebljivo zastupanje vlastitih uvjerenja zatvorilo vrata stvarnog sudjelovanja u oblikovanju sudsbine ovoga naroda, onda će biti nužno postaviti pitanje: postoji li ijedan – jedini jedini! – hrvatski nacionalist koji je u suvremenoj hrvatskoj državi dobio položaj koji nije bio treća-zredni, ili još gore: položaj u kojem nije služio tek kao smokvin list?!

Sâm već desetljećima uzaludno tražim dokaz o protivnome, pa ga ne uspijevam pronaći. I ako je tako, ako doista nema dokaza o protivnome, nije li rješenje od-gonetke ipak negdje drugdje, a ne u tobobžnjoj Gabeličinoj zasukanosti i tvrdoglavosti? Nije li možda ipak točno ono što, zlostavljujući i sebe i druge, ponavljam toliko godina: da svi naši današnji porazi izviru iz poraza koji se je zbio prije nego što se je većina nas rodila, i iz sotonske mržnje ondašnjeg pobjednika kojom s društvene pozornice nisu uklonjeni samo zagovornici drugih, hrvatskih političkih rješenja, nego je istrijebljena malne cjelokupna intelektualna, politička, kulturna i gospodarska elita hrvatskog naroda?

Takozvano ujedinjenje pravaša

A tog ljeta 1989. Gabelica je i u Imotskome pripovijedao kako u Zagrebu postoji nekoliko skupina koje pripremaju obnovu Hrvatske stranke prava – jedni pritom poglédaju na emigrantski Hrvatski oslobodilački pokret, drugi se obaziru za

U Bleiburgu

Tuđmanom, a treći bi i jedno i drugo i treće (samo ne znaju što je to treće) – pa da je i sâm sudjelovao u tim razgovorima i inicijativama (jamačno znajući o Starčeviću i pravaštvu više od drugih, a i živeći u skladu sa starčevićanskim načelima koja su, kao što ćemo uskoro vidjeti, mnogim tzv. starčevićancima bila bliska koliko i javanska mitologija), a onda je ocijenio da bi se zbog tih razrožnosti i prepiraka stvar s obnovom Hrvatske stranke prava mogla izjaloviti, zbog čega je novo vino možda bolje lijevati u nove baćve: o nama pak ovisi hoće li ono imati starčevićansku aromu ili ne.

Mnogi su Imoćani, i ne samo oni, u to doba iz sličnih razloga stali uz Hrvatsku demokratsku stranku koju je u prvo vrijeme formalno predvodio Vladimir Veselić, ja ipak nisam – premda je Zdenko Lozo na mirogojskom sprovodu podsjetio

na koji nas je način Ivan htio privući do rađenim stranačkim programom kojemu je sada bio glavni autor – jer sam imao pre malo godina da bih otprio ono što je bilo u izvornome, Veseličinu: *zavnohijade* i socijalističke saveze u ma kojem obliku i u ma kojem stranačkom dokumentu, pa sam početkom travnja 1990. pristupio netom obnovljenoj Hrvatskoj stranci prava.

Ona je na izborima nastupila u sastavu Hrvatskog bloka (ali bez vlastitih kandidata!), predvođenog Tuđmanovom Hrvatskom demokratskom zajednicom; Gabelica je, škripeći Zubima, bio u stranci što je ušla u Koaliciju narodnog sporazuma. U Bloku su, pored Hrvatske demokratske zajednice, Hrvatske stranke prava i Čićkove frakcije Hrvatske seljačke stranke, bili i Šošićeva Hrvatska stranka te Demokratska akcija Hrvatske (što je, eto, nepoznana i *Hrvatskoj enciklopediji!*);

u Koaliciji su bili Hrvatska demokratska stranka, Hrvatska kršćansko-demokratska stranka, Hrvatska socijalno-liberalna stranka, Socijaldemokratska stranka Hrvatske, frakcija Hrvatske seljačke stranke koju je predvodio stari i poodavno trošni Nikola Novaković te još neke manje grupacije, sve začinjeno *vegetom* smiješanom od Mike Tripala, Savke Dabčević-Kučar, Dragutina Haramije i Srećka Bijelića te, da ne uzmanjka Topuskog, Ivana Supeka, čovjeka uvjerenoga da se je u njemu udružila sva pamet ovoga i još nekih svjetova.

Na izborima je ta *bevanda* doživjela poraz, a s njom je poraz pretrpio i Ivan Gabelica. Nije bio jedini u sličnom položaju, ali – primio ga je teško, kao da je zaboravio onu da u svom selu nitko nije prorok. Sjećam se, moj je otac rezultate izbora u našoj izbornoj jedinici komentirao riječima, da narod koji je tako birao, i koji je umjesto Gabelice izabrao njegova protukandidata – suvišno je ovdje trošiti prostor na čovjeka koji je u općenitim predodžbama simbolizirao sve što Gabelica nije – zapravo nije zaslužio slobodu i državu. Iz perspektive 15. siječnja 1992. taj se je komentar mogao činiti pretjeranim; iz perspektive današnjega doba prije bi zasluzivao da ga se nazove proročanskim. „Pali smo, braćo, duboko smo pali!“ – zapravo se je već tada moglo kliknuti, poput Matoša, na tragu Tome Blažeka iz davne 1836., pa onda Kumičićeva Zvonimira iz *Kraljice Lepa* ili one poznate Harambašićeve saborske tužaljke.

A i da nije doživjela izborni debakl, prividno moćna Hrvatska demokratska stranka teško bi preživjela: neovisno o ulasku u jednu posve neprirodnu koaliciju kao što je bila Koalicija narodnog sporazuma, ona je sama po sebi bila mehanička koalicija; na čelu tisuća i tisuća bezimenih, običnih ljudi te često visoko naobraženih i lojalnih članova našla se je skupina ambicioznih pojedinaca koji su o raznim bitnim pitanjima mislili različito, a nije bilo onoga što bi ih makar privremeno moglo držati na okupu: vodstvo ili – vlast; vlast, sa svim onim što ona donosi i u uređenim državama, a kamoli u nesređenim, kaotičnim prilikama.

Što bi, doista, čvrsto povezivalo Ivana Gabelicu, Slobodana Praljka, Đorđa Pričevića i Đuru Njavru, da ne nabrajam dalje? A osim po novinskim vijestima ili

besplodnim polemikama – u kojima se Gabelica nije ustezao sudjelovati – ne znam kako je tekao proces unutarnjeg rasstakanja koji je okončan doslovnim mrvljenjem stranke u prah i pepeo, jer – počeo je rat i bilo je prječih i važnijih stvari od toga: u vrlo rijetkim zgodama kad bi se išlo u Zagreb, vožnja je trajala desetak sati (i to u onim sretnim razdobljima kad se je računalo da se preko Vratnika i Brinj-a može koliko-toliko sigurno proći, jer znali smo ići i na Fužine i Delnice!), s još nekoliko sati čekanja na trajekt Prizna – Žigljen, uz uvjet da trajekt uopće vozi.

No, ako to ne znam iz prve ruke, znam iz prve ruke ono o čemu sam opširno pisao u članku „Sporovi i rascjepi u Hrvatskoj stranci prava 1990.-1992. (Pogled iz provincije)“, koji je objavljen u zborniku radova *Pravaštvo u hrvatskome političkom i kulturnom životu u sučelju dvaju stoljeća*, što su ga uredili dr. Zdravka Jelaska Marijan i dr. Zlatko Matijević, a 2013. objavio Hrvatski institut za povijest: kad se je u kasno proljeće 1992. rodila inicijativa za ujedinjenje nacionalne oporbe, a time i za zajednički nastup na izborima koji su se uskoro imali održati, onda je Ivan Gabelica bio zdušni podupiratelj te ideje.

Ruku na srce, valja priznati da ju je u odnosu na „našu“ izbornu jedinicu, puno više zalaganjem Zdenka Loze nego mojim (premda sam se i ja pridružio hodočašcu), podupro i Marko Veselica sa svom *punitom svojih prava*, ali se je ona slomila na otporu Dobroslava Parage koji je tih dana preživio 753. (ili možda čak 754.?) pokušaj atentata, pa je bio malko nervozan (a valjda je i sâm, poput Slobodana Langa, htio nastupiti na kojemu izbornome skupu, osiguran uzoritom i milogledom pratinjom te oboružan zanimljivom i inspirativnom ikonografijom koja je tako godila skupljačima fotografija s ključem). Uglavnom: od suradnje nije bilo ništa (da o ujedinjenju i ne govorimo), pa je i porazio zajamčen. Nije me neposredno pogodio, jer na izbole nisam ni izšao: pristao sam biti kandidatom tek ako dobijem i potporu Hrvatske stranke prava.

I u kasnijim je godinama Ivan Gabelica uvijek bio spremna na udruživanje pravaških strančica, ali je stvar zapinjala uvijek na istome: na volji Hrvatske demokratske zajednice koja je moderirala ključne elemente tzv. pravaške scene.

Budući, pa ubrzo potom i bivši magistar Đapić – čudne li, parabolske putanje jedne znanstvene karijere! – uz asistenciju svog mentora Borisa Kandarea, najprije je maknuo Paragu (na sličan način na koji je ovaj već 1990. – čim je dojezdio sa Zapada – ustranu gurnuo obnovitelje stranke koji su ga koncem veljače na daljinu izbrali predsjednikom), da bi potom stalno ponavljao mantru o tzv. ujedinjenju, onim tonom kojim je 11. ožujka 1994. kadio predsjedniku Tuđmanu da ga je citirao u svojoj maturalnoj radnji – jamačno kamenu temeljcu za sve svoje kasnije znanstvene uspjehe – pa se je istom zgodom obvezao da ne će iskakati iz okvira zacrtanih „državnog politikom“, jer se je na noge predsjedniku države i došlo da se – što na sastanku reče Bosiljko Mišetić – pravaštvo prilagodi političkom trenutku sadašnjosti, odnosno da se izgradi jedan dobar odnos sa službenom politikom, kako je učeno i autoritativno priklopio mentor Kandare netom prije nego što će se „drugovima“ (sic!) zaključno obratiti Gojko Šušak.

Suškovi „drugovi“ su svoj dio pogodbe otad uredno ispunjavali. Kako je Paraga počeo Tuđmana kao nedemokrata, diktatora i zlotvora denuncirati najprije čovjekoljubivim, autentično demokratskim i duboko principijelnim zapadnim, osobito američkim forumima – a potom je protiv visokih hrvatskih dužnosnika podnio kaznenu prijavu Međunarodnom kaznenom судu za bivšu Jugoslaviju, sugerirajući, dakle, da su počinili teške zločine, jedine za koje je to sudište moglo i smjelo sudit – pa je oko njega ostala samo šaćica osebujnih likova, novinara bez tekstova i književnika bez knjiga, ravnatelja kojekavkih instituta bez adrese i znanja te znanstvenika sličnoga kalibra, o njemu više nitko nije vodio računa: barem formalno je ujediniteljska kampanja bila u rukama budućeg magistra.

Kratkoročno je, da se Vlasi ne dosjete, sklopljen izborni savez, na temelju kojega je Gabelica kao predsjednik Hrvatske čiste stranke prava na stvarno zajedničkoj listi s Hrvatskom strankom prava izabran u Sabor. Kako je, pak, doista zamišljao „ujedinjenje“, Đapić je pokazao prigodom jednog oduljeg putovanja u inozemstvo (prekomorska operacija Matan und Jaranen GmbH), kad je svojim privremenim zamjenikom imenovao ne Gabelicu – for-

malno političkog tajnika – nego čeljade bez ikakve političke prošlosti, dakako i bez sadašnjosti, ali s tom prednošću da se je nekad potpisivalo lijevom, a nekad desnom petom. Nitko mu ime nije znao ni onda, dakle je posve nemoguće da bi ga se netko sjetio sada.

Koliko je to Gabelicu pogodilo, nije mogao sakriti na jednome od tobože ujediniteljskih sastanaka – nisam, doduše, bio članom njegove stranke, niti sam prihvaćao njegove prijedloge, pa ni vrlo galantne ponude u tom smjeru, ali sam se nekima od tih sastanaka na poziv, nekad njegov, a nekad i nekih drugih, ipak pridruživao – baš kao što se je na jednom od

njih, 1997. ili 1998., u Buzinu, kod Ivana Kranjčine, koji je tada bio, koliko se sjećam, pravaški zastupnik u gradskoj skupštini, pred tridesetak ljudi zgrazio nad činjenicom da je Ante Prkačin izbačen iz stranke bez mogućnosti iznošenja obrane i bez prava na pravni lijek: Neka se žali upravi vodovoda, poručio je profesor pravnoga fakulteta i mentor magistra *in spe...*

Sve je to, naravno, bio izraz svjesno i namjerno provođene negativne selekcije: za nekoliko groša i poneki *kvadrat*, Đapić je stranku stavio u službu onoga tko joj ga je i doveo na čelo – u službu Hrvatske demokratske zajednice u kojoj je, uostalom, i pravio prve političke korake, poslužujući

РАЗГОВОР

Msgr dr. STJEPAN LACKOVIĆ, TAJNIK NADBISKUPA STEPINCA:

**ZA NADBISKUPA JE RODOLJUBLJE BILO
JEDNO OD NAJVJEĆIH KRJEPOSTI!**

Prečasni dr. Stjepan Lacković bio je tajnik nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca od rujna 1941. do srpnja 1945., kad je pošao u Rim u pratnji papinskog legata opata Ramireza Marconaije. U Rimu su mu jugoslavenske komunističke vlasti na prijevaru oduzele putovnicu, kad ju je htio produljiti. Time mu je onemogućen povratak u domovinu, pa je

*Msgr. dr. Stjepan Lacković prigodom obilježavanja
60.-godišnjice misništva*

do sloma Jugoslavije i komunizma boravio u inozemstvu, uglavnom u Rimu i Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je kasnije bio čupnikom hrvatske župe u Lackawanna. Hrvatsku je prvi put posjetio 1991., a u Domovini živio već dvije godine. S njim smo nešto više od dva sata razgovarali u utorku, 23. srpnja 2002., u njegovoj skromnoj sobi u Domu umirovljenih svećenika na zagrebačkom Kaptolu. Na kraju razgovora, preč. Lacković je pokazao život zanimanje za sudbinu Hrvata u BiH i sudbinu same BiH. Nju on drži hrvatskom zemljom, pa smatra da bi hrvatska politika trebala težiti tomu, da Republika Hrvatska i BiH sutra opet budu jedna država...

S obzirom na to da je preč. Lacković autentični svjedok događaja neposredno povezanih s jednim od najvećih

Razgovarali:

*Ivan GABELICA &
Tomislav JONJIĆ*

muževa novije hrvatske povijesti, njegova su sjećanja važna za hrvatsku i nacionalnu i crkvenu povijest. Radi toga ih u autoriziranom obliku objavljujemo u *Političkom zatvoreniku*, mjesecniku Hrvatskoga društva političkih zatvorenika.

PZ: Prečasni, Vi ste bili tajnikom zagrebačkog nadbiskupa, blaženoga Alojzija Stepinca u doba Drugoga svjetskog rata.

Društvo svjetskog rata...

LACKOVIĆ: Da, bio sam tajnik nadbiskupa Stepinca u dotad najteže i najslavnije doba hrvatske povijesti, u doba kad je hrvatski narod pokušao ostanoviti svoje prirodno pravo, pravo na vlastitu državu, koje mu pripada po Božjim i po ljudskim pravima.

PZ: Možete li reći, kako je nadbiskup Stepinac gledao na upostavu Nezavisne Države Hrvatske?

LACKOVIĆ: Ja sam postao njegovim tajnikom tek nekoliko mjeseci kasnije, pa ne mogu autentično svjedočiti o onome što je nadbiskup

1. See a serum
sample from
after night's work

misljio i govorio u travnju 1941. Međutim, čitavo vrijeme što sam bio tajnikom, u tom pogledu nije bilo nikakvih promjena. Nadbiskup Stepinac je bio bezuvjetni hrvatski rođadžub, a svoj stav prema hrvatskoj državnosti, ostvarenog u vrlo teškim međunarodnim prilikama 1941., sam je najasnije izrazio onom znamenitom rečenicom: "Ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!" Tako je mislio i tako je govorio. Stepinac nije kalkulirao, niti se koga bojao, jer je njegova savjest doista bila *čista*.

PZ: Vi, rekošt, niste bili tajnik u vrijeme sklapanja Rimskih ugovora, ali je teško vjerovati da nadbiskup nije komentirao Pavelićovo držanje i uopće postupak hrvatske vlade u travnju i svibnju 1941., prigodom razgraničenja s Italijom.

LACKOVIĆ: Općenito, nadbiskup Stepinac se nije bavio politikom. Stoga nema sumnje, da se on ni na koji način nije mijesao u hrvatsko-talijanske pregovore. Međutim, bio je dobro svjestan, da hrvatska strana u tim pregovorima nije nastupala na ravnoj nozi. Hrvatski ni politički, ni diplomatski, ni vojnički, ni gospodarski nije mogao sprječiti talijansku okupaciju, a kasnije i aneksiju dijela Dalmacije. No, Stepinac je znao da je Pravda sporazumi dostižna i znao je da će doći vrijeme da se oteti krajevi vrate Hrvatskoj. To je jednostavno povijesna nužda. Sve što se u to vrijeme moglo postići, bilo je olakšanje položaja Hrvata u području kojim su

1990. pećeno volovsko meso na stranačkim feštama po osječkim birtijama. Zato je Gabelic doživljavao kao opasnog suparnika – nisu ga ugrožavali ljudi koji su svoje silne pravaške karijere godinama kalili u Hrvatskoj seljačkoj i u Hrvatskoj socijalno-liberalnoj stranci (tamo se je, valjda, svjedočilo autentično pravaštvo!) – što je u konačnici logično rezultiralo povjeravanjem sudsbine Hrvatske stranke prava poznatim pravaškim ideolozima: Mati Graniću i Slavenu Letici, teoretičaru četvrte Jugoslavije koji se, valjda, i u zagrobnom životu čudi i križa – kao što se je u svoje doba križao nad onom lemozinom što ju je odlučio pogledati iz veće blizine nego što se lemozina obično gleda – kako mu je pošlo za rukom da se, skupa sa Zdravkom Tomcem, prometne u jednog od ideologa i perjanica takozvane hrvatske desnice, skupine cirkusanata koja je takve ideologe jamačno i zavrijedila.

Nisu, naime, predsjednika Hrvatske stranke prava zanimali ljudi koji imaju uvjerenja, a ne daju da se njima manipulira, kao što mu ni ja – neka mi se dopusti neskromno spomenuti – nisam dopustio da se posluži mnome, kad mi je, dosta godina kasnije, u bujici samohvala izrečenih tronutim i smrtno ozbiljnim tonom, u kojoj je posebno mjesto imalo isticanje vrhunca vlastite političke karijere (da ga se, naime, kad se na kumulonimbusima umori od uloge poluboga, s vremena na vrijeme udostoji nazvati i sâm Ivo Sanader, čovjek kojega su zatravljeni hadezeovci, tzv. neovisni mediji i sâm Đapić, koji će kasnije hiniti burnu predizbornu svađu sa Sanaderovom strankom, u to vrijeme nosili na rukama kao što se u lipanjskim procesijama, okićen ljiljanima, nosi gipsani kip svetoga Ante) – ponudio da će me previšnjom milošću instalirati u stranačko vodstvo. Nije upalilo: magistar-predsjednik je posve krivo pomislio da je njegov lakat mjera svih ljudi.

Nesuđena obrana Dinka Šakića

Kad se je negdje u proljeće 1998. počelo govoriti da slijedi izručenje – ili predaja – Dinka Šakića Hrvatskoj, nekadašnji odvjetnik Ivan Gabelica bio je saborski zastupnik.

ZATVORENIK br. 126, rujan 2002.

1

prakticki
ZATVORENIK br. 290, siječanj/veljača/ožujak 2022.

S obzirom na njegove brojne polemičke tekstove o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Šakićeva mu se je najbliža rodbina – ne sjećam se, je li ju poznavao otprije ili ne – obratila kao mogućem branitelju. Saborski zastupnik, međutim, nije odvjetnik i ne može nikoga braniti pred sudom.

Ja sam tada već bio (opet) odvjetnik, pa me je Ivan pitao, kako gledam na mogućnost da obranu preuzmem obojica, zajedno. Pristao sam, naravno.

U skladu s time je na jedan od sastanaka pozvao i mene. Govorio je on, onako kako smo se dogovorili, jer su se Šakićevi njeni bili i obratili; ja sam uglavnom šutio.

Nedvosmisleno je kazao kako je spremn napustiti Sabor i sve ono što saborski mandat sa sobom nosi te se ponovno upisati u Hrvatsku odvjetničku komoru – dakle, i platiti znatnu upisninu (danasa ona iznosi pet tisuća eura, tada je iznosila deset tisuća njemačkih maraka) – uz dva uvjeta.

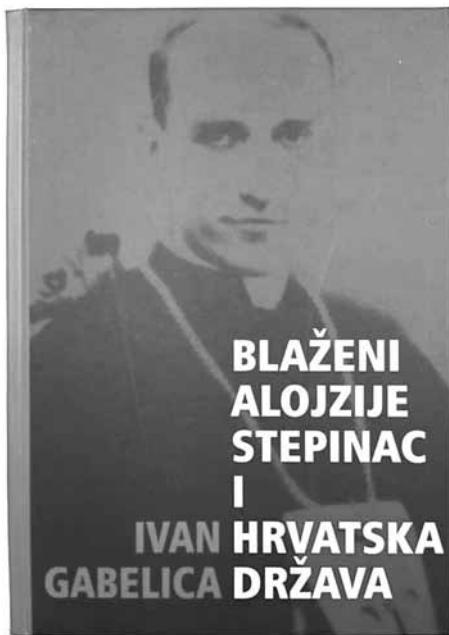
Prvo, ako je Dinko Šakić svjestan kako će po dolasku iz Argentine, ako i kad bude suđen, zacijelo biti i osuđen na najvišu zatvorsku kaznu bez obzira na ikakve dokaze; i drugo, ako je spremn prihvati da se u kontekstu njegova suđenja raspravlja o jasenovačkom logoru na temelju baš svih raspoloživih dokaza, neovisno o tome, što će komu konvenirati, jer hrvatskom narodu u odnosu na Jasenovac i Nezavisnu Državu Hrvatsku na prvome mjestu treba istina.

Ni o kakvom honoraru nije proborena nijedna riječ.

Mi smo bili spremni, no kad je do izručenja došlo, sâm osumnjičenik izabrao je druge branitelje i drugačiji pristup obrani – takav da ni u vrijeme suđenja niti danas ne znamo da bi ono u historiografskom i političkom smislu imalo ikakvo značenje.

Nisam čuo da je koji pravnik kazao da ga se je dojmilo i u pravnom pogledu. Uglavnom: sve se je odvilo u miru i tišini, bez remetiteljskih čimbenika, politički korektno i beznačajno, kako je uostalom i bilo zamisljeno. Antifašistički, kao uostalom i neka druga naizgled spektakularna suđenja.

Kazna izrečena Dinku Šakiću bila je, očekivano, maksimalna: samo posve naijni su mogli očekivati drugačije. Na pisma koje mi je Šakić kasnije poslao s njezina odsluženja – jedno preko tadašnje predsjednice Hrvatskoga društva političkih zatvorenika Kaje Pereković, a jedno

Znanstvena studija o odnosu kardinala Stepinca prema hrvatskoj državi

i izravno – nisam odgovorio, prihvaćajući moguću pedepsu zbog toga što tom zgodom nisam, simbolički, gladne nahrario, žedne napojio, a utamničene posjetio.

A bit će da je i ta epizoda utvrdila Gabešićinu nakanu da se posveti i znanstvenom izučavanju razdoblja hrvatske povijesti koje ga najviše privlačilo i najviše mučilo: razdoblju Nezavisne Države Hrvatske.

To će kasnije biti okrunjeno knjigom o odnosu nadbiskupa Stepinca prema hrvatskoj državi, knjigom što je svojom željenzom logikom i svojom beskompromisnošću doista spomenik mu trajniji od mjeri.

Ja ču, pak, uvijek žaliti što nije doradio i kao knjigu objelodanio podlistak o odnosu Hrvatske seljačke stranke prema hrvatskoj državnoj neovisnosti, objavljen prije dvadesetak godina na stranicama upravo ovog časopisa.

Nije mi poznato da se ijedan rad o toj temi može staviti uz bok Jarebovoj *Pola stoljeća povijesti hrvatske politike* i tomu Gabešićinu podlistku. On, doduše, po zanatu nije bio povjesničar – pa se nije razmetao tehnikalijama koje i u historiografskim vodama često služe za *obsjeniti prostotu* – ali je znao misliti, kritički pristupiti povijesnim dokumentima, ljudima i procesima; znao ih je interpretirati i ocjenjivati darom koji i u toj struci imaju sasvim rijetki.

Pritom, dakako, nije nikad, u ime učene poze i neke šuplje znanstvenosti, po-

kušavao prikriti Arhimedovu točku svog svjetonazora i svojih uvjerenja: uvijek se je znalo da na sve gleda kao Hrvat, iz hrvatske perspektive.

Zato je prava šteta da je – odbijajući moje, a valjda i druge sugestije da završi rad o Mačekovu *lajbeku* – posljednje godine rada utrošio na studij starije hrvatske povijesti, studij koji nije okončan objavljinjem knjige.

Nije prihvatio ni moj prijedlog da kao knjigu objavi svoje saborske govore: do danas, mislim, ideološki i nacionalno-politički najkonzistentniju – a i oratorski jedva nadmašenu – govorničku cjelinu izgovorenou u sabornici u modernoj hrvatskoj državi.

„Da ne izgubim vjeru...“

A otprilike pet godina prije nego što je izšla njegova knjiga o blaženom Alojziju Stepincu, bili smo nas dvojica na Kaptolu kod nekadašnjeg nadbiskupova tajnika, msgr. dr. Stjepana Lackovića, s kojim je Ivan već ranije bio višekratno razgovarao.

Ako ga domovinska javnost možda nije dostatno poznavala, Lacković nije bio nepoznanica onoj emigrantskoj: u periodici su objavljeni brojni zapisi i fotografije, svjedočanstva o njegovim korektnim, pa i dobrim odnosima i s onim političkim ljudima do kojih ni Gabelica ni ja nismo držali više nego do lule duhana. No, Lacković je bio i dušobrižnik, i znao je da je Krist došao zbog grješnika, a ne zbog pravednika; uostalom, emigracija je po logici stvari poravnavala mnoge neravnine.

Napokon, nas dvojica smo mu došli ne zbog njih, nego zbog Stepinca, kao Hrvati i kao katolici, s posve jasnim i neskrivenim polazištem: Crkva kojoj pripadamo i izborom svojih roditelja i vlastitom voljom i uvjerenjem, jedna je i opća, katolička, i ne pravi razliku ni po rasi, ni po nacionalnoj pripadnosti niti po čemu drugome. Zato bi, nam, dakle, jedan talijanski, filipinski ili sirijski svetac mogao, pa i morao biti posve jednak jednomu hrvatskomu, ali ipak – svi znademo da nije tako.

I bit će da i sâm Svevišnji ima nešto s time da su nam oni malobrojni naši sunarodnjaci koji su proglašeni blaženima i svetima, ipak bliži od svih ostalih, i da nam srca zaigraju na njihov spomen, a ne

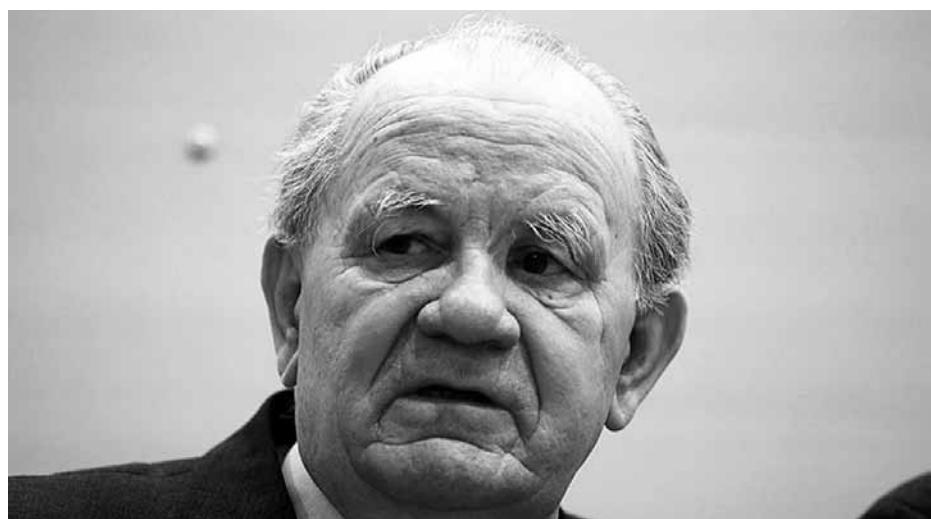
na spomen, recimo, svetoga Getulija iz Tivolija ili svetoga Gašpara od Bufala.

A ako je tako, onda nam je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac važan ne samo po tome što hoće ili ne će biti proglašen svetim – to je, držali smo, ionako stvar Duha Svetoga, ne mogavši tada ni u najgoroj mòri pomisliti da će zbog uzvišenih, nebeskih razloga, umjesto Duhu Svetomu pravo veta u tom pogledu biti dano bratskoj i prijateljskoj, kršćanskoj Srpskoj pravoslavnoj crkvi! – nego nam je važan i po tome što se je kao zagrebački nadbiskup, hrvatski metropolit i čovjek kojega hrvatski katolici s razlogom smatraju svetim, zauzeo za pravo hrvatskog naroda na vlastitu državu, tvorevinu kod čijeg se nastanka jest – što je koncem travnja 1941. sám kazao – pokazala ruka Božja na djelu, ali koja je nesavršena već samim time što je djelo i ljudskih ruku.

Jer: „Hrvatski se je narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!“ Ništa manje se od Stepinca nije smjelo očekivati, ništa više od toga nije ni trebalo tražiti.

Potužio se je tom zgodom msgr. Lacković na nešto i na neke (pa i na mnoge), ali: ostavimo to za drugu zgodu – a potužio se je i na to što je objavljeno već tada, u samome razgovoru: da su mu vrata *Glasa Koncila* zatvorena, jer je o nadbiskupu, kojega je, skrušeno sam spreman vjerovati, kao tajnik jamačno poznavao bolje nego što su ga poznavali, recimo, kardinal Casaroli i kardinal Bergoglio zajedno, one važne, sudbonosne 1991. pokušao progovoriti vlastitim riječima, ne podilazeći nikomu i ničemu, i svjedočeći da je – ta je misao izvučena u naslov razgovora – „za nadbiskupa Stepinca rodoljublje bilo jedna od najvećih krjeposti“, pa je taj hrvatski metropoliti svetac ponajviše po tom što je umro za Istinu, pripadajući svojoj Crkvi i svom narodu, i ne klanjavajući se zlatnoj teladi, stolovala ona na Dedinju, Tuškanu, Pantovčaku ili na kojemčetu četvrtom briježu.

Razgovor je nakon autorizacije – nije na njoj inzistirao prečasni Lacković, nego sam na njoj inzistirao ja – objavljen u *Političkom zatvoreniku* podjesen 2002. godine. Mnoge su posljedice bile predvidive: onaj tko znade beknuti o povijesti Hrvat-

Ivan Gabelica u posljednjem razdoblju života

skoga katoličkog pokreta u prvoj polovici 20. stoljeća (pa čak i da baš ništa ne zna o sporovima nastalima uvođenjem redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881., koji su s Evanđeljem i kršćanskim ljubavlji imali vrlo malo veze, ali se protežu, na našu žalost, do dana današnjeg), znade koliko duboke su bile ondašnje rane i ondašnji rascjepi, i koliko dugih desetljeća se protežu plodovi te kršćanske snošljivosti i razumijevanja.

Zorno o tome, naime, svjedoče i napete, uzbudljive uspomene protagonista tih događaja između svjetskih ratova koje se s vremenom na vrijeme pojavljuju u časopisima ili kao knjige, pa vičnije oko najkasnije na trećoj stranici nedvoumno prepozna, kojemu od umiljatih evandeoskih tabora pripada koji pisac, a na koji se tabor i sada, nakon tih dugih desetljeća, kad na ovoj Zemlji možda više ni praha nema, i dalje, neumorno i neumoljivo, odnosi ono tužno *anathema sint...*

Nismo, dakle, ni Ivan ni ja imali nikakvih iluzija o tome kako će u stvarnom životu biti primijenjena ona formula koja se obično, možda ne i sasvim ispravno, pripisuje sv. Augustinu (*...in omnibus caritas*), pa smo znali da će posljedica biti, jer – prašta Bog, ali ne praštaju ljudi, pa ni oni koji si umišljaju da imaju ekskluzivni ugovor o zastupanju dragoga Boga (zbog čega im se ponekad, čak počesto, učini da aureolu vide i oko vlastite glave!).

Najbanalnija je bila ona da mu je pri radu na knjizi uskraćen pristup dijelu Stepinčeve dokumentacije. Kao da je neprijatelj, i kao da je onima što jesu neprijatelji,

ikad pošlo za rukom pronaći išta što kalja Nadbiskupov svetački lik.

Čemu, dakle, strah? I uvijek iznova: tko je tim ljudima dopustio da se tako boje?!

A kad smo jednom, desetak godina kasnije, te tužne pojave i te nesretne sudbine – jer iza svakog je cenzora jedna nesretna sudbina – komentirali pod sunčobranom na zagrebačkome Britanskom trgu, Ivan je Gabelica poluglasno, više za sebe nego meni, izrekao riječi koje se od čovjeka njegove dobi nikad ne očekuju: „I tako smo, dakle, došli dotele da na pragu svoje sedamdeset pete za ništa ne molim Boga tako žarko, kao za to da ne izgubim vjeru...“

Nije pritom bio u, primjerice, onakvoj „krizi vjere i krizi Crkve“ o kakvoj je u ljetu 1971. u *Kritici* pisala Smiljana Rendić; nisu ga morila metafizička pitanja ili kakve teološke ili ekleziološke dvojbe s kojima se svaki čovjek s vremenom na vrijeme bori; brinula ga je spremnost nekih crkvenih krugova da za mršave ovozemaljske nagrade ponize vlastitu službu, i podcijene misli i osjećaje vlastite pastve za volju onih kojima nije ni do pastve ni do pastira.

Vjeru Ivan nije izgubio, niti je kad smetnuo s uma da i pastira, hvala Bogu, ima drugačijih. Ipak, samo onaj tko je ravnodušan i prema Hrvatskoj i prema Crkvi kojoj većinom pripadamo, ne shvaća dramatičnu težinu te njegove jadikovke, i dramatičnost vremena u kojem ju se je moralno izreći onda, i sačuvati za budućnost time što ju ponavljam sada...

U SPOMEN

IVAN KRNJAK

pukovnik Hrvatske vojske

umro u 80. godini

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Osijek

U SPOMEN

IVAN GABELICA

1. listopada 1939. – 6. veljače 2022.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od zaključenja prethodnog broja do zaključenja ovog broja (15. ožujka 2022.), svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog časopisa nesebično pomogli:

Marija Macukić, Zagreb	500,00 kn
Ivan Milković, Zagreb	1.000,00 kn
Općina Budinščina	500,00 kn
Miljenko Stojić, Zagreb	160,00 kn
Milan Pavelić, Budinščina	500,00 kn
Blanka i Zlata Laksar, Zagreb	900,00 kn
UKUPNO	3.560,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoј susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN

BRANKO BRKANOVIĆ

16. travnja 1930. – 4. listopada 2021.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Osijek

U SPOMEN NA BRANKA BRKANOVIĆA

Branko Brkanović je rođen 16. travnja 1930. u Drveniku kod Makarske, a preminuo je u osječkoj bolnici 4. listopada 2021. godine. Pred kraj Drugoga svjetskog rata njegova obitelj je živjela u Drnišu, odakle su Branka kao 16-godišnjaka kupili na radnu akciju Brčko – Banovići. Tamo je odradio tri mjeseca. Kako su njegovi roditelji doznali da se u Dubrovniku traže učenici koji bi ubrzanim postupkom dobili učiteljsko zvanje, prijavili su ga. No, prije školovanja trebalo je opet ići na radne akcije (pruga Šamac – Sarajevo). Nakon tri mjeseca konačno je krenuo u 1. razred učiteljske škole, u čijem je domu 1948./49. bilo šezdesetak učenika.

Branko je u slobodno vrijeme igrao nogomet, a u školi je sjedio u klupi s učenikom koji se zvao Marinko Garbati. Tom su Marinku u kovčegu pronašli sliku Ante Pavelića, a u isto vrijeme (bio je svibanj 1949.) na dubrovačkim su zidinama, u parku Gradac, osvanule parole „Živio Ante Pavelić“ te „SKOJ – sa-vez koza, ovaca i jaraca“. Branka je UDB-a pokupila iz đačkog doma, pa su knjige i torba ostali zauvijek iza njega. Slijedila je duga noć u samici, hladnoća i neizvjesnost. Svanuo 7. svibnja. Milicioner otvara vrata i nudi Branku da potpiše zapisnik. On odbija, jer da nema što potpisati; ovaj odvraća: Tvoj kolega je priznao da ste zajedno pisali parole na zidinama.

Branko i dalje odbija potpisati, jer nije ništa učinio. Tada se otvorise vrata: dva milicionera dovedoše Marinka, potpuno izobličena, modra u licu, krvavih usnica. Branko upita: Marin-

ko, što sam ja to pisao? A on odvraća: Pa, znaš da smo u parku Gradac pisali parole... Branko se je, naravno, uplašio da će biti pretučen kao Marinko; shvatio je da „obrada“ o kojoj su počeli govoriti znači lomljjenje kostiju, izbijanje bubrega, Zubiju, pa pomisli da će, ako potpiše, možda dobiti ukor, biti izbačen iz škole, i da će na tome ostati. Odlučuje potpisati zapisnik koji nije ni pročitao...

Odveden je Stari grad, u zatvor i domalo na Okružnom sudu u Dubrovniku bio osuđen na tri godine robije s prisilnim radom, s jedva navršenih 19 godina. Tijekom robije gradili su cestu Zagreb-Beograd, bili u konc-logoru u šumi kod Lipovljana, isušivali Lonjsko polje, spavalici u barakama. Izašao je iz starogradiškog zatvora u svibnju 1952., a odmah potom, s 22 godine morao je u vojsku. Poslije toga se, naravno, nije mogao zaposliti. U Osijek je došao 1957., a 1965. je osnovao obitelj.

U Osijeku je Branko 30. lipnja 1991. sa svojim suborci ma, hrvatskim političkim zatvorenicima osnovao podružnicu HPDZ-a te bio izabran za predsjednika na četiri godine. Kasnije je bio član upravnog odbora, nagrađen zahvalnicom i odličjem HDPZ-a. Svoj životopis je objavio 2004. u Političkom zatvoreniku („Tko je pisao parole po dubrovačkim zidinama 1949?“, br. 148-149).

Branko, vječna ti slava i hvala! Neka ti je laka hrvatska gruda za koju si se puno žrtvovao. (I. T.)

IN DIESER AUSGABE

Alfred Obranić und Tihomir Čuljak schreiben über die aktuelle demografische, wirtschaftliche und politische Situation in Kroatien, während sich Zvonimir Jonjić mit dem Angriff Russlands auf die Ukraine und der möglichen weiteren Destabilisierung Bosnien und Herzegowinas befasst, in dem die Kroaten zunehmend unzufrieden mit ihrer politischen und rechtlichen Benachteiligung sind.

*

Gestützt auf verfügbare diplomatische Dokumente der Schweiz beschreiben Tihomir Nuić und Mate Sušac den Prozess der diplomatischen Anerkennung der Republik Kroatien durch die Schweiz Anfang 1992. Im ersten Teil ihres Artikels analysieren sie Berichte der Schweizer Diplomatie kurz vor dem Zerfall Jugoslawiens. Diese Dokumente zeigen deutlich die Vorurteile der Schweizer gegenüber den Kroaten und wie schwierig es war für das offizielle Bern, sich mit dem unvermeidlichen Zerfall des kommunistischen Jugoslawien abzufinden. Verständlicherweise unterstützte die Eidgenossenschaft die von Serbien ausgehenden Gewaltandrohungen nicht, aber sie verstand, dass sie einen ihrer wichtigsten Wirtschaftspartner verlor, und sympathisierte daher mit allen Bemühungen, das Land zu erhalten. Neben diesen wirtschaftlichen Gründen wurde das Verhalten der Schweiz auch durch die Tatsache beeinflusst, dass zu dieser Zeit in der Eidgenossenschaft etwa 350.000 jugoslawische Staatsbürger verschiedener Nationalitäten lebten, meist als sog. Saisoniers. Aus diesem Grund befürchteten die Schweizer Behörden

mögliche interethnische Konflikte, den Zusammenbruch des sozialen Friedens und der Ordnung sowie möglichen Terrorismus, Kriminalität und Waffenhandel und verfolgten daher aufmerksam, wie die Großmächte auf die Ereignisse in Jugoslawien reagierten.

*

Während Dr. Tereza Salajpal Familien- und andere Erinnerungen an die Verfolgungen und die untergeordnete Position aufzeichnet, die die jugoslawischen Behörden für die Kroaten in Prekodravje, einem Grenzgebiet entlang der kroatisch-ungarischen Grenze, nach dem Ersten Weltkrieg vorsahen, beschreibt Drago Ćutuk das Leid seiner Kollegin Nada Mudnić im Jahr 1972. Als Studentin an der Juristischen Fakultät in Split wurde sie wegen Unterstützung des Studentenstreiks Ende 1971 vorübergehend an der Fortsetzung ihres Studiums gehindert. Nada Mudnić ist auch Autorin eines Artikels in der Sammlung der Erinnerungen von Studenten aus Split über den Kroati-

schen Frühling, den Prozess der begrenzten Liberalisierung des kommunistischen Regimes in den Jahren 1970/71. Diese Sammlung wird in dieser Ausgabe vom Chefredakteur Tomislav Jonjić vorgestellt.

*

Leo Marić schreibt einen Nachruf auf den prominenten kroatischen politischen Emigranten Mladen Dolić, und mehrere Autoren erinnern an den Tod von Ivan Gabelica, einem kroatischen politischen Gefangen, Publizisten, Politiker und Mitglied der Redaktion des *Politischen Gefangenen*. Gabelica, der schon in jungen Jahren für seine antijugoslawischen und antikommunistischen Aktivitäten bekannt war, wurde von der Schule verwiesen und mehrmals inhaftiert. Der Präsident der Kroatischen Gesellschaft der politischen Gefangenen, Mr. Sc. Marko Grubišić sowie Maja Runje, Zdenko Lozo und Tomislav Jonjić veröffentlichten ihre Erinnerungen an ihn.

Imotski (Blauer See)

IN THIS ISSUE

Alfred Obranić and **Tihomir Čuljak** write about current demographic, economic and political circumstances in Croatia, while **Zvonimir Jonjić** deals with the Russian assault on Ukraine and the possible destabilization of Bosnia and Herzegovina, in which Croats are increasingly less satisfied due to their unequal legal and political position.

*

Tihomir Nuić and **Mate Sušac** describe the process of Switzerland's recognition of the Republic of Croatia in early 1992, based on available Swiss diplomatic documents. In the first part of their article published in this issue, they analyze the reports of Swiss diplomacy from the last period of Yugoslavia's existence. From those documents one can clearly see the prejudices that the Swiss had about Croats and the difficult conciliation of official Bern with the inevitable dissolution of the communist Yugoslavia. Understandably, the Confederation did not support the violent threats from Serbia, but it realized it was losing one of its major economic partners, so it sympathized with every effort to preserve the state. Besides those economic reasons, the Swiss actions had been determined by the fact that around 350,000 Yugoslav citizens of different nationalities were living on the Confederation's soil at the time, most of whom were there on temporary labor. That is why Swiss authorities feared possible ethnic conflicts, crumbling of social peace and order and possible terrorism, crime and weapons trade, so they watched

with vigilance how great powers respond to Yugoslavian events.

*

While **dr. Tereza Salajpal** notes familiar and other memories of persecution and the subordinate position Yugoslav authorities destined for Croats in Prekodravlje (at the edge of the Croatian-Hungarian border) after World War I, **Drago Ćutuk** describes the suffering of his colleague **Nada Mudnić** in 1972. As a student of the Faculty of Law in Split, she was temporarily disabled from a resumption of her education due to support of the student strike at the end of 1971. Nada Mudnić is also the author of one of the contributions of the collection of memories by students of Split about the Croatian Spring, a limited liberalization of communist regime

in 1970/71. That collection of memories is presented in this issue by the editor-in-chief, **Tomislav Jonjić**.

*

Leo Marić writes an obituary to the respected Croatian political emigrant **Mladen Dolić**, and several authors mark the death of **Ivan Gabelica**, a Croatian political prisoner, publicist, politician and a member of the editorial board of the Political Prisoner, with their contributions. Known for his anti-Yugoslav and anti-Communist actions since early youth, Gabelica was thrown out of school and detained on multiple occasions. **Mr. sc. Marko Grubišić**, the president of the Croatian Society of Political Prisoners, **Maja Runje**, **Zdenko Lozo** and **Tomislav Jonjić** publish their memories on him.

Široki Brijeg

OKRUŽNI NARODNI SUD

Za grad Zagreb

Broj: Kz 298/46.

Primljeno dne 7.VI.1946.

Broj: K 1517-1946.

P R E S U D A

U IME NARODA!

Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca Vrhovnog suda Majer dr. Milana kao predsjednika vijeća, Većek Eugenija i Radan dra Ota kao članova vijeća i tajnika Vrhovnog suda Marušić Mate kao napisničaka u krivičnom predmetu protiv Vedrina Franje zbog kriv. djela iz čl. 3 toč. 3 i 6 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, rješavajući žalbu optuženog Vedrina protiv presude Okružnog suda za grad Zagreb u Zagrebu, broj Kz 298/1946. od 11.IV.1946. u sjednici održanoj dana 29. maja 1946.

P r e s u d i o j e

Djelimičnim uvaženjem žalbe optuženog Vedrina Franje protiv presude prvostepenog suda, preinačuje se u pogledu kazne pobjijane presuda, te se optuženi prinjenom čl. 18 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države po čl. 16 Uredbe o vojnim sudovima presudjuje na kaznu lišenja slobode s primudnjim radom u trajanju od 15 /petnaest/ godina, te na gubitak političkih i pojedinih građanskih prava ostim roditeljskih u trajanju od 7 /sedam/ godina. Nadalje se presudjuje da plati troškove postupka kao i onih oko izvršenja kazne koji se proglašuju naplativim.

U kaznu lišenja slobode s primudnjim radom uracunava mu se vrijeme provedeno u pritvoru i istražnom zatvoru, koje se imade ustanoviti po prvostepenom sudu.

R a z l o z i :

Spomenutom presudom Okružnog suda za grad Zagreb proglašen je opt. Vedrina Franje krim.

1/ Sto je neodredjenog dana u jeseni 1941 godine u Zagrebu dobrovoljno pristupio ustaškom pokretu, te u tom pokretu ostao sve do oslobodjenja,

dakle u vrijeme rata i okupacije stupio u političku suradnju sa organima neprijateljske vlasti,

2/ da je odmah nakon okupacije u lipnju 1941 u Zagrebu primio se povjereništva u podržavljenoj tiskari Grafika u Zagrebu, koja je tiskara bila oduzeta dotadašnjem vlasniku od ustaša i tu tiskaru vodio sve do polovice 1942. godine,

dakle u vrijeme rata i neprijateljske okupacije sudjelovao u pljački privatne imovine

3/ da je polovicom 1942 godine kao ustaša bio postavljen i primio se dužnosti upravitelja Državne tiskare u Sarajevu, koju je dužnost vršio nekoliko mjeseci, zatim imenovan za zamjenika upravitelja državne tiskare u Zagrebu, koju je dužnost vršio do konca 1943. godine, a od tada pa do oslobodjenja primi se dužnosti upravitelja odjela za tisk u istoj tiskari,

dakle u vrijeme okupacije i rata stupio u političku suradnju i primio službu u organima neprijateljske vlasti,

4/ da je od polovice 1942, pa do konca 1943 u Zagrebu vršio funkciju zamjenika Saveza grafičkih radnika Hrvatske, koji Savez je bio dio Saveza ustaških staleških postrojbi u kojem savezu je zajedno sa ustaškim agentom Crnogaj Dragutinom prokazivao ustaškim vlastima iz saveza i grafičke struke i u tom Savezu nepovlasno podigao 18.000 kuna

Ponovna rasprava

protiv

VEDRINE FRANJE

**održava se u subotu 6. travnja
1946. u pol 9 sati u jutro u ve-
likoj dvorani Okružnog Narod-
nog suda Zrinjevac.**

Grafički radnici i radnice znadu vrlo dobro protunarodni rad Vedrine. Na nama je da ope- remo lјagu koju nam je isti nanio za vrijeme okupacije i kao tehnički upravitelj bivše „državne“ tiskare i kao „savezničar“ Grafičkog Saveza.

Dodite svi na raspravu i dokažite, da su grafički radnici svjesni pobornici naše narodne zajednice. Raskrinkajmo rad neprijatelja rad- ničke klase u našim redovima koji su dali potpise za Vedrinu.

Sindikalna podružnica
NAKLADNOG ZAVODA HRVATSKE